מוסף על המשמר
מס' 47 (929)
18 בנובמבר 1988
ט' בכסלו תשמ"ט

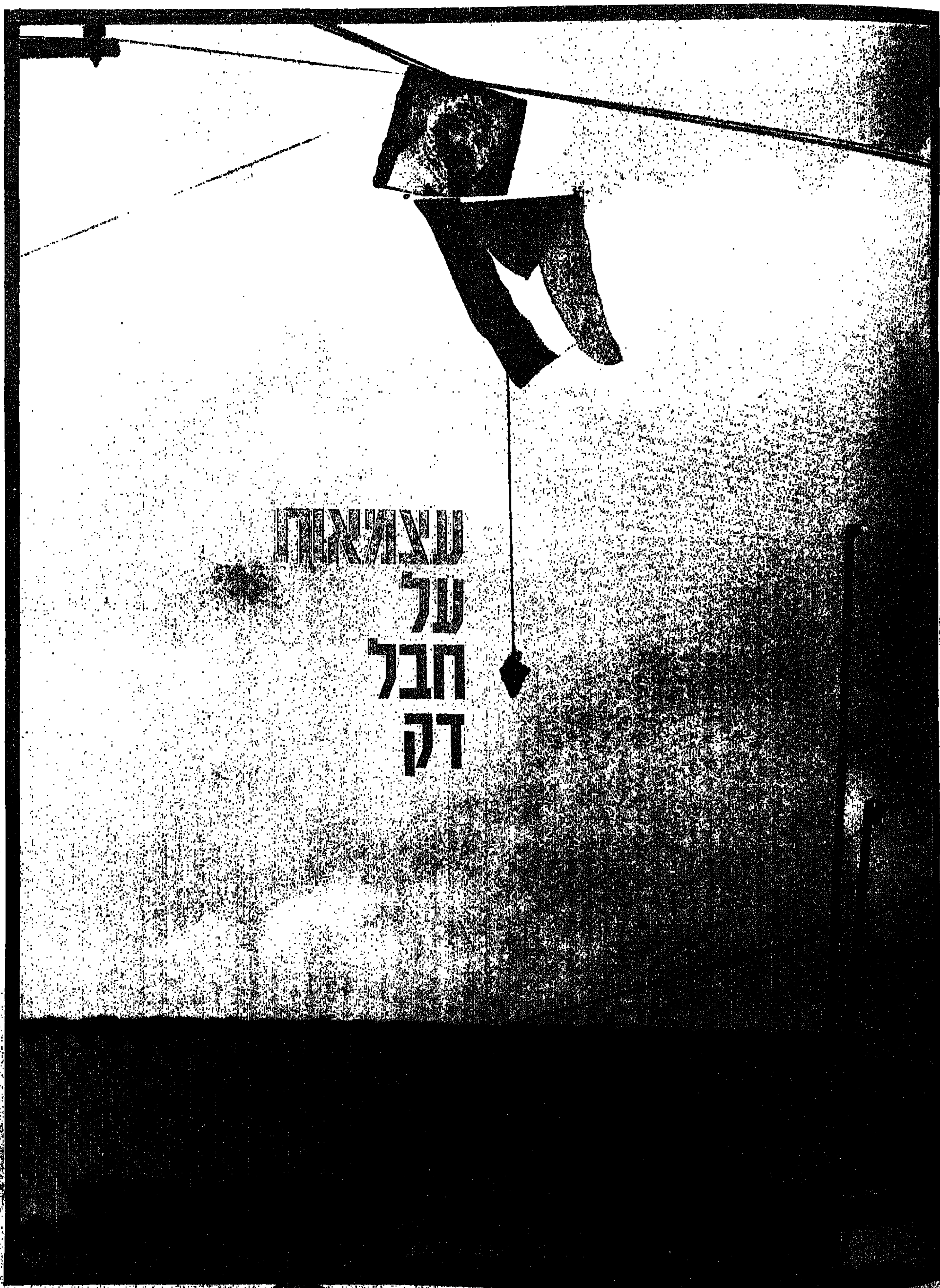

כתובת המערכת:
.על המשמר". רח' חומה ומגדל 2. ת"א
העורך הראשון: בצלאל לב זיל
עורך: יעקב לזר
עורכת משנה: תאיר זבולון
מזכירות: רוני גופר
עיצוב גרפי: ארנון אבני
ביצוע גרפי: שושנה וילבר

הפעם:

כתבות

■ שנה אחרי הלילה ההוא
שנה לליל הגילשונים
מאת אלישבע איילון 6

■ רוצה מאבק לבן
עם זיאד אבו־זיאד על החלטות המועצה הפלסטינית
מאת טלי ברזילי־זוננפלד 8

■ בקבוק קטן של וודקה
פרשת ההרחקה ממוסד „עמקים"
מאת גוגה קוגן 10

■ האיש שהציל את דודי
חסיד אומות העולם רדיסלב שימצ'יק
מאת אבי וויינברג 12

■ לא התואר העיקר
עדיפים כישורים מוכחים
מאת ג'ימס פאלוס, תרגום דויד ארן 14

■ ג'קי או
ג'קלין קנדי, 25 שנה אחרי
מאת עופר ניר 18

■ מדמואזל סאפו
ביקור הזמרת הצרפתיה
מאת יוסי ננונו 19

■ להיות באמצע
ארבע תערוכות אמנות
מאת חיים מאור 20

■ מודעה עירונית
תל־אביב של פעם במודעותיה
מאת עדנה קוברסקי 28

מדורים וטורים:

■ אישית לוחצת
לזר וגבי בשן 3

■ הלו חותם 5

■ ויזואלי
מאת עופר ניר 16

■ שלום בית
מאת חיה יוסף 17

איתן קלינסקי –2; יורם בר –2; אריה פלגי – 4; זאב צחור – 4; יעקב גוטרמן – 4;

■ כל יום
(עיצוב: רחל דביר) 22־27

■ בשער: הכרזת העצמאות הפלסטינית

שבוע

קולות טרמפיסטים

מטיים קיבלה בקרית־שמונה 92 קולות. פחות ממה שקיוו אפילו הפסימיסטים הגדולים ביותר בתוכנה. המטרנספרים של גנדי קיבלו פי שניים ממה שקיבלה מפלגת הפועלים המאוחדת, החרמות של הרב עובדיה ותרועת השופרות הטילו מורא על הציבור, שנתן לש"ס פי שישה מאשר למפ"ם. הברכות של הרבי מלובביץ' שלשלו לקלפי פי חמישה. כמוהו סחפה הלאומנות של פרופסור שאקי, שפרשת כנפיה על ההתנחלויות בארץ ישראל השלמה. הגדילה לעשות הכוהנות של הליכוד ושני לוויניה — התחיה וצומת, שיחד אספו פי ארבעים וחמישה יותר ממה שקיבל קול השלום של מפ"ם. רעיונות כמו: מוצא של פשרה טריטוריאלית, שיחות שלום וועידה בינלאומית הפחיתו מכוחו של המערך. למעלה מחמש מאות איש, שבבחירות הקודמות הצביעו עבור המערך, עשו הפעם „ימינה פנה", ובכך צימקו עוד יותר את כוחו המרודלל של המערך בקרית־שמונה.

ביום שלישי, אחד בנובמבר, בחצות הלילה, חשתי שאני נמצא בעלטה שאין לה בוקר, בעלטה שאין לה צוהר. לתחושה המעיקה ולעייפות מיום־פעילות ללא תמורה בשטח, התלוו חוויות מעיקות. החוויה המעיקה ביותר קשורה בעובדה, שייתכן שמפ"ם קיבלה בקרית־שמונה רק תשעים קולות. לצערי, כנראה, שני קולות לא באו מתוך שיקול דעת פוליטי, בוודאי לא מתוך להט אידיאי והכרה בצדקת דרכה של מפ"ם, אלא עברו את דרך התחתחים של שליחי החרמות והברכות, או, ליתר דיוק, הזו טרמפיסטים של אותה שיטה.

הכל התחיל בטרמפ של ממש. לרגל עבודתנו, אשתי ואני גרים רוב ימות השבוע במעון סטודנטים מסודר ויפה של מכללת תל־חי, במבואותיה הצפוניים של קרית־שמונה. מעון הסטודנטים נמצא קרוב למה שקרוי בעיר „המושבה", וכפי תושביה — המזבלה. קשה להאמין שגרים שם אנשים, אבל מסתבר שכן. רק מטרים ספורים מהציוויליזציה חיים אנשים, שהמאה העשרים פסחה עליהם. מטרים ספורים מעורק התחבורה הראשי המוביל לצורות התיישבות מודרניות, נחה לה בשקט תרדמת ימי הביניים, בבתים פרומי־גג, בחצרות פרוצות, בתוך צחנה ובעליבות מזוועת.

בחודשים האחרונים הצענו אשתי ואני מספר פעמים טרמפ לשני קשישים תושבי המושבה, שביקשו לבקר בבית־הקברות. עבורנו לא היתה זו טרחה. כי בית הקברות נמצא סמוך למקום העבודה, ועבורם היתה זו ישועה. הכניסה לרכב והיציאה ממנו מלווה בברכות, שנזכה למצוות, לבריאות טובה שלנו ושל ילדינו, לאריכות ימים ולכל טוב.

אנחנו — שהפכנו את רכבנו לאולם של אסיפת בחירות, ולא הנחנו אף לא לטרמפיסט אחד עד ששמע כל מה שיש לנו לומר — לא העלינו בדעתנו לשוחח עם קשישינו החביבים על הבחירות. השיבה, הזקן הצחור, הגלימה והמקל, נסכו הוד של מרחקים קרושים מאי־שם. כל פנייה בנושאי חולין, כמו בחירות, נראתה לנו פגיעה בכבודם. לכן לא יכולנו להסתיר את הפתעתנו למשמע הפנייה הישירה בעברית רצוצה ושבורה בבוקרו של יום שלישי, אחד בנובמבר, שהם רוצים להצביע בעד מי שאנחנו מצביעים. מאי־שם, מתוך מעמקי הגלימה, הוציאו קרטון מקופל, כו נחו להן אותיות, ששליחי הברכות של הרבי מלובביץ' נתנו להם וגם שליחי החרמות של הרב עובדיה.

הקרטון מיועד למנוע פגיעה באות, שמא תתקמט ותיפסל, אך התכנון לא לקח בחשבון שקשישינו נתנו הבטחתם ואף נשבעו, הן לשליחי החרמות מבית עובדיה והן לשליחי המברכים מבית לובביץ'. אחרי שנתנו לאשתי את פתקי ההצבעה הנושאים את האותיות ג', הונחו בקרטון המקופל אותיות חדשות, שלפי מיטב הבנתי צריכות לבטא הכרה פוליטית, אבל בקרטונים המקופלים שעשו דרכם למעמקי הגלימות, הן חסכו לאותיות טרמפיסטיות. אם הן יצאו מהגלימה והגיעו בסופו של דבר לחריץ של הקלפי, הרי מפ"ם קיבלה בקרית־שמונה רק תשעים קולות, ווה באמת מעט.

● איתן קלינסקי

מטרת־על

מלך המשיח

חמישה המנדטים שהשיגה אגודת־ישראל יכולים להיזקף, רובם ככולם, לזכות פעילותם הנמרצת של חסידי חב"ד, שבמצוות רבם התגייסו לטובת האגודה ופעלו במרץ ובדביקות כמו שרק חסידי רבם מסוגלים. תנועת חב"ד נמנעה עד כה מליטול חלק פעיל במערכות הבחירות בארץ כיוון שהקפידה להציג את עצמה כתנועה חסידית כלל־יהודית. לאחר שבשנים האחרונות נכשלו כל הנסיונות להביא לחקיקת חוק "מיהו יהודי", וככל שנכשלו הנסיונות כך הלך וגבר חפצו של הרבי מלובביץ' להעביר את החוק ויהי מה, הוחלט בסופו של דבר להיכנס לצורך זה לקלחת הפוליטית. אנשי חב"ד נהגו להצביע פאג"י בעבר, אך מעולם לא התייצבו בגלוי מאחוריה. הפעם פאג"י הלכו עם אגו"י והרבי נתן הוראה להתגייס.

כשהרבי נותן הוראה, מדובר בציווי עליון. בכל החצרות החסידיים יש לרבי מעמד של מורם מעם, בעל סגולות על־אנושיות, אמצעי ומתווך בין החסידים לאלוהים. בחב"ד היחס אל הרבי שונה. על־פי חב"ד האלוהים עצמו השכין עצמו בגופו של הרבי מלובביץ', ולכן הוא חלק מהמהות האלוהית. בין חסידי חב"ד הגישה הזאת מובנת מאליה, אך כלפי חוץ מוציאים אותה ברמיזות בלבד. צריך להיות בקי ומבין כדי לפרש דברים כהלכתם.

כך, למשל, בבטאון "כפר־חב"ד" מופיע לא פעם דיוקנו של הרבי מלובביץ' ותחתיו הפסוק מתהילים (פו', י') "כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלוהים לבדך". הפסוק על אלוהים, והדיוקן — דיוקן הרבי. את החיבור המתבקש עושה תת־ההכרה.

בשיר שנכתב ליום הולדתו של הרבי שרו חסידיו: "וכשבפסח נשב ובידינו הגדות — נדע למי להודות לאדון־עליונים ולשליחו בגוף שבתחתונים".

בקובץ חידושי תורה בשם "המלך המשיח", שיצא לאור לכבוד יום הולדתו השמונים של הרבי מלובביץ', נכתב בסופו: "קובץ זה נדפס על־ידי הרה"ח ר' זושא שי' ריבקין, לזכות כ"ק אדמו"ר שליט"א — מלך המשיח שיבוא ויגאלנו בשנה זו, שנת תשמ"ג".

לא רק מלך משיח. בחב"ד מקובלת גם השוואת הרבי מלובביץ' לרמב"ם. לצורך זה נאחזים בספרו של הרמב"ם "יד־חזקה" ולעובדה שהרמב"ם נולד בי"ר בניסן. פעמיים י"ר הרי זה בגימטריה גם סכום אותיות חב"ד ומה לך סימן מובהק מזה? ואם לא די בי"ד הזה, מסתבר שתאריך חתונתו של הרבי, הפלא ופלא, חל בדיוק בי"ד בכסלו. שוב י"ד, כדי להסיר ספק מלבב המפקפקים.

מי שלא השתכנע, אולי ימצא דמיון בין הרבי מלובביץ' למשה רבנו. בפרסום אחר מטעם חב"ד, מאת הרב יחזקאל סופר, הכותרת היא: "משה רבנו של שנות השמונים". במאמר זה מסביר הרב, כי הקריטריונים לבחירת המנהיג הגואל שהיו בימי משה מתאימים בימינו לבחירתו של הרבי מלובביץ' לתפקיד זה: "ובדורנו — כאשר אנו מתבוננים ב'גלוריית הצדיקים' בהם נתברך דורנו, מבחינים אנו מייד, 'שאחד המיוחד' אשר כל גדולי הרבנים והצדיקים משכימים לפתחו, הלא הוא כבוד קדושת האדמו"ר מליובאוויטש שליט"א".

לא היה צורך ללכת לארכיון כדי לאסוף את כל החומר על פולחן האישיות הזה. ברוך־השם (לא הרבי), יש ביהדות החרדית מתנגדים רבים לרבי מלובביץ' ולהעלאת דמותו למדרגת משיח ואלוהים. ראש וראשון למתנגדים הוא, כידוע, הרב ש"ך, שבגלל שנאתו לחב"ד פרשו נאמניו מ"אגודת ישראל" והקימו את "דגל התורה".

המלך המשיח, משה רבנו, הרמב"ם

הרבי, אם־כן, הוא שליח האלוהים בעולמות התחתונים. מתוך כך, התפתחה בחסידות חב"ד ראיית הרבי מלובביץ' כמשיח, הוא הוא האלוהים בכבודו ובעצמו. המסקנה מכך היא, כפי שפורסמה בגליון "כפר־חב"ד" מיום ו"ג תמוז, תשמ"ג: "נמצאנו למדים כי הקשר לרבי לא זו בלבד שהינו מטרה, ולא אמצעי, אלא אף מטרת־על קודמת לכל, שכן, באמצעותו ממצה הנשמה את מטרת הווייתה הקודמת אף לתפקידיה — קיום תורה ומצוות". הקשר לרבי, אם כן, הוא עיקר העיקרים וקודם לקיום תורה ומצוות.

בירחון "בית חיינו", גליון 120, מסופר, שבהקפות אצל הרבי מלובביץ' שרו החסידים: "חיילי האדמו"ר, חיילי משיח צדקנו, הוא יוליכנו בטנקים, לארצנו עם המבצעים ועם נש"ק (נרות שבת קודש ז.ב.) בירחון" והרבי מחא כפיים לשירה ורמז לקהל שימחאו כפיים ווירקדו. במקום אחר מתוארת שיחה של הרבי בבית הכנסת בנושא הגאולה נאמר שם: "...שברגע זה ממש פותחים את העיניים ורואים שמשיח צדקנו נמצא עמנו בבית כנסת ובית מדרש זה, בשר ודם, נשמה בגוף למטה מעשרה טפחים".

אך גם בין החסידים, רבים המתנגדים. הפרטים שהובאו כאן ועוד רבים אחרים, מקורם ב"קונטרס האמת על תנועת חב"ד משנות ה־80", שהוציא מרדכי מושקוביטש "מקהל חסידי סאטמאר, ברוקלין ניו־יורק". מושקוביטש זה, יוצא נגד היחס לרבי מלובאביץ' כאל אלוהים, משיח, רמב"ם חדש או משה רבנו חדש. הוא תוקף את המיליטריזם של חב"ד, המרבים להשתמש במושגים כמו "טנק המצוות" "נש"ק", "מבצעים" "צבאות ה'" ועוד. בנוסף לכך הוא חולק על פסקות הלכתיות של הרבי בנוגע ללינה בסוכה, מזוזה וסעודה שלישית בשבת. בניגוד לפרסומי שיטנה והשמצה אחרים המקובלים ברחוב החרדי, ושעיקרם דברי חרפה וגידופים ללא כל נסיון לוויכוח ענייני, קונטרס זה מבוסס על עובדות, ציטוטים וצילומים מפרסומי חב"ד. חב"ד עצמם מספקים את החומר למתנגדיהם, ללא כל צורך בפרשנויות.

הרבי מלובביץ', כזכור, הוא שהכריע מי יהיה ראש הממשלה, בשר ודם, בממשלת ישראל שתקום ותיכון במהרה בימינו.

● יורם בר

סרטן

האגודה למלחמה בסרטן, שערכה השבוע את מבצע ההתרמות השנתי שלה, "הקש בדלת", צירפה אל טופס התרומה תלוש הנחות למוזיאון הארץ, שמנהלו הוא רחבעם זאבי. בעיה לתורם: האם מותר לטפח סרטן אחר על חשבון סרטן אחר?

רביץ כוכב עליון

אנשי מפ"ם, רצ ושינוי שנפגשו למגישת היכרות עם אנשי "דגל התורה" יצאו מלאי התפעלות מקסמו של הרב רביץ. הם לא הראשונים. גם אורי זוהר, איקא ישראלי ו"טופיק" ארנון התחילו ככה.

יש חיים אחרי הקואליציה

ח"כ רפי אדרי ורעייתו אן־קלוד, קנו מגרש בן דונם אחד• ברחוב גלי התכלת בהרצליה פיתוח, במחיר 560 אלף דולר. בקרוב יבנו את ביתם על המגרש, במסגרת המבצע "בנה תווילתך".

אם הולכים לשבת 4 שנים באופוזיציה, לפחות שיהיה נוח.

החוג לשילוב

"אני מניח שאהיה שר האוצר בעוד שבוע", אמר השר יצחק מודעי ויכול להיות שהוא יודע על מה הוא מדבר. מאוד ייתכן, שכשיצחק שמיר עלה לרגל, ביום א', אל הרב עובדיה יוסף, הבטיח מה שהבטיח וקיבל מה שקיבל, ראג הרב יוסף לצרף למערכת הקחתן גם את עניין שר האוצר.

בין הרב יוסף לבין שר האוצר הנוכחי, משה ניסים, קיימת, כידוע, איבה נושנה, לא על רקע כלכלי חס וחלילה. הרב יוסף התעלם בשעתו מבקשת אבי משה, הרב יצחק ניסים, להמשיך בתפקידו כרב ראשי לישראל. אחר כך, כשגם תקופת כהונתו של יוסף לא הוארכה, תלה יוסף את האשם במעורבות יתר של משה ניסים בעניין. עתה הגיע הזמן לפרעון חובות. שיהיה מודעי, שיהיה קורפו, רק לא ניסים.

גם לתפקיד שר הבטחון יש נגיעה לעניין הש"ס. "שרון הביא את ש"ס לליכוד והם יצטרכו לתת לו את התיק שחשק בו" אמר יצחק רבין.

ראש ממשלה תמורת הזכות לקבוע את ממלא מקומו — פרץ. שר האוצר — בעבור יישוב חשבונות משפחתיים, ושר בטחון — גמול על שירותי תיווך. במצב הדברים הזה נראה דוד לוי, בתפקיד שר החוץ, כבלורית הנכונה במקום הנכון.

רחום וחנון

האשה שנעצרה בעוון הצבעה מזוייפת ושוחררה בעקבות התערבות נמרצת של מנחם פורוש פיוון ש"אמרו לו שהיא לא בריאה", העבירה לנו משורר אחר בנסיבות דומות, יהושע כר־ציון, איך שגלגל מסתובב — קודם היה כר־ציון חולה אנוש וסגור מאחורי סורג ובריח, ואילו משחררו, מנחם בגין, בריא כשור ותקיף כציפור דרור. ונתחלפו היוצרות: היום יהושע בריא ומשורר ברוך השם כל חשנה, ומנחם כלוא ו"נראה" בריא פעם אחת בשנה, כשהוא מגיח החוצה.

אגב, כר־ציון: עכשיו מאשימים אותו, שבפושט רגל חעלים נכס יקר־ערך שהיה בבעלותו, מגרש בצפון תל־אביב. נטען נגדו זגה שותפים לו, ש"פעלו במיחמת והוליכו שולל ביודעין ובמתכוון, את נציגי המדינה ואת הנאמן על הנכסים". אם יולך כר־ציון שוב למקום שממנו שוחרר, מי יושיע הפעם? אלוהים גדול, וגם הרצוג איננו קוטל קנים.

השגריר

אפריקה שלפני עידן האיידס היתה גן עדן לנציגים מארצות זרות. אחד מהם סיפר, למשל, על אשתו של שר התיירות של הרפובליקה המרכז אפריקנית, מדליין מאקטו, אשר ניסתה ללא הצלחה לפתותו. ועוד סיפר על ביקורו באחד השבטים, כאשר לעת ערב נשלחה אליו כושיה יפהפייה, שופעת נעורים ומוצקת שדיים, בעלת עיני עגל פרימיטיביות, שניסתה לעגוב עליו. הריחות שעלו מבית שחיה הסעירו את הדיפלומט, אך הוא, כדיפלומט מנוסה, לא נתפתה.

כל הסיפורים הלאדיפלומטיים הללו, כולל סיפור הידידות העמוקה עם הקיסר ז'אן בודל בוקאסה, אשר המזון האהוב עליו היה — כפי שהסתבר במשפטו — בשר אדם ממולא באורז, מופיעים בספר "היהלום השחור", אוטוביוגרפיה של שגריר ישראל בצרפת, ומי ששמו מוכר כיום כמיועד לכהונת מנכ"ל משרד החוץ, עובדיה סופר. כמה מרגיע לחשוב, שהמנכ"ל של משרד החוץ עמיד כל־כך בפני פיתויי העולם הגדול.

מיישרים קו

שאלה: אם הפסיקו להם את החשמל כדי שלא יצפו בנאום בטלוויזיה, מדוע אסרו על הטלוויזיה להקרין את הכתבה עם הנואם? ואם ממילא לא התכוונו להתיר את הופעת מנהיג אש"ף על המירקע, מדוע הפסיקו להם את החשמל?

תשובה: אין קשר בין הדברים. פרצופו של ערפאת כל ייראה וכל ייזכר בטלוויזיה בשום מקרה. זו החלטה עקרונית. ואת החשמל הפסיקו להם כי היה קר בחוץ.

שר החוץ המיועד

הרב עובדיה יוסף ציין השבוע באוזני שר השיכון ש"דוד לוי" בגימטריה שווה "גאון" — 60. גם לאוזני הרב הגיע כנראה גל הבדיחות החדש אודות לוי, והוא ניסה לשפר את מצב רוחו של האיש שהוא מקום שני בליכוד ואינו זוכה לכבוד שהוא ראוי לו.

אלא שגאון היום לא סחורה מי יודע מה. הנה, ב"כור" יושב היום גאון שלא מזמן ביקר במשרדי "בנקרס טרסט" בניו־יורק והסביר להם את פירוש שמו בעברית. מזה שגאון בגימטריה שווה 60 הם לא התרשמו כל־כך, מזה שהגאון מ"כור" חייב להם 20 מיליון דולר הם נפעמו ממש.

משרד החוץ זה לא בנק, ובקשה לפירוקו לא תגיע, גם אם יתברר שההנהלה כושלת. נותר רק לקוות שלוי, אם יגיע למה שהוא שואף, לא ייצור עם עמיתיו מערכת יחסים דומה לזו שיצר הגאון האחר שלנו עם "בנקרס טראסט".

ראש הממשלה

אריה דרעי, בן 29, משתמש מצח"ל, הודיע השבוע לשמיר: "אתה תהיה ראש הממשלה הבא". ואחרי זה שמיר עוד חושב שהעובדה שהוא יושב בראשות הממשלה היא הקובעת מי ינהל את המדינה בפועל.

בשם אומרם

אימרת השבוע שייכת ליועץ המשפטי יוסף חריש: "יש לגמור מהר את חקירת הזיופים בבחירות". מי שמדבר!

משוגעים, רדו מהעץ

בהסתערות הגדולה על התיקים עזבו החרדים, בשלב זה, את משרד החקלאות לחילונים. אמנם דריסת רגל כבר יש להם שם, באמצעות מינהל מקרקעי ישראל, אך את בעיות שנת השמיטה הם השאירו לשלב מאוחר יותר. הטוען לכתר של משרד החקלאות, חקלאי ותיק בעצמו — יגאל הורביץ.

להורביץ עבר עשיר בעבודת האדמה: יליד נהלל, שלושת בניו הם חקלאים, לא כולם דווקא מתוך בחירה חופשית, אבל זה מה שיש. אחיו, עמוס הרר, היה מזכ"ל תנועת המושבים ובן דודו, משה דיין, היה אף הוא שר החקלאות.

אבל לא רק עבר חקלאי יש להורביץ. אם ארגוני ההתיישבות מתכוננים להסתמך על הבטחותיו לחלצם מהמצוקה, מן הדין שיבדקו היטב את הערבויות שהוא נוהג לתת. בנק לאומי, למשל, חשב שהתחייבות של שר שווה יותר מאשר הנייר שהוא חתום עליו. על כתב הערבות הופיע הסכום של 3.25 מיליון ש"ח. כאשר חיפש הבנק דרך לתבוע את מימוש הערבות, טען הורביץ שמדובר בחיפוש על רקע פוליטי. החיפושים ההדדיים עדיין נמשכים.

ילדים שכאלה

לאור מספרם הגדל והולך של הילדים הנהרגים בשטחים "שלא באשמתם", נשאלת השאלה, האם גם אליהם התכוון שר המשפטים, אברהם שריר, כאשר המליץ להקים ועדה שתדון על עונשי מוות לרוצחי ילדים. ואולי התכוון השר לילדים יהודים בלבד?

האם לגבי הילדים הערבים נתקבלה הגישה שהובעה בפסק דינו של השופט שטרוזמן, ונתמכה בדבריו של שר הבטחון, שילדים אינם צריכים להסתובב במקומות שיש בהם התפרעויות? ואם כך, אולי ראויים גם רוצחי ילדים יהודים בשטחים להקלה בגזר דינם, מכיוון שאין חולק על כך שכבישי הגדה המערבית הם אזורי התפרעויות?

הדמעות בחינם

העורך הכלכלי של "הארץ", נחמיה שטרסלר, תקף השבוע את הרעיון שאריאל שרון ימונה לשר האוצר בממשלה הבאה. במאמר מנומק היטב פסל את הרעיון מכל וכל, אך בסיומו העיר שהאלטרנטיבה — ששרון יהיה שר בטחון — אינה בתחום טיפולו של המדור הכלכלי.

הכיצד? האם חמישה מיליארד דולאר, עלות המלחמה ששרון יזם, אינם בעית כלכלית? שלא לדבר על העומס שנוצר לשנים ארוכות על הסעיף הקרוי בלשון כלכלית יבשה "תשלומי העברה" — תשלומים לאלמנות, יתומים, הורים שכולים ונכים.

הדמעות בחינם.

לא הופתע

סוף סוף, לאחר שתי קדנציות חלקיות כראש ממשלה, הצליח שמיר לפתח ולחדד את החושים המזרח־עיניים שלו. שימו לב להצהרתו: "לא הופתענו מהכרזת העצמאות של אש"ף." ממש מרשים למרות שזה שלושה חודשים חוזר אש"ף ומכריז בכל אמצעי התקשורת על כוונותיו, הצליח שמיר להבקיע את הערפל ולהכריז שלא הופתענו. בקצב כזה הוא עלול לגלות בעוד שנתיים אפילו את קיומה של האינתיפאדה.

● יעקב לזר וגבי בשן

קדושה

באזני הנערים

יָרַם עַל הַמַּפָּה. קַוִּים לְכָאן וְשָׁמָּה.
מִתְּחַם וּתְוֵי שֶׁל קֹדֶשׁ וּקְדֻשָּׁה.
אֶבֶן וְעָפָר עַל כָּל גִּבְעָה רָמָה
כָּאן מְקַדְּשִׁים לְפֶתַע בְּלִי בּוּשָׁה.

הֵיכָן נִתַּן לִמְצֹא קֶבֶר צַדִּיק וְזוֹנָה,
לִטְווֹת סְבִיבוֹ קוּרֵי־פֻלְחָן חָדָשׁ,
וְעַד אֶבְדָן חוֹשִׁים שׁוּב לְכַרְכֵּר סְבִיבוֹ
כְּמוֹ אָז, סְבִיב עֵגֶל הַזָּהָב הַמְקֻדָּשׁ.

כָּל קֶבֶר מִתְמוֹטֵט וְסֶלַע שֶׁבָּהָר,
כָּל צֶלֶם, פֶּסֶל וְגֶזֶם, חֻרְבָּה שְׁכוּחָה מֵאֵל
בְּמִחֵי קֻלְמוֹס מְשִׁיחֵי שֶׁל אֱלִילֵי הַשֶּׁקֶר
בְּצִיצִיּוֹת רֹאשׁוֹ נִסְפָּח אֶל יִשְׂרָאֵל.

מָחָר יִפְנוּ אֵלֶיךָ, נַעַר פְּתִי תָּם:
„הָגֵן עַל הַמּוֹלֶדֶת" — יִתְּנוּ לְךָ רוֹבֶה.
כָּל מֶלֶךְ כִּכְּרוֹת בְּרַעַם רַמְקוֹלִים
יִגְרֹר אֶת הַתַּנַ"ךְ, יַקִּישׁ אֶל הַהֹוֶה,

וּכְבָר נִרְשַׁם בַּסֵּפֶר, שֻׂרְטַט גַּם בַּמַּפּוֹת
וּבְקַרְקוּר־הַלֵּל שָׁרִים לוֹ הַמְּנוֹנוֹת,
סְבִיב עֵגֶל־זְהָבָם הֵם מְזַמְּרִים לֵאמֹר:
„הוֹ, שַׁבְנוּ שׁוּב אֵלֶיךָ אַחַר אַלְפַּיִם שְׁנוֹת!"

מָחָר כְּלוֹ שָׁלוֹם יִפְרֹשׂ בְּהַבְלֵי־פֶה,
יִפְרֹשׂ גַּם הַמַּפָּה — בֵּירוּת עַמָּאן, דַּמֶּשֶׂק...
הַטַּנְקִים יְבָרְךָ וְגַם בִּרְכַּת הַדֶּרֶךְ
יִתֵּן הוּא בְּיָדְךָ. עִם רִמּוֹנֵי הָרֶסֶק.

וְאַחֲרֵיהֶם קַבְּלָן וְשׁוּפָל וּבוּלְדוֹזֶר
וּצְבָא שְׂכִירִים וְרִיץ שֶׁל עַם בְּנֵי־יִשְׁמְעֵאל,
אָץ לִטְעֹת וִילוֹת בְּנוֹף חֻרְשׁוֹת הַזַּיִת,
לִגְדֹּר בְּחוּטֵי־תַיִל חֶלְקַת־אֵל.

שְׁמַע לִדְבָרַי, הַנַּעַר: אֵין כְּתֵבֶל רַבָּה
כְּכָל שֶׁמִּסְּבִיבְךָ תִּשָּׂא עֵינֶיךָ,
לֹא קֶבֶר וְלֹא אֶבֶן, אֵין שׁוּם דָּבָר קָדוֹשׁ
— מִלְּבַד קְדֻשַּׁת חַיֶּיךָ.

רְכוּנִים עַל הַמַּפָּה, קַוִּים לְכָאן וְשָׁמָּה.
מִתְּחַם שִׂנְאָה וּבוּז וְ„עַם יִשְׂרָאֵל חַי"
עֵינָם גּוֹלֶשֶׁת שׁוּב בְּנוֹף הַמִּיצָר
הֵיכָן לְהָוִיז הַקַּו, הֵיכָן לִפְרֹשׂ שׁוּב תְּוַי

● יעקב גוטרמן

המנכ"ל

רק פורת יכול

התחבולה מחוכמת נקמו נגדנו אנשי אש"ף. הכריזו על הקמת מדינה ללא טריטוריה, ללא ממשלה, שאין לה גבולות ואין בה שלטון עצמי. שהיא עדיין בשלב של עוד אבן, עוד צמיג, עוד הכרזה. שביום הקמתה, מלבד ההכרזה על עצמה, אין לה דבר.

איך לוחמים במדינת רפאים כזאת? רבים ניסו, אבל רק אורי פורת יכול.

צה"ל, למשל, הורים כוחות רבים מאוד ליהודה שומרון ועזה, עד כדי הערכה ש"זו הפעם הראשונה הושג רוב יהודי בשטחים". הצבא לא לקח סיכונים והטיל גם עוצר וסגר בכל האזורים, ולמען השלמות היו שם גם הפסקות חשמל בעיירים אחרות.

אבל כל זה עוד לא הכשיל את שלום אזרחי מדינת ישראל העצמאית זה ארבעים שנה. כיצד לקחו אותם, מפני פגיעתה המדינה החדשה?

מנכ"ל רשות השידור הבין, שהוא היחידי המסוגל. כינס את כתביו ואת עורכיו בעברית ובערבית, ברדיו ובטלוויזיה והורה להם שלא לשדר את דברי עראפאת במועצה הערבית הפלסטינית, גם לא את דברי בכירים אחרים שם, גם לא את ההמנון שלהם, גם לא תגובות הרחוב הערבי בישראל וגם לא ראיונות עם חברי כנסת (פוליטיקאים) שלנו לנקיטת הצעדים האלה יש לו מסמך נקרי (הוא נקיטתו הרגיל) אשר אוסר לשדר דברי הסתה נגד המדינה שלנו (העצמאית זה ארבעים שנה) ואין צורך להסמיך אותו אל 242 או אל 338.

כך נמנעה מאתנו התרגשות מיותרת מציפיה בהכרזה על הקמת עוד מדינה. לילה שקט עבר על אזרחי ישראל.

הודות לאורי פורת.

● אריה מלגי

מקום אחר

שריפות, אסירים ופוליטיקה

רוב הבתים באמריקה בנויים ממשהו פריך, תערובת של דיקט וקרטון. בקיץ מאיימת עליהם השריפה שפרצה ביער הסמוך ובחורף — הגיצים שפרצו מהאח המבוערת לשטיח. מי שניחן באופיו של נירון קיסר יכול, ביום טוב, לתפוס שלווה על גבעה המשקיפה על העיירה ולראות איך שכונה שלמה בוערת.

השריפות בבעיה לאומית היקצו למכבי־האש מקום בצמרת למן המשכורות של הכבאים, שהיא מהגבוהות בשירות הציבורי, ועד להשפעה על הפוליטיקה המקומית. המהנדסים של מכבי־האש יושבים בכל ועדת תכנון והם הגורם הקובע בכל הקשור לבנייה ופיתוח. בקולנוע, לפני הקרנת הסרט, מוקרנת שקופית המזכירה לך להביט סביבך ולאתר את דלת המילוט הקרובה ביותר.

הקנס הכבד ביותר על עבירת חניה הוא על "חניה ליד ברז כיבוי". בכל בית חובה להתקין מגלה עשן, ולמי שאין ידו משגת — העירייה מנפקת חינם. דלתות הכניסה במקומות הציבוריים נפתחות תמיד כלפי חוץ, שמא תפרוץ שריפה והאנשים ייתקלו בדלת חסומה. בכניסה למסעדות ולבתי השעשועים יש שלט המציין את מספר האנשים המקסימלי הרשאים לשהות במקום. החישוב נעשה לפי אפשרויות המילוט. המפקחים של מכבי־האש עורכים ביקורי פתע בשעות השיא וסופרים את הנוכחים. אם המספר עולה על המותר — המקום ייסגר מייד ובעליו ייתבע לדין.

גם לבתי הסוהר יש תקן מקסימלי שנקבע על־ידי מכבי־האש. אבל מה לעשות כשהפשע גואה וכל המקומות המותרים תפוסים? בהתמודדות בין מכבי־האש למשטרה יד מכבי־האש על העליונה — וזהו, הודיע מפקד מכבי־האש — אף לא אסיר אחד נוסף. כאן איש לא יעלה על הדעת להוסיף מזרונים על הרצפה. מחנות כמו אנסאר 1, 2, 3 מתאימים לסרטי זוועה על תקופה אחרת ולא לחברה הומאנית. וכך קרה, שמכוניות ה"זינזנה" של המשטרה נתקלו בשלט מאיר על דלת בית הסוהר: מצטערים — אין מקום פנוי. העצורים פשוט שוחררו.

בשלב הזה נכנסה לתמונה התקשורת. די לראות בטלוויזיה, בצילום קלוז־אפ, את חיוכו המפחיד של האנס, כשהודיעו לו שמשחררים אותו מחוסר מקום, וכל שוחרי הצדק הרועדים מאימה מטלפנים מייד לקונגרסמן שלהם ותובעים לעשות משהו. עכשיו ימי בחירות והנושא הזה הרבה יותר חשוב מבעיות כמו בריה"מ או המזרח־התיכון. חברי הקונגרס יודעים זאת, כמובן, ועל־כן הם נאספו מהר והחליטו, ללא שהיות, לבנות בתי סוהר נוספים. הבעיה היא, שהקונגרס לא יכול להמציא תקציב שאין לו ובכלל בתי הסוהר הם נושא של המחוזות ולא של הממשל הפדראלי (להוציא בתי סוהר פדראלים). לכן הביצוע והאחריות הכספית לרמת בתי הסוהר הועברו למחוזות. ההתייחסות לבניית בתי הסוהר החדשים היא כאל מבצע משותף: כולם משתתפים במיבצע, וההשתתפות התקציבית היא לפי מספר התושבים בכל מחוז.

באמריקה מתייחסים לכסף ביראת כבוד ולכן התחילו מיד הערעורים. מחוז מונטגומרי, שמצפון לוושינגטון הבירה, הודיע שהוא מסרב להשתתף במפעל. היתה לו סיבה מאוד אמריקאית: למה שאנחנו נשלם בשביל אחרים? במונטגומרי גרים בני המעמד הבינוני הגבוה, אין כמעט שחורים (ולכן) מספר הפושעים המקומיים נמוך. (לא עושים, כמובן, חיבור ישיר בין שיעור השחורים לשיעור הפשע אבל העיקרון מוכר היטב). כיוון שכך, אין המחוז רואה עצמו מחויב לסבסד את הפשע הגואה של המחוזות האחרים, למשל של מחוז פרינס הסמוך.

מועצת מחוז פרינס, שראתה עצמה מושמצת בעקיפין, יצאה בהאשמה נגד הסנובים ממונטגומרי שבנו, במתכוון, מערכת חברתית סלקטיבית: באמצעות הגבלת הבנייה לדירות יוקרה בלבד, נוצרה עד מהרה חברה שיכלה להרשות לעצמה בתי ספר ברמה גבוהה ושירותים קהילתיים מעולים, מחיר הדירות עלה עוד יותר ושכר הדירה הרקיע. כל מי שלא יכול היה להרשות לעצמו נשר ועבר לפרינס הסמוכה ומי שיכול היה לברוח מפרינס למונטגומרי עשה זאת מהר. השינוי שהתחולל תוך זמן קצר ביותר, יצר בפרינס כיסי עוני משווע, שהפכו מוקד לסמים ופשע. הפשיעה מתמקדת אמנם בפרינס, אבל ניזונה ממאגר משותף של שני המחוזות — הפושעים של מונטגומרי החליפו כתובת וזזו קילומטר או שניים דרומה. התהליך, אומרים בפרינס, נוצר במכוון על־ידי פרנסי מונטגומרי. על־כן לא רק שמונטגומרי חייבת להשתתף בהקמת בתי הסוהר אלא שהשיעור היחסי שלה בתקציב צריך להיות גבוה יותר: ראשית, משום שקל לה יותר לגייס כסף מתושביה האמידים ושנית, משום שהקפיצה ברמת החיים במונטגומרי יצרה זעזועים חברתיים בכל הסביבה, הבליטה את העוני של מי שחי כל־כך קרוב לשפע המנקר, והזמינה פשע.

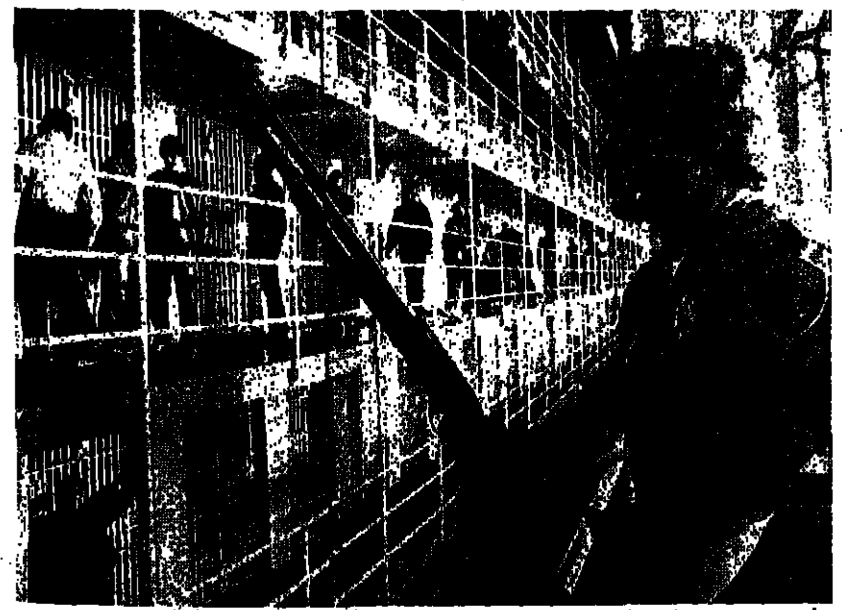

כלא סאן־קוונטין, ארה"ב

איך מסתיים ויכוח כזה בין המחוזות? בשביל להבין זאת צריך לזכור שמחוץ לערים המטרופוליטניות (שהן חלק קטן ובלתי נחשב של אמריקה) הגורם הממשלי החשוב בחיי היומיום הוא הנהגת המחוז. תקציבי החינוך והרווחה והאחריות על מכבי־האש והמשטרה אינם של העירייה אלא של המחוז. כשהנהגת מונטגומרי הודיעה שלא תשתתף במבצע הקמת בתי הסוהר החדשים משום שזו לא בעיה של המחוז שלה, התאספו ראשי המחוזות הסמוכים והורו למנהלי בתי הסוהר שבמחוזותיהם לאתר את הפושעים שבתיקיהם רשום שהם תושבי מונטגומרי, או שהיו תושבי המחוז קודם למאסרם. ואז הם פרסמו הודעה שאם מונטגומרי לא משתתפת — ישוחררו כל האסירים הללו מייד ויועברו אחר כבוד למרכז מונטגומרי, ישר הביתה. תושבי מונטגומרי נבהלו ובתוך יום שונתה ההחלטה. מחוז מונטגומרי איתר כסף, ייבנה בית סוהר חדש, רק שיהיה שקט.

● זאב צחור

הלו... חותם

רפא"ל: שקיעה עצובה ומסוכנת

למאמרו של עודד ליפשיץ: "רפא"ל, שקיעה עצובה ומסוכנת", התקבלה תשובת ועד עובדי המחקר ברפא"ל. מכיוון שהמאמר שובש בעת הדפסתו והפך בלתי קריא, אנו מפרסמים בזה את המקור המתוקן ואת התשובה לו.

"יוראק משתמשת בנשק בימוי" זעקה מודעה גדולה בעיתונים. "סין מוכרת טילים לסוריה... ומה מכינה ממשלת ישראל לשנות ה־90 והאלפיים?... שר הביטחון הוא האחראי הבלעדי למדיניות של פגיעה מתמשכת והרס תשתית המחקר והפיתוח במדינת ישראל. במסגרת מדיניותו מינה השר לרפא"ל מנכ"ל שהביא... לשחיקת המחקר והפיתוח של מערכות נשק עתידיות".

זו לא מודעת בחירות. חתום עליה ועד עובדי המחקר והפיתוח של רפא"ל. זוהי התרעה על מחדל חמור שצריכה היתה להדהד באוזנינו כבר מזמן, לפני שנים, כדי שבעתיד לא נעמוד, חלילה, חסרי ישע כשנשמע צפירת אזעקה אחרת: זו שתישמע רגע לפני שטילי אויב, חמושים בראשי־קרב כימיים ובקטריולוגיים, ינחתו במרכז תל־אביב.

כאשר לעובדות — עובדי רפא"ל צודקים. אין כמעט פיתוח של אמצעי לחימה חדשניים, בעלי כושר הכרעה בשדה הקרב העתידי, אבל האצבע המאשימה של עובדי רפא"ל מופנית לרבין ולמנכ"ל הנוכחי מוסה פלד. לרבין ופלד חלק במחדל של רפא"ל, אך הם לא האשמים היחידים, וגם לא האשמים העיקריים.

רפא"ל קמה ב־58' כרשות של משרד הביטחון, נפרדת מצה"ל, שמטרתה האחת: ייצור אמצעי לחימה חדשניים, חיוניים לצורכים הספציפיים של ישראל, שלא פותחו בשום מקום בעולם, או אמצעים שפותחו במדינות אחרות אבל הן, משיקולים של סודיות או משיקולים פוליטיים, לא מוכנות למכור אותם לישראל.

מעצם הגדרתה רפא"ל, כמעבדה לאומית למחקר ופיתוח ביטחוני, צריכה להפסיד כסף: מחקר, פיתוח ובניית אבות־טיפוס עד לגיבוש הדגם המבצעי של אמצעי־לחימה חריש ויחודי — עולים הרבה כסף. את הייצור התעשייתי הסידרתי של מערכות הנשק רצוי לעשות במערכות שנועדו לכך — מפעלי תע"ש או התעשייה האווירית בסקטור הממלכתי, ומפעלים מתאימים לנושא הספציפי בסקטור הציבורי והפרטי.

רק במקרים מיוחדים, כשיש הכרח בקשר של היזון חוזר בין המפתח — רפא"ל, לבין המשתמש — זרועות צה"ל, יש מקום לייצור המערכות ברפא"ל עצמה וגם אז, כגוף מתוקצב, רפא"ל אינה זקוקה לרווחים אלא רק להחזר הוצאות הייצור.

ואמנם, כך היה בעשרים שנותיה הראשונות של רפא"ל, שהפכה למימוש מוצלח של סיסמת העליונות האיכותית של ישראל. הרשות ריכזה צוות קטן יחסית ובו 2000־3000 מדענים וטכנאים מעולים ומסורים, הפכה לגוף מוביל בתחומה וזכתה למוניטין בקנה־מידה עולמי. היא תרמה תרומה עצומה לכושר ההרתעה וההכרעה של צה"ל. ואז בא הליכוד, ובמסגרת "הכלכלה הנכונה" שלו, לפיה התנערה הממשלה מאחריות למשק הלאומי ולשירותי הרווחה במדינה, הגה רעיון מטורף מוזר: רפא"ל צריכה להרוויח כסף ולעמוד ברשות עצמה. [illegible] מפעלי ייצור, תמכור לארץ ולחו"ל מערכות נשק שהתיישנו מעט ומוצרים אזרחיים, ומהרווחים — תממן את המחקר... [illegible] לעסק!

באפריל 82 היה מנכ"ל רפא"ל בראיון [illegible] את האווילות שבמדיניות [illegible] למנוע את ביצועה, אבל ממנו [illegible] והסרי בסיס אחרים, כמו [illegible] "הלביא". חלם צמח, חמדה [illegible] על רווחים ברפא"ל. הם מצאו [illegible] שיגשימו את חזונו. ואם [illegible] רפא"ל עד אשתקד. תוך זמן קצר [illegible] מספר העובדים ברפא"ל, שהגיע עד 7,400 איש והוקמו, בהשקעה של מאות מליוני דולרים, מבני־ענק באתרים שונים בגליל: אתר לשם, "גלרים" בכרמיאל וגוש שגב.

השאלה היא היכן היו אז, לפני חמש ושש שנים, עובדי המחקר ברפא"ל, הזועקים היום בעיתונות זעקות מרות? הם שיתפו פעולה: הם האמינו שרפא"ל תגדל ותפרוץ ותגרוף רווחי ענק, והם יזכו לקידום ופרסום ושכר. אם הם מחפשים היום אשמים, הם יכולים למצוא חלק מהם כשהם מביטים במראה. כגורל החזון — גורל המפולת: התברר, שלמערכות נשק לא־חדשניות אין שוק עולמי שיצדיק את ההשקעות. במוצרים אזרחיים אין לרפא"ל, על־פי הגדרתה, מה לחפש, וייצורם גובל בשחיתות: יש חשש לניצול של תקציבי ביטחון למחקר ופיתוח, בתחומים שהם תחרות לגורמים תעשייתיים אזרחיים שאינם מתוקצבים! שיא השפל היה, אולי, כשמדען ברפא"ל זכה בפרס על פיתוח חדשני של ... קוצב־לב!

התוצאה הבלתי נמנעת היתה מפולת כלכלית, פיטורים המוניים של מדענים וטכנאים, ומפולת בפיתוח אמצעי לחימה חדשניים. רק לאחרונה הבינו עובדי המחקר והפיתוח ברפא"ל לאיזה תהום התדרדרו, וטוב מאוחר מאשר לעולם לא. אם רבין ופלד אשמים, והם אשמים, הרי זה רק בכך שלא שינו בזמן את מדיניותם הנלוזה של קודמיהם, וכראה ממשיכים להאמין בה גם היום.

את רפא"ל אין להעניש על מחדלים של מדינאים ומנכ"לים. צריך לשקם אותה במהירות. בלי הגזמות: בנפשנו הדבר! לפני המלחמה הבאה, ולפני שעוד מאות מבכירי המוחות בישראל יירדו מהארץ בעקבות מאות עובדי רפא"ל שכבר ירדו.

מאבקם של עובדי רפא"ל שהתפקחו הוא מאבק של כולנו, וראוי לתמיכה. זהו מאבק צודק, אבל גם עצוב ועלוב ועיתויו הוא הוכחה לחובבנותם של עובדי רפא"ל, שהם מקצוענים מבריקים בתחומם, אך בכל הקשור למאבק ציבורי: איזה עיתוי אומללו לפני הבחירות, מי ישמע בכלל את זעקתם?

עודד ליפשיץ

הציבור בוודאי לא שכח

ברצוני להתייחס למספר נקודות במאמרו של עודד ליפשיץ.

ראשית — עובדי המחקר ברפא"ל מעולם לא חלמו על „קידום פרסום ושכר" אלא על הכרה בתרומתם המדעית לקידום המחקר הבטחוני.

שנית — בנושא הייצור ברפא"ל. יש לקחת בחשבון שכאשר אנו מפתחים מוצר, והייצור עצמו מתבצע במקום אחר — אוי כל פיתוח דוחות העתיד של מוצר זה — כבר לא בידינו. אילו מימשה רפא"ל את המדיניות שהציע כותב המאמר, אזי היתה מאבדת מוקדי ידע שלמים לטובת מפעלים אחרים, שהיו ממשיכים בפיתוח מערכות מתקדמות בעזרת הידע שקיבלו מרפא"ל.

שקיעת המחקר ברפא"ל אמנם החלה לפני מספר שנים, אך ההתדרדרות הדו־פה בשנה הרבע האחרונות, כאשר הפיכת רפא"ל לגוף עסקי הפכה למטרה בפני עצמה. בשלב זה החלישו עובדי המחקר להביא את מאבקם המתמשך לקידום המחקר והפיתוח ברפא"ל — גם לידיעת הציבור ולידיעת מקבלי ההחלטות.

הציבור בוודאי לא שכח את מאבקם של עובדי המחקר ברפא"ל לפני מספר שנים נגד השקעת עשרות מליוני דולרים על אתר "לשם" במקום השקעת סכומים אלו במחקר ובפיתוח!

[illegible]

ועד עובדי המחקר רפא"ל

בהנאה רבה

קראתי בהנאה רבה את המדור ב„חותם" — „אישית לוחצת" של יעקב לזר וגבי בשן.

הגשת העניינים במדור הנ"ל הזכירה לי את השבועון הצרפתי הסאטירי, "Le Canard Enchane", שרמתו העיתונאית ידועה לכל. דעתי היא שעליכם לפתח מדור זה. הסאטירה וחרב פיפיותיה תופסת מקום נכבד בחיי תרבות ומאבק פוליטי.

צבי אמיתי
עין החורש

לחיות עם שטריימל

עם שוך ההלם מתוצאות הבחירות והשלת קליפות הכשלון אחת לאחת, נותרנו עירומים עם הגרעין הקיומי שלנו.

כנוע לאינסטינקט ומתעלם מכל היבט אחר אני קורא: „טוב לחיות עם קפוטה ושטריימל מאשר למות עממ".

לשנים הקרובות, כוחה של „הגלות" הוא עובדה בחיינו הפוליטיים בכל סוג של ברית — עם הליכוד, ועם המערך. אך הברירה השנייה מותירה עוד סיכוי לקידום הליך השלום באזורנו.

רק נזכור: ביאת המשיח, גם אם בוא תבוא — תתמהמה, ואילו הבחירות הבאות מזומנות לנו לכל המאוחר בעוד 4 שנים.

ועד אז — אלוהים גדול.

רפי
עין־שמר

טוב לחיות עם קפוטה ושטריימל, מאשר למות עממ

דאגה לקיום

ברצוני להעיר כמה הערות בעקבות מאמרו של עודד ליפשיץ, „ירוקת־החמור" („חותם", 30.9.88).

בניגוד למה שמשתמע מדברי ע.ל. שוחרי איכות הסביבה נאבקו הרבה לפני אסון צ'רנוביל נגד הכורים הגרעיניים לייצור חשמל (ונגד הכורים האחרים). הבעיה היא, שכמעט לא ניתנה למאבק זה תשומת לב ציבורית עד אסון צ'רנוביל. אותו דבר באשר למאבק נגד זיהום הסביבה ע"י מזהמים קונבנציונליים. מאבק של שנים רבות כמעט לא זוכה לתשומת לב ציבורית עד שקורה משהו. במקרה זה, הפרסומים על אפקט החממה.

עד כמה שאני מכיר את ה„ירוקים", הם נאבקים נגד השימוש בכורים גרעיניים ונגד גורמי הזיהום הקונבנציונלי כאחד. הם דורשים לפנות ביתר רצינות לאנרגיות אלטרנטיביות, כמו אנרגיית השמש, הרוח וההידרו־אלקטרית. הם טוענים, שאם היו מקדישים לאנרגיות אלטרנטיביות חלק קטן ממה שמקדישים למחקר באנרגיה גרעינית, אפשר היה להגיע להישגים גדולים בתחומים אלה.

השאלה שמעסיקה אותי היא, איזה אינטרסים מביאים מדינות להשתמש בצורה כל כך נרחבת באנרגיות המסכנות את ההווה והעתיד שלנו, כאשר באותו זמן כמעט אינן עושות מאמץ למצוא ולפתח אנרגיות שאין בהן סכנה. איך אפשר להסביר את העובדה, שבישראל — שבה בנוסף לבעיות האקולוגיות יש בעיות עם מקורות אנרגיה — לא עושים מאמצים רציניים להשתמש באנרגיית השמש בצורה יותר נרחבת. כל זה בזמן שיש הטוענים, שישראל יכולה לספק את כל הצריכת החשמל שלה בדרך זאת.

לדעתי, ממשלות רבות מתעקשות להחזיק כורים גרעיניים, מכיוון שזה מקנה אותן ליכולת לייצר נשק גרעיני. חברות דלק בעלות כוח כלכלי גדול מכתיבות אינטרסים למדינות שבהן הן פועלות ועוצרות פיתוחים הנוגדים את אינטרס הקיום שלהן.

עד כמה שידוע לי, לא אינטרסים עסקיים מניעים את הירוקים במאבקם, אלא דאגה כנה לקיום החיים על פני כדור הארץ. וכדאי למקד את הוויכוח בזה.

עמוס גבירץ

לא קשור ל„קונטראס"

קראתי בעניין רב את כתבתו של מיכה רחמן על ניקרגואה („חותם", 21.10.88). כתבה מעניינת באמת. אך יש להוסיף מספר מילים על התמונה שצורפה לכתבה (ללא כיתוב וללא כל ציון המקור), בה רואים אישה במנוסה ברחוב שומם והרוס.

קוראי „חותם" עלולים לחשוב שתמונה זו צולמה בניקרגואה כעת, או בחודשים האחרונים, וההרס שרואים בתמונה מקורו במלחמה של העם בניקרגואה נגד כנופיות ה„קונטראס". אך אין זה כך: התמונה צולמה בעת רעידת האדמה שהתרחשה שם בתחילת שנות ה־70 ושגרמה להרס רב בכל המדינה. כשליש מבתי מנגואה הבירה נהרסו ועשרות אלפי אזרחים נהרגו.

אשר דוידי
תל־אביב

חזית יהודית ערבית

המולת הבחירות והסערה בשלולית המים המעופשים של החברה הישראלית הבליעו את קול ההתקוממות הפלסטינית, והשכיחו את נוראות הדיכוי וההתעללות, שמקיימים כוחות הביטחון בשטחים.

רק כאשר הנפגעים הם יהודים מתעורר הציבור לזעקה, תוך התעלמות מכך שיהודים אלה נכנסים לארץ בה מתרחשת מלחמת שחרור המפילה יום־יום קרבנות.

כן מתעלם הציבור מזה שיהודים נפגעים אלה, גם הם קרבנותיה של מדיניות הכיבוש של ממשלת ישראל. תוצאות הבחירות לא הפתיעו איש. נחתם בהן פרק חדש בתהליך הפיכתה של הציונות מתנועת שחרור לאומי מתקדמת ונאורה, לתנועת ריאקציה חשוכה, המפעילה כוחות אלימה. רוב יהודי ישראל בחר ללכת בדרך המובילה למלחמה כוללת. אך קיים עוד מיעוט יהודי שפוי, שלו בני־ברית ערבים ואלה חייבים ויכולים לנסות למנוע את האסון בכוחות משותפים.

נוכח התעוותות הציונות תחת שלטון הימין, על מפלגות השמאל הציוני וארגוניו לוותר על הפרימט הציוני שבמצעיהן, ולהעדיף עליו את נושא השלום והחיים המשותפים עם ערביי ישראל.

עליהן להסיר את החרם המוטל על הקבוצות והמפלגות שאינן ציוניות, ולגבש חזית יהודית־ערבית משותפת, נגד הפשיזם היהודי, ערביי ישראל חייבים, במקביל, לחדול ממריבותיהם הפנימיות, כדי להתייצב מאוחדים בחזית הזו.

נתייצב, כולנו, יחד, יהודים וערבים למרותה של תנועה על־מפלגתית גדולה שתקום למאבק נגד הכיבוש ולמען הקמת מדינה פלסטינית בהנהגת אש"ף, למען שוויון אמיתי לערביי ישראל, למען השלום, ונגד הפשיזם הציני המשתולל מעבר לקו הירוק ומאיים לגלוש בבחירות אל מעבר מזה.

[illegible]
נתניה

שנה אחרי הלילה ההוא

מאת אלישבע איילון

ורד לוהט, בודד על קבר שיש קר. זר ועוד זר ועוד זר — יחד ארבעה. נר זיכרון שדלק וכבה. אבנים קטנות. רב צבאי. רינה ושמואל — ההורים. מיכל — אחות, עם בעלה. אבי־אאת, עם אשתו. מצטופפים. נאחזים. נשענים. נתמכים. משפילים עיניים אל השם, התאריך, הסיבה, החקוקים באבן. משפחת חזון על קברו של ניב בטקס האזכרה לציון שנה לנפילתו בקרב. מעגל של אנשים סוגר עליהם ועל טור קברים. אנשים צעירים, אנשים מבוגרים, אנשים ממורים. אלוף פיקוד צפון.

לפני שנה, ב־25.11.87

● 21.15: כוח נחל שכב במארב ברצועת הביטחון. הסמ"פ מהנח"ל שמע רעש של טוסטוס באוויר אבל לא ראה כלום. הוא עשה מהלך עצמאי, לא מקובל, במקום לדווח למערכת בתוך הרצועה, הוא מדווח ישירות למפקד הנח"ל שיושב בחורשת טל. תוך דקות הופעלה מערכת הכוננות של צה"ל שכוללת סגירה של יישובים והוצאת אנשים לעמדות תצפית.

כוחות הנח"ל שומעים, מדי פעם, את טרטור המנוע באוויר כשהוא עובר לאורך הגיזרה הצפונית, מהחלק הצפון־מזרחי של רצועת־הביטחון, איזור הר דוב, לכוון מערב אל קרית־שמונה.

14.11.88, מדליקים נר זיכרון לניב

בדיעבד מתברר: 1. יוזמתו של הסמ"פ היתה ברוכה. בזכותו ניצלה קרית־שמונה מפיגוע חבלני. 2. שני מחבלים על שני גלשונים עשו דרכם לכיוון קרית־שמונה. אחד המחבלים נבהל בדרך, הסתובב והחל לחזור לכיוון ממנו באו. בשלב מסוים נחת, לאחר מכן אותר, נורה ונהרג.

● 22.00: לילה בלי ירח. המנוע טירטר באוויר אבל אף אחד לא הצליח לראות אותו. המחבל עשה את דרכו לכיוון האורות של מחנה „גיבור". הוא נחת בקרבת המחנה, במקביל לכביש קרית־שמונה — חורשת טל.

בינתיים, סגן לירון פניני וטוראית תמי ארבל עשו דרכם למחנה בטנדר. פניני פיספס את הכניסה למחנה ועשה רוורס. המחבל כנראה נבהל ופתח עליהם באש. פניני נהרג, הטנדר מתהפך, תמי נפצעת.

המחבל המשיך בדרכו לתוך המחנה, כשהוא זורק רימון לאיזור הש.ג. הרימון התפוצץ בערך 20 מטר מהש.ג. המחבל פתח באש על הבותקה. רוני אלמוג ברח בשלב מוקדם יותר מהבותקה לכיוון איזור הרכבים. שלושה חבר'ה הצטרפו אליו ויחד הם בורחים אל מחוץ למחנה. המחבל שובר ימינה לכיוון המועדון ומוצא את פלוגת הקשר, חלקה מחוץ לאוהלים.

הבהרה: מרגע ההתרעה הראשון חזר סמ"פ קשר, ג'קי מקרית־שמונה למחנה. לפני זה נתן עופר הקמב"צ הוראה לרס"פ של פלוגת הקשר להכין כיתת כוננות ליציאה לגדר, ההערכה היתה שהולך להיות משהו על הגדר. להכין כיתת כוננות זה אומר: מסדר כוננות רגיל עם פק"לים מוכנים מחוץ לאוהלים. אחרי המסדר חוזרים החיילים למועדון, מוכנים לקריאה. ברגע שזו תגיע עליהם לרוץ, ללבוש את הפק"ל ולצאת לדרך.

כאשר שמעו את היריות הם רצו אל האוהלים, אל הפק"לים, אבל אז הגיח המחבל בין שני אוהלים וזרק שני רימונים לרחבה בה התארגנו החיילים. הוא פתח באש. חלק מהחיילים ירו עליו. ניב נהרג ראשון על נשקו, חובש עוד הספיק לרוץ ולטפל בפצוע ולהיפצע גם הוא. המחבל עבר את האוהל. ג'קי ניסה לדרוס אותו בטנדר. המחבל פתח עליו באש. ג'קי נורה ונהרג.

כל אותו זמן היו החיילות מרוכזות בצד האחר של המחנה. גדעון בשרי מהתחזוקה חתך, ביוזמתו, לכיוון המחבל. הוא ראה את ג'קי ואת המחבל שירה עליו. גדעון ירה צרור במחבל והרג אותו.

הבהרה: כל החיילים בתוך המחנה, כולל עופר הקמב"צ, היו בטוחים שההתקפה באה בכיוון אחורי המחנה, זאת בגלל ההר שבא מאיזור התעשייה הסמוך של קרית־שמונה.

● 23.20 איש עוד לא יודע כמה מחבלים חדרו לשטחה של מדינת ישראל. במחנה סופרים שישה הרוגים. כולל פניני.

הגיבור החי והגיבור המת

מקורות המקורבים לנח"ל מסרו השבוע כי: 1. אפשר היה אולי למנוע בכלל את נחיתתו של המחבל באיזור המחנה על־ידי ירי רצוף וממושך באוויר. 2. לרוני אלמוג הש.ג. היה הסיכוי הטוב ביותר לחסל את המחבל. הוא יכול היה לתפוס עמדה מאחורי האבנים הגדולות שליד בותקה הש.ג. לדרוך את נשקו ולהרוג את המחבל. 3. מכל החבורה שברחה, אולי אחד קיבל רסיס באחוריו.

במשפט שהתקיים לאחר התקרית הורשע רוני אלמוג ונשפט למאסר של שנה וחצי. הוא נמצא היום בכלא „מגידו". הקמב"צ עופר ואיש קבע נוסף הורחקו מהצבא. חיילים בסדיר נענשו. מח"ט החטיבה הועבר מתפקידו לתפקיד בכיר אחר במטכ"ל.

לדברי אותם גורמים בנח"ל נערכו בעקבות האירוע תחקירים מדוקדקים ביסודיות מרובה כמו שלא נערכו בעשר השנים האחרונות, ברמת מערך ההתרעה, רמת המכשור והאמצעים שיכולים לתת מענה למערך ההתרעה. ברמה המורלית, נמסר, כי אלה ששירתו בחטיבה מכירים ביכולתה ויודעים כי הם עשו ועושים עבודה טובה תוך מילוי המשימות המוטלות עליהם. ביחס לאלה שעומדים לפני גיוס, הרי שאצלם נוצרה התחושה כאילו הנח"ל לא מספיק קרבי והיענותם לשירות נח"לאי הולכת וקטנה. מאז התקרית עוסק הנח"ל בפעולות הסברה מאסיביות והתחושה היא כי הירידה בהיענות נובעת מירידת קרנה של ההתיישבות בארץ, מתדמית התנועה הקיבוצית והמערכת החקלאית היצרנית.

אותם גורמים מכחישים מכל וכל כי נעשה לרוני אלמוג משפט ראווה במטרה לעשות סדר ולא צדק, ולדבריהם, למרות המעשה המכפיל שעשה לא החמירו בעונשו באופן מיוחד.

רוני, כאמור, מרצה את עונשו בכלא „מגידו". בעוד חודש וחצי ישתחרר. ניכו לו ארבעה וחצי חודשים על התנהגות טובה. אביו, יצחק, מורה לאורחות, אמר יום לאחר התקרית: „אני מעדיף גיבור חי על גיבור מת." אחר־כך נכנס לבסיס צבאי בלי שעצרו אותו, וכך הוכיח שהכניסה לבסיסי צה"ל איננה קשה.

היום, שנה אחרי, הוא אומר: „רוני אסיר למופת. הוא זוכה לכל התנאים וההטבות. בהתחלת המאסר היה גנן, לאחר מכן תיקן מכשירי־קשר והיום הוא באפסנאות. אנחנו מבקרים אצלו אחת לשבועיים, כל פעם 20 דקות. רוני יוצא לחופשה קצרה אחת לחודש. הוא רזה מאוד, הוריד שמונה קילו. רוני מבין את מה שהוא עשה, הוא מצטער ומתבייש. לדעתי, לא הפיק הצבא את הלקחים החינוכיים מהמקרה וזהו פספוס גדול. רוני הוא קרבן. בבותקה של הש.ג נמצאו קליעים של הרובה שלו." (צה"ל מכחיש ואומר, לא נמצא אפילו קליע אחד. רוני לא ירה אפילו כדור אחד.) „רוני פנה בבקשת חנינה אל הרמטכ"ל אבל הרמטכ"ל לא השיב לו. אני פניתי במכתב אל נשיא מדינת ישראל ואחרי חודשים כתבתי לו שאני מוותר על התשובה שלו. מה שקרה לרוני היתה תקלה, רק לגאונים שיושבים בצד ולא עושים כלום לא קורות תקלות."

עושה רושם שלפניך עומד בראש ובראשונה טיהור שמו של בנו.

„לא, זה לא נכון. אסור שחיילים ימותו לשווא. הורים מוכנים לקבל את מות בנם, אבל לא אם היה לשווא. אבל כשדורשים מחייל מסכן ללחום כשכולם חוגגים זה בוודאי לא בסדר. לדעתי בודדו את המשפט של רוני מכל האירוע. האשימו את הש.ג ופטרו את הדרגים הגבוהים. כאילו שרק הוא גרם להתנהגות מחפירה. צריך לזכור, שרוני היה לבד בעת התקרית. אין ספק שאם לא היה לבד, היה מתנהג אחרת. מחקרים פסיכולוגיים מראים שכושר הפעולה וההתנגדות של יחיד אפסיים לעומת יכולתו בקבוצה. ובכלל הסיטו את הוויכוח מהנושא האמיתי אליי. מה אמרתי, מה עשיתי."

גם היום אחרי שברור שרוני פישל, אתה מוכן לומר בריש גלי, שעדיף גיבור חי מגיבור מת?

„אני רוצה לראות מישהו שיגיד אחרת. אין דבר כזה. כן, אני מעדיף גיבור חי, צה"ל אולי מעדיף גיבור מת. כל העניין יצא מפרופורציה. אם העניין היה נסגר בתוך הצבא, רוני לא היה יושב בכלא. כמה פעמים רואים בטלוויזיה איך חיילים בורחים מערבים הזורקים עליהם אבנים? מה עם ארבעה אנשי משטרה שברחו והמון וערבים שרפו אותו? אחרי התפוצצות מכונית התופת האחרונה בלבנון, אמר שר הביטחון במפורש, שאם היו שומרים על הוראות היו נהרגים פחות, אבל אף אחד לא עף."

אז מה, אתה מנסה להסתיר את רוני מאחורי המקרים האלה?

„לא, אני פשוט נהייתי רגיש. אחרי כל אירוע אני שואל כמה חלות. ליל־הגלשונים קרה סמוך ליישוב אזרחי והצבא ראה הזדמנות להגיב כמו שהגיב, זה המזל של רוני. סיפור של חמש דקות גורליות שכתובות מלמעלה."

אבא של ניב חזון ז"ל כתב לך בזמנו מכתב. בין השאר כתב שהדברים היו הפוכים היה הוא מייסר את נפשו של בנו עד סוף ימיו, על הפקרת חברים לנשק, למרות שלא היה מכיר אותו. זה מה שהוא מצפה מאב שיעשה. מדוע לא השבת לו?

„לא קיבלתי את המכתב הזה. אמרו לי שגם איזה מפקד אוגדה כתב לי, אבל אני לא קיבלתי."

מה אתה יכול לומר היום לו ולהורים השכולים האחרים?

„אין מה לומר להורה שכול. מגדלים ילד, רוצים לראות אותו מתפתח ורואים צער. אולי בגלל החטא הקדמון אנחנו נידונים לשכול מי יודע עד מתי. זה חלק מההיסטוריה היהודית. אף אחד לא רוצה להתחלף עם משפחה שכולה, אבל, לצערי, עוד יהיו משפחות שיחלקו עם אותו הגורל."

ניב נהג כפי שהיה מצפה מעצמו

על קבר בנה קוראת רינה לבנה ניב מן הדף. הספד, זעקה, חוסר אונים, אהבה, כאב מבעבעים ממעמקי היגון. קינתה הנוראה של אם מהדהדת בחלל האילם. אילם, כך יישאר החלל לעולם ועד, ורק העיניים הנעצמות כל פעם בחוזקה מוציאות המונה שבריר מהדבר הנורא הזה. שמואל, תומך בה, מלטף את פני בנו האחר, מחזיק בכוח את קולו כשהוא קורא קדיש על ניב. כשהטקס הסתיים לחץ יד לכל אחד, חייך אל כל אחד חיוך קטום.

שמואל שאל, שוב הקשינו עלייך? כי הפעם הראשונה היתה ראיון חודשיים קודם.

שמואל הולך לי בחצר ביתם הפרטי בפתח־תקווה. „בואי תראי," מצביע, גן העדן פורח. אני קוטם עלים יבשים כדי לעודד צמיחה נוספת. תמיד הוא פורח באוגוסט, אבל בפעמיים האחרונות היתה הפריחה, ממש קרוב ליום מותו של ניב. פעם ראשונה הוא פרח במצווה של ניב." מחייך. החיוך החם הזה, שאז נתקלתי בו בפגישה הראשונה ממשיך ומביך אותי כל פעם מחדש, כמעט מטעה.

רינה שפופה, כאילו נשבר גבה ולא יוכל עוד להזקיף את קומתה, האצבעות ממוללות עצמן, כאילו מנסות להיאחז במשהו. שם תבהיר איזו נקודה, תספק איזו עובדה ורק בסוף, כשענה לכל השאלות תמשוך מונולוג שלה.

„הדברים משתנים. כלפי חוץ הכל נראה בסדר. אני מתפקדת, מורה לחשבון בסמינר הקיבוצים, אני ממלאת את התפקיד שאני יודעת. זה מעשה רק חיצוני, שמאפשר לי לשמור על שפיות הדעת, כי הכל לא כמו שהיה קודם. מבפנים אני שבורה. כל החיים איבדו את הטעם שלהם. כל הזמן יש ענבה כבדה שמלווה. יש משהו שלקח חלק מהחיים והוא איננו. אם זה בחג החנוכה הראשון בלי ניב, אם זה דרך ימים אחרים. ניב ואבי היו אחים שאין כאלה. לאבי יש בת בכורה, ושנים לא יצווה את שמה של ניב. לאחיו יהיה כזה שלמתו יקראו על שמו — ניבה? והדברים הפשוטים יותר, מה היה ניב אומר על האינתיפאדה? ומה ניב היה אומר על תוצאות הבחירות? הוא קיבל בגאווה את ההודעה ששמו כלול בפנקס הבוחרים. הוא התכוון להצביע ולא הצביע. ומה היה אומר על זה שמיכל אחותו קנתה דירה והיא חיה בה חודשיים ורק התמונה שלו תלויה שם? ואין ניב. וכל חייל שעובר בדרך... זה יכול היה להיות ניב. ביום חמישי שעבר אני יוצאת מהבית של אבי ורואה חייל עם קיטבג ונשק שבא ל'חמשוש' וזה לא ניב, וזה לא יהיה אף פעם ניב. לדבר ולחשוב על נער מלא חיים, תוסס, מעורב והכל בלשון היה, היה, היה, על נער בן 19? לחשוב במושגים של איך להנציח במקום איך להיות? זה משהו לא נורמלי. זה ילווה לאורך כל החיים, מהיום ועד בכלל. זה היה."

ניב חזון ז"ל

רוני אלמוג, הש"ג, ישתחרר מהכלא בעוד כחודש וחצי. הקמב"צ ואיש קבע נוסף הורחקו מהצבא. מח"ט הועבר מתפקידו, חיילים בסדיר נענשו והנח"ל מנסה לשקם את תדמיתו הפגועה. לגבי שמואל, אביו של ניב שנהרג, מאז ליל הגילשונים עצרו הדברים מלכת

שמואל, האם אתם יודעים בדיוק מה קרה שם, דו"ח המסקנות הובא לידיכם?

„עדיין לא. אבל עכשיו לוח הזמנים השתנה. אין מאוחר ואין מוקדם. אם לא קיבלנו עד היום, מבחינתנו זה לא מאוחר. כל יום חולף משאיר אותנו בחוסר ודאות ומעורר, לא את החוש הסקרני, לא את הרצון לדעת את האמת כדי שנראה האם דרכו החינוכית של ניב והדרך שאנו, עד כמה שהתווינו אותה, הלכו בד בבד עד היום האחרון בחייו. מה שניב קיבל מהבית ומה שהצבא השלים — היו מקשה אחת. גם ברגעים האחרונים נהג כפי שהיה מצפה מעצמו. ניב היה בין אלה שזינקו ראשונים אלי קרב. הוא נהרג על נשקו. יום למחרת התקרית יצא עיתון 'מעריב' בכותרת 'פשלה' כשמתחתיה התמונות ושמות ההרוגים. גם התקשורת אמרה, 'חיילים סוג ב', 'חיילים שבילו במועדון במקום להיות דרוכים'. היום אנו יודעים שניב וחבריו עשו את המוטל עליהם ומעבר לזה."

האם אני שומעת מרמור?

„עדיין לא. אנו סבורים שיבוא הזמן ויביאו לפנינו את אותו תחקיר. אני מצפה למצוא בו אישוש, כוח לדרך שתווינו בניב. דרך שאומרת, תן לבנך את הכלים המקסימליים כדי שיוכל לשרת בנאמנות את המדינה, להיות חבר טוב לחבריו. אני רוצה בן חי שלא ייתן את חייו, אבל אם האלטרנטיבה היא להציל את נפשי ולקבור את חברי, הרי שבדיעבד אני מחזק את דרכו של ניב. הדברים לא מתוכננים. לניב לא היה שיקול דעת שאם יפנה ימינה יינצל ואם שמאלה ייהרג, היה לו העיקרון. אני לא מחפש בתחקיר את הש.ג או הקמב"צ, אלא את עצמנו. אני יושב עם חברים ואומר, תראו, כך פעלנו וזאת התוצאה. אני לא מחפש נקמה, לא כועס, אבל יודע, במציאות, אם אתה מחנך את בנך להקרבה, אתה חייב לקבל עליך את הסיכון."

לפני גיוסו השלימה התודעה עם אפשרות מותו?

„לחשוב שאתה שולח את הבן למזבח, שאתה מקריב אותו למען אידיאל? אני קטונתי. במחשבה צלולה, בדיעה מוקדמת, אני חושב שאני חלש מדי מכדי לעמוד נוכח תביעה כזאת שאני תובע מעצמי. אבל מישהו צריך לעמוד מול האויב, ואני לא אומר — לא בני. ניב היה חולה אסטמה. היה לו מכתב שחרור משירות קרבי. הוא לא התכוון אף פעם להשתמש בו. אני בעצמי יכולתי לומר מאחורי גבו, רבותי, הבן במצב כזה וכזה, הוא אפילו יכול לסכן אחרים. שתדעי, שהעניין הזה היה חזק אצלי. הרגשתי שמוכרחים לדווח על מוגבלותו הפיסית. ביום שהתגייס אמר לי, אבא אל תעשה עם זה שום דבר. הבטחתי לו. אחרי זה, בטירונות, ראיתי שהוא סובל מאוד והתחרטתי שהבטחתי לו.

„ואז אתה שומע שהחיילים לא היו ממושמעים, שהם שיחקו במועדון והמצפון מייסר אותך. ניב נפל בין הרביעי לחמישי בשבוע. עד יום ראשון, כל דקה נראתה לי כנצח. לא ידענו ברורות מה הוא עשה. בארבע בא מפקד הנח"ל וסיפר. האוזן לא קלטה עד הסוף את מה שסיפר. הלעיטו אותנו בדברים הפוכים. אחר־כך באו חברים מהיחידה וסיפרו יותר פרטים. עד יום ראשון השתמשתי בביטוי, ניב ברח. צה"ל הודיע לעם ישראל על 'מות ניב'. אז עוד לא ידענו את ההיררכיה שבתארים. יש את: נפל בעת שירותו, נפל בעת מילוי תפקידו, ונפל בקרב. וצה"ל ניחם על מות. מה זה על מות? הוא מת במיטה? ממחלה? מתאונת דרכים?

„וצה"ל גם לא פרסם מודעת השתתפות בצערנו, המשפחה האבלה. אני משתתף בצערו של צה"ל על נפילת חייל וצה"ל לא יכול להשתתף בצערי? ביקשתי להדפיס מודעות בהן ניב נפל בקרב ומודעות השתתפות בצער. ואז גם הרמטכ"ל התנצל ואמר שהדברים הוצאו מהקשרם, הבן שלנו נהרג פעמיים, פעם בכדוריו של המחבל ופעם על־ידי התקשורת. כבודו בוודאי נרמס."

אתה פנית במכתב אל אבא של רוני, מדוע?

„יום אחד כיסחתי את הדשא וחשבתי לעצמי, אם הייתי נכנס לנעליו של האבא של הש.ג, איך הייתי נוהג. ככל שהשקעתי יותר מחשבה נוכחתי לדעת, שחשוב שיידע שאני סבור שהיה צריך לנהוג אחרת. גם אני רוצה בן חי, אבל אני לא רוצה גיבור בכלל. אני הייתי מייסר את בני ומסביר לו שהמעשה שעשה לא יכול לתת לו מנוחה עד קץ הדורות. להיות אזרחים מן השורה, לעשות את ההכרחי, אלה הדברים הבסיסיים של ישראל ב־40 השנים האחרונות."

נכחת בכל שלבי המשפט, מאין הכוח לכך?

„לא ישנתי לילות, אבל הרגשתי מחויבות לשבת במשפט, כי מי שהעיד היה רק מי שסרח. אלה שמילאו את תפקידם לא העידו ולא יוצגו. וזה מה שאני עשיתי, הייתי העד והקול שלהם."

חיבקת ואת עודדת את הוריו של רוני. הבאת לו אפילו שוקולד.

„אני לא שופט אדם עד שאני לא עומד במקומו. לא היה לי רגש של שנאה ונקמה במשפט. אמר לי אבא שלו, שקשה לו לבוא למשפט. השתמע כאילו שלי יותר קל. אז אמרתי לו, כשניב היה תינוק הייתי מוטרד ביחס לבריאותו. בלילה הוא היה מוריד את השמיכה ואני הייתי קם באמצע הלילה ומכסה אותו. גם כשגדל כיסיתי אותו. כשהיה מספיק גדול הוא היה כועס שאני קם בלילה ומכסה אותו, אז הייתי עושה זאת בשקט, בלי שירגיש. כשהיה בתיכון היה איכפת לו שאני מתעורר בשבילו, למרות זאת הייתי עושה זאת. כשהיה חייל היה עוד יותר איכפת לו וגם אז כיסיתי אותו. יום אחד קמתי בשתיים, ניגשתי לחדרו, התכופפתי והרצפה הקרה החזירה אותי למציאות. לא היה את מי לכסות. זה קושי יחסי."

מה השתנה במשך השנה?

„הדברים נעצרו מלכת. לפני כמה ימים שאלה חברה מתי יום ההולדת של מיכל, הבת. אוטומטית עניתי 25.11, ואני הרי יודע בבהירות שמיכל נולדה ב־1.11. לפני כמה חודשים קניתי ספר ורשמתי צ'ק. בעל החנות שאל אותי, יש לך בעיה בבנק, מה אתה מתחכם? הסתכלתי, ראיתי שרשמתי 25.11.87. הרקות נעצרו, הזמן איבד משמעות. אין יותר משמעות לתאריכים. נפשית, נוכחתי לדעת, שאני יכול לחיות זמנית בשני מישורים שונים. בתפקידי כמפקח ארצי במשרד החינוך אני יכול לעמוד ולתת הרצאה באופן ענייני לחלוטין. בו זמנית ניב נמצא איתי, בי, על ידי, בסביבתי והאסוציאציות זורמות בו־זמנית והזכרונות מלווים אותך."

אתם חולמים על ניב?

רנה: „אני לא חולמת".

שמואל: „לילה לפני שניבה הנכדה נולדה חלמתי שניב הגיע הביתה והוא יושב בחוץ ליד עץ השסק עם ציור של הצופים ויש לו מצב רוח מצוין. ואני מחכה שהוא ייכנס הביתה והוא כאילו ישן שם. למחרת, כשהבן יצא מחדר יולדות והתחבקנו, הצטרפו החיבוק והאושר על פניו של ניב יחדיו."

אתם מאמינים בחיים שאחרי המוות?

שמואל: „אני לא מאמין."

רנה: „אני רוצה אותו חי כאן ולא על כנפי השכינה, אבל הוא איננו וסוף וזהו."

איך אתם מתכוונים להנציח את ניב?

„באמצעות מועדון 'לאיונס' אנחנו משתתפים בהענקת מילגות לנערים לפני ואחרי גיוס, כאלה שאינם מסוגלים לממן את לימודיהם. בנוסף, סייענו למכללת 'שיין' לטפח מערכת פדגוגית להכשרת מורים. אם לקרוא לזה הישארות הנפש, אז זהו המגרש שעליו אנו מרגישים הרבה יותר בטוחים, גם הנכדה החדשה מתקשרת לעניין."

ניב נהרג לפני שפרצה האינתיפאדה, מה היו דעותיו הפוליטיות?

„מתוך דברים שכתב ניתן ללמוד מה הייתה גישתו."

חיבור: אסיפה פוליטית שהשתתפתי בה.

רשמים, הרהורים, מסקנות בעקבות הפגנה של כהנא בגבעתיים ב־1985. קטעים מתוך החיבור:

לאחר האסיפה הירהרתי רבות על יכולתו של העם היהודי בא"י להמשיך ולתפקד כעם אחד בעל מדינה אחת וחזון משותף למרות התהומות האידיאולוגיים המפרידים בין חלקים מסוימים בארץ. השנאה שניבטה מעיני מפגיני „כהנא" הפחידה אותי עד מאוד. הדיבורים האלו כגון: „אנחנו נגמור אתכם לפני שנגמור את הערבים" גרמו לי לחשוב היכן אני חי, בישראל של 1985 או בגרמניה של שנות השלושים לפני עליית הנאצים.

התהום שנפערה בין הגורמים המתנגדים לגזענות לבין תומכיה היא תהום שאי אפשר לגשר עליה, היא תהום שנובעת מדרך חינוך שונה, ממוסר שונה, מתרבות שונה, מחוסר יכולת להתאחד על הדברים הבסיסיים ביותר כגון ערך חיי אדם והשאיפה לשלום. אני עומד בפני גיוס וכמו רבים אחרים בני גילי יש לי לבטים וספקות לגבי השירות הצבאי (קרבי? לא קרבי?) בשירות הזה קוראת לי המדינה למסור, אם יהיה צורך, את חיי למען קיומה של המדינה, אך האם הערך הזה של קיום המדינה הוא ערך כה נעלה כאשר רבים כל כך נתפשים לדיעות פשיסטיות כפי שהתבטאו בהפגנה, האם בשביל אנשים כאלה אמסור את חיי?

...אני בכל אופן מקווה שרבים יהיו האנשים אשר לאחר שנים מספר יוכלו להגיד „אני התנגדתי", „אני התקוממתי" ולא „לא ידעתי" או „רק ביצעתי פקודות."

ליואב עם גיוסך.

קטעים מתוך מכתב שנכתב חצי שנה לפני גיוסו:

„טוב, נתחיל מכך שכמעט אין דבר עצוב יותר מאשר לכתוב מכתב שהוא בעצם די מכתב פרידה לחבר שהולך לצבא, אבל כנראה שאין ברירה.

אומרים שהצבא זה חוויה, הצבא זה מבגר ועוד כל מיני שטויות. בסך הכל הצבא, זה, לצערנו, חובה. חובה שיכולה להיות לא נעימה ויכולה להיות גם לא נוראה... לעניות דעתי, ודעתי היא כנראה במיעוט, אין דבר טפשי יותר מצבא ומלחמה כיוון שבשניהם אנשים או בני־אדם מתאמצים ומשתדלים להרוג ולהרחיק בני־אדם בדיוק כמותם. בכל אופן עם המסגרת החריפה כל כך של הצבא אני מאחל לך ומקווה שתשמור על דעה צלולה ואל תשכח שלעולם מלחמה איננה הפתרון, אלא תמיד צריך למצוא את הדרך לשלום. יותר מכל כדאי לא להיסחף אחרי נואמים גדולים שקוראים לך להיות ראש גדול, תעשה אתה את החשבון האישי שלך, כי כל המנהיגים הגדולים אחר כך לא מבקרים את „הראשים הגדולים" בבתי חולים... חבל שלא נותנים לנו להמשיך להיות ילדים... בוא גם לא נשכח שהצבא זה לא סוף העולם, יש חיים בו ויש חיים אחריו. נקווה שנמשיך להיות כפי שהיינו ואולי אף יותר.

ועוד תוספת קטנה לפני סיום:

ילדים פורשים כנפיים
ועפים אל הצבא
ואחרי שנתיים
הם חוזרים ללא תשובה.

(יונתן גפן — „יהיה טוב")

רוצה מאבק לבן

כל הדיבורים על תורת השלבים נראים נאיביים בעיני זיאד אבו־זיאד, עורך „גשר", שבועון פלסטיני בעברית. התנאים השתנו, המציאות השתנתה ועכשיו צריך שתי מדינות לשני העמים. יש פריצת דרך אמיתית בהחלטות המועצה הפלסטינית, אומר זיאד

מאת טלי ברזילי זוננפלד   צילום [illegible]

קבענו להיפגש בתשע. זיאד אבו־זיאד — עורך את "גשר", דו־שבועון ערבי, בשפה העברית — שכח. חיכינו במערכת העיתון. קור ירושלמי מקפיא. עיתון, כמעט של איש אחד. עיתונאים לא היו, טלפון אחד, שלושה חדרים. מי שלא ראה את השילט על הדלת "גשר — שבועון פלסטיני בשפה העברית", ספק אם היה יודע שמדובר במערכת עיתון. המשרד נראה ככל משרד אחר.

פקידה חייכנית, דוברת אנגלית רצוצה, הכינה לנו תה עם נענע. ניסתה להתקשר לביתו של זיאד בעזריה. אי אפשר ליצור קשר. בחדר הסמוך, רכון על כל העיתונים בעברית שפורסמו באותו יום, סעיד עיידש. העברית שבפיו קולחת. "הטלפונים בגדה מנותקים, לכן אי אפשר לברר מה עם זיאד", הוא מסביר. מנתחים את תוצאות הבחירות. מדברים על זיופי קולות ברחוב החרדי. סעיד בקיא בחומר. על הקיר מאחוריו שתי מפות. מפות ההתנחלויות בגדה המערבית וברצועת עזה.

רבע לעשר. זיאד מגיע. "מה?! קבענו?"

כן, בתשע.

"הייתי ברמאללה. ניסיתי לחדש את רישיון הרכב. כזה תור. כזאת השפלה. חזרתי בלי לסדר את זה". אחר־כך יספר שפשוט שכח להתבונן ביומן, לכן לא זכר שקבענו.

זיאד אבו־זיאד — עורך דין, עיתונאי. בשנות החמישים לחייו. איש חברה ידוע, שמסרב לגלות מי הם חבריו "אינני רוצה להכניס אותם לכתבה, אבל יש לי הרבה חברים. אנשי אקדמיה מאוניברסיטת תל־אביב, מאוניברסיטת ירושלים, פוליטיקאים מהשמאל, חבר'ה מרצ, ממפ"ם, מיוני המערך, מהמתקרמת, מחר"ש. יש לי, כמובן, הרבה חברים עיתונאים. אני מכיר היטב את החבר'ה מהמרכז לשלום ואני חבר מערכת ניו אאוט לוק". רגנות תקשורתית, לא צריך לדעת ערבית כדי לראיינו. דובר עברית רהוטה ואומר, "מי שלא משתמש בשפה פשוט לעולם לא יידע אותה, אני משתמש בעברית". משתמש בביטויים מאוד ישראליים. מתראיין משופשף. יודע למכור את מרכולתו. חמקמק. דיפלומט. מרבה להרצות על הבעיה הפלסטינית בקיבוצים, בתי ספר ומועדונים. משכיל. מרבה להשתתף באירועים חברתיים. "יש לי תווית של איש דיאלוג", הוא מצהיר בתחילת שיחתנו שהעילה לקיומה היא כינוס המועצה הלאומית הפלסטינית. עד החמישה ביוני שישים ושבע, היה מפקח במשרד הפנים הירדני. "כשיצאתי משם הייתי בטוח שאני אחזור בקרוב. השארתי שם את כל חפצי האישיים".

הוא מספר על עיתונו, ומתפאר באובייקטיביות שלו. "יכולתי לכתוב על אנשי השמאל, אבל הגעתי למסקנה שאין טעם בשכנוע משוכנעים, או הלכתי למרכז. העיתון מבטא קשת דעות רחבה, מהרדיקלים ביותר ועד לימין הפלסטיני".

עד נובמבר 83 היה עורכו של העיתון אל פאג'ר. פרש וחזר למקצועו, עורך דין. "אז הבנתי שעיתונות זה כמו סמים, אי אפשר להיגמל מזה. החלטתי לחזור. הבנתי שיש מספיק עיתונים בערבית והחלטתי ללכת דווקא לכיוון עיתון בעברית".

כל אחד יושב בבונקר שלו

מי הם הקוראים שלך?

"כל מיני ישראלים. בכל גיליון שלנו יש שני עמודים של ספרות ואמנות פלסטינית. חשוב לי שהישראלי ילמד על תרבותנו, במקום לחשוב כל הזמן על הפלסטינים כמחבלים וטרוריסטים".

כמה קוראים יש לעתון?

"יש לנו 400 מנויים, חוץ מזה העיתון נמכר בחנויות".

העיתון מופיע זו השנה השלישית. דל בכותבים. הרבה מן העבודה נעשית על ידי זיאד עצמו, לרבות מאמרי המערכת. קטעים מתורגמים מעיתונות ערבית והרבה דיווח על הנעשה בגדה המערבית וברצועת עזה.

"כל הכספים שהושקעו בתעמולה הערבית במשך השנים, לא השיגו אחוז אחד ממה שהשיגה האינתיפאדה: הבנה לאומית, אהדה, התעוררות בינלאומית. כל זה בגלל שהיא לא אלימה ולא השתמשה בנשק, לא בחרה לעצמה את השיטה הפשוטה"

כשנכנסנו, מיד נתנה לנו הפקידה גיליון גשר מהארבעה בנובמבר, גיליון מספר שישים ואחת. במאמר המערכת מנתח זיאד את הגורמים לכשלון המערך בבחירות לכנסת השתים עשרה.

העיתון הרי אינו רווחי. מהיכן המימון?

"ראשית, אני עושה שירות עיתונאי בערבית, ומוכר אותו בעיקר בפריס ובלונדון, שם נמצאות רוב המערכות של השבועונים הגדולים בעולם הערבי. אני גם עורך דין שמרוויח כסף, את חלקו אני מפריש למימון העיתון. את הכסף שאני מרוויח בהרצאות אני מכניס לחשבון העיתון".

הופעת בתשדירי תעמולת הבחירות של רצ. מדוע דווקא רצ?

"הם היחידים שפנו אלי ושאלו אם אני מסכים. כל מה שאמרתי שם, לא היה לגבי תעמולה, אלא אמירות אמת. יש לי חברים מהרשימה המתקדמת שכעסו עלי מפני שהופעתי בשביל רצ, אמרתי להם שהם אף פעם לא פנו וביקשו אותי להופיע, ולא שאלו מה אני חושב. גם אם גנדי היה פונה אלי הייתי עונה לו, והוא יכול לשמוע או לזרוק את זה לפח. אני מאמין שאחד הדברים הכי חשובים שאפשר לעשות הוא להכיר זה את זה. לקשר האנושי יש השפעה עצומה. הבעיה שלנו היא, שכל אחד יושב בבונקר שלו ולא יוצא ממנו. העיתון גשר הוא טיפה בים, אבל טיפה טובה מלא כלום".

זיאד מחפש את האמצע, אוהב לרצות את רצון כולם והוא מוסיף, "בצד הפלסטיני מתייחסים אלי בכבוד. גם אלה שלא מסכימים עם דעותי. הם יודעים שאני לא משתף פעולה ולא עומד למכור את פלסטין. לדעותי יש ייצוג במחנה הפלסטיני".

היום, יום שני, טרם הוכרזה ההכרזה על הקמת מדינה פלסטינית, יש פריצת דרך אמיתית בכינוס המועצה, או שהכל עניין טקסי?

"אני חושב שכן. הם מתווכחים על 242, ולפי דעתי זה המכשול העיקרי. אני מקווה שהם יאמצו החלטה שתקל על האמריקאים והאירופים לדחוף את תהליך השלום קדימה. אנחנו חברה מזרחית רגישה, שעניין הכבוד בשבילה הוא בעיה מכבידה. אני מקווה שהאינתיפאדה החזירה לאנשים את הביטחון העצמי האבוד, ועכשיו אנשים מדברים מעמדת כוח. אני רוצה להאמין שיהיה להם הכוח לאמץ את החלטה 242 כשהם לא נדחקים לפינה ומתוסכלים".

מה הם הגבולות המדויקים עליהם מדבר ערפאת היום?

זיאד נע בכסאו באי־נוחות, מהסס, ואחרי זמן־מה הוא משיב, "יש על כך דעות שונות. החזית הדמוקרטית והקומוניסטים מדברים על גבולות 67. הפת"ח מדבר על החלטת החלוקה של 47, אבל גם אומר שהגבולות הסופיים ייקבעו במשא ומתן. הפת"ח מחזיק דלת פתוחה לגבולות 67, אך אינו רוצה להתחייב. הסיבה העיקרית לזה היא, שהפת"ח יודע שאם ייצא בהצהרות על הסכמה לגבולות 67, הישראלים יתמקחו וירצו יותר. לכן, הם מעדיפים להיכנס למשא ומתן מעמדת כוח. בחזית העממית מוכנים לקבל את גבולות 47, אבל לא מוכנים לדבר על גבולות סופיים, אלא אחרי קבלת החלטה 181. אני יכול לומר שהפת"ח, הדמוקרטים והקומוניסטים, שמהווים רוב, מוכנים לקבל עקרונית, פחות או יותר, את גבולות 67. כמובן שיש גורמים שמתנגדים, אבל הם שוליים וחסרי השפעה. אני רוצה להדגיש שעד היום אין להם השפעה, אבל אם מצב הקיפאון יימשך הם יצברו השפעה, הם יצברו יותר ויותר כוח. אם המתונים שבינינו לא יגיעו לפשרה מדינית — נפסיד לחזית האיסלאמית, כי אנשים במצוקה פונים לדת, ואז יותר ויותר אנשים ילכו איתם. אם זה ילך בקצב של עליית הדת בצד הישראלי, סביר להניח שבעתיד הלא רחוק נגיע לסכסוך על בסיס דתי ולא על בסיס לאומי, שיהיה הרבה יותר מסוכן, וכבר יש לחשוב על כך".

בעיות של מדינה חדשה

סלאח חלף — אבו איאד, סגנו של ערפאת, אמר לאחרונה שאין לעם הפלסטיני ברירה וחייבים להשיג משהו. האם זה צעד טקטי בלבד, או הצהרה על הכרה בגבולות 67 וויתור על תורת השלבים?

"אינני יודע אם חלף אמר את זה, אבל כל הדיבורים על תורת השלבים נראים לי נאיביים. אני לא רואה כל סיכוי למחשבה על תורת השלבים כי התנאים השתנו, אמצעי הלחימה השתנו, המציאות בשטח השתנתה. לוא דיברנו על תורת השלבים לפני 45 שנה, או לפני 35 שנה, זה היה פרקטי. היה או נשק אחר, הוכחת יכולת להתקדם צעד צעד. היום אנחנו בעידן הנשק המתוחכם, רקטות שיכולות לפגוע במרחק אלפי קילומטרים, לכן החשיבה הזו מיושנת. ישראל היום היא מעצמה גרעינית, יש לה אופציה חללית, ועכשיו כבר אי אפשר לחשוב במושגים כאלה על לחימה בישראל.

"אם תקום מדינה פלסטינית לצד מדינת ישראל, היא תהיה בת ערובה, לא יהיה כדאי לה לתקוף את ישראל. לפלסטינים, היום, אין מה להפסיד, אפילו מי שמטמין מצצה יכול לברוח ואפילו אם הוא ייתפס לא ייתפס מי ששלח אותו. אבל אם תהיה מדינה פלסטינית, היא לא תתן לקיצוניים בצד הישראלי את התירוץ לחזור ולכבוש אותה. היא תהיה כמו משמר הגבול ולא תתן לאף אחד לתקוף את ישראל. ומכוון, תצטרך לעמוד באתגר שלי איך לבנות מדינה חרשה, חברה חדשה, לקלוט פליטים, לפתור בעיות כלכליות וחברתיות. אם יהיה שלום, אפשר יהיה לעשות הסדרים לעתיד, שיבטיחו שנסיגת ישראל מהשטחים לא תסכן את ישראל ושהישראלים לא ירגישו שהם וימרו על השטח לשווא".

סולאנו, הצלם, מבקש לשאול את זיאד שאלה: "מה היית רוצה שיקרה עכשיו?"

"שהתהליך הפוליטי יתחיל להתגלגל במהירות".

מה זה אומר?

"שתקומנה שתי מדינות. אני לא אוטם את עיני ואומר 'אתה לא קיים', לכן אני לא מוכן שתגידו שאני לא קיים. אני מקווה שבאלג'יר יקבלו את 242 עם הסתייגות. אני רוצה שיוסיפו הכרה בזכותנו העצמית. הסעיף הכי בעייתי שם מדבר על זכות ישראל להתקיים בגבולות בטוחים ומוכרים. אנחנו רוצים לקבל את אותה זכות בדיוק. מטרתה של ההחלטה היתה לטפל בתוצאות 67. ב־242 אין שום דבר שמדבר על הזכויות הלאומיות של העם הפלסטיני. מדברים שם רק על פליטים, אבל אפילו לא מזהים אותם, אם הם ערבים פלסטינאים או פליטים יהודים מארצות ערב. לכן, יש לצרף ל־242 עוד סעיפים".

איזו תשובה תתן מדינה פלסטינית בגבולות 67 לתושבי מחנות הפליטים, למשל במיה מיה, ראשידיה או אפילו דהיישה ובלאטה, שברחו ב־48 ומדברים על זכות השיבה?

"נוכל ליישב אותם בגדה ולחסוך מהם את הסבל מהפלנגות מעמאל, מהצבא הסורי ועוד גורמים בלבנון. ניתן להם לחיות בכבוד במדינה פלסטינית".

זה יספק אותם? הם יוותרו על זכות השיבה?

"זכות זה דבר אחד ומימושה של זכות זה דבר אחר. אלה שמדברים על זכות השיבה לא בהכרח מדברים על מימושה. זכותם ואני לא מבטל אותה. אם אינני יכול לממש זכות או מה שאבד? אנשים היום מבינים שאדם, בפרט, מסכים שיכרתו לו רגל או יד כדי שימשיך לחיות, ואם לא יוותר על הרגל — ימות. כלומר, או שנמשיך לחיות נרדפים, או שנחיה בחלקת אדמה קטנה יותר ממה שרצינו קודם. עדיפה מדינה קטנה מאשר לא להשיג כלום, רק מפני שרוצים את הכל. אנחנו רוצים פתרון כולל, שבמסגרתו לא נשאיר דבר לא פתור. אינני רואה בבלאטה או בקלאוון דבר חורג. כאן נכנסת, דרך אגב, האינתיפאדה, היא הזיזה דברים".

איך?

"מטרתה היתה להעביר מסר, לשדר לישראלים ולעולם שהמצב הנוכחי לא יכול להימשך בלי סוף כסטטוס קוו. השדר התקבל מולם, וברור לכולם שצריך למצוא פתרון. אני חושב שהדיבורים על גורי הם תשובה אחת מהצד הישראלי לאינתיפאדה, ואילו תשובת מפ"ם היא תשובה נוספת, יותר חיובית. בחברה הישראלית כולם מאמינים שצריך פתרון. יש מי שחושב שזה יהיה על־ידי גירוש הפלסטינים, יש מי שחושב שזה יהיה על־ידי הידברות, ויש מי שחושב שזה יהיה על־ידי מתן אוטונומיה. האינתיפאדה התקוממה נגד המצב הקיים ונתנה כוח מדיני לאש"ף, כדי שיוכל להניע את העם הפלסטיני ולדחוף את הנושא לקראת פתרון. פתרון רק לגדה ולעזה לא יביאו את הפתרון לאיזור. הבעיה היא בעיה פלסטינית כללית ונציג אותנטי של העם הפלסטיני יקבל פתרון שיחייב את כל העם."

מי למשל? אתם הרי מפולגים, אז מי הוא המנהיג האותנטי שלו אתה מדבר, שיתקבל על דעת הפלסטינים כמייצגם?

"אני מוכן לתת לך דמות כזו אם תאמרי לי מי מייצג את כל הישראלים. בשבילי, מספיק שלערפאת יהיה מנדט של הרוב. גם מר בוש לא נבחר על־ידי כל האמריקאים ושמיר לא מייצג אלא חצי מהישראלים".

יש מי שאומרים שאינכם מסוגלים להקים מדינה בכוחות עצמכם, שבכל מקרה תזדקקו לישראל.

"בלעדיכם לא נצליח? אז יש לי הצעה, בואי נעשה מדינה אחת לשנינו, מדינה דו־לאומית".

איזה אופי יהיה למדינה שתקימו?

"הדמוקרטיה היתה פעם סיפור הצלחה ישראלי. היום הישראלים כבר לא יכולים להתפאר במדינה דמוקרטית, כי מדינה כזו לא יכולה לשלוט על עם אחר ולשלול ממנו את זכויותיו הדמוקרטיות הבסיסיות. אני חושב שאם תקום מדינה פלסטינית, היא לא תקום בחסדו של איש אחד, או של קבוצה אחת, אלא בחסדו של העם הפלסטיני כולו. איש לא יוכל לומר שזה קרה בזכותו ולכן הוא השליט הבלעדי. אני מניח שמדינה כזו תהיה מדינה דמוקרטית, ואני מבטיח לך שאלחם שהיא תהיה כזו. מבחינה פיסית, אני חושב שמדינה פלסטינית צריכה להיות חלק מקונפדרציה פלסטינית־ירדנית. הפלסטינים לא רוצים שמישהו יכפה עליהם קונפדרציה כזו, אלא שזו תהיה החלטה בין שני צדדים שווים, אבל הם רואים בקונפדרציה דבר הכרחי".

כי אתם צריכים עזרה מירדן?

"לא עזרה. יש לנו יחסים וקשרים בכל תחומי החיים, וכדי לשמור עליהם, ועל החברה משני צדי הנהר, יש לבנותה כך ולא לספחה לירדן, או לישראל".

הצהרת חוסיין לא פגעה בחלום שלכם?

"לא. להצהרה יש מניעים וסיבות רבות שאני יכול להבין. אני מניח שהירדנים יהיו מוכנים לקונפדרציה וירצו להצטרף".

אילו סיבות?

"בעיקר החשש ממחנה הימין הירדני ומאופוזיציית שרון. נוסף לכך היא נבעה מתסכול על שהאמריקאים לא הצליחו לשכנע את הישראלים ללכת לוועידה בינלאומית, ומכך שפרס לא העביר את מסמך לונדון ולא הצליח לשכנע את הישראלים שיש ללכת לוועידה בינלאומית לשלום. אפשר גם לצרף סיבה כלכלית. בירדן המצב קשה, וההתנתקות מהגדה תקל עליהם".

זו אינה נטישה של העם הפלסטיני?

"לא נוטשים אותנו. זו התפתחות טבעית במאבק לאומי. גם הפלסטינים רוצים להדגיש את זהותם הלאומית הייחודית, שהם עם בעל ישות עצמאית, ולא חלק מהעם הירדני. יש מי שרואה בזה הישג של האינתיפאדה. את זה אנחנו מקווים שיבינו גם הישראלים".

ערביי ישראל, לא נטשו את בעייתכם? הם הרי לא מימשו את כל הפוטנציאל שלהם בבחירות האחרונות. הם יכלו לשנות את פני המפה הפוליטית ולא עשו זאת.

"אנחנו לא נשפוט את הערבים בתוך הקו הירוק אך ורק לפי תוצאות הבחירות לכנסת. יש לקחת בחשבון את מה שעבר על העם הזה מאז 48. אם נשווה את תוצאות הבחירות לכנסת השתיים עשרה, לאלה של הכנסת האחת עשרה, נראה שיש התפתחות והתעוררות בתוך החברה הערבית בתחום ישראל. בעתיד, אני מניח, הם יהיו יותר מתוחכמים ויהיו להם יותר הישגים".

הכל בזכות האינתיפאדה

על מה מלמדות תוצאות הבחירות בישראל?

"ראשית, על עלייה בכוח הימין".

ממה זה נובע?

"מהכשלון של מפלגת העבודה להציע תחליף לימין הישראלי, וממדיניותה הכושלת כמפלגה מחמרנת ומתחמקת ללא מסר חד משמעי. מפלגת העבודה היתה כל הזמן בתחרות עם הימין, על קולות הימין, ולא הציעה אופציה משלה כנגדם".

שמעון פרס לא הרגיש מספיק את נושא השלום?

"לא. הוא רקד באמצע. מי שרוקד באמצע, תמיד מפסיד. חוץ מזה אי אפשר להתעלם מסיבות יותר מעמיקות של מפלגת העבודה, שאינן פוליטיות. דמותה כמפלגה אשכנזית שאכזבה את החברה הספרדית. כל החברות הגדולות של ההסתדרות מאוישות על־ידי אשכנזים, כשלעדות המזרח קשה להתקדם. זה מה שדוחף אותם לליכוד. אינני בטוח שהמזרחיים הם ליכודניקים, הם פשוט מאוכזבים מהמערך. לכן, זה לא הוגן לומר שמפלגת העבודה נכשלה רק מפני שפרס רצה שלום. היה מכלול של דברים".

"אם המתונים שבינינו לא יגיעו לפשרה מדינית — נפסיד לחזית האיסלאמית, כי אנשים במצוקה פונים לדת, ואז יותר ויותר אנשים ילכו איתם. אם זה ילך בקצב של עליית הדת בצד הישראלי, סביר להניח שבעתיד הלא רחוק נגיע לסכסוך על בסיס דתי ולא על בסיס לאומי, שיהיה הרבה יותר מסוכן."

מה תהיינה התוצאות של הקשחת הקו בטיפול באינתיפאדה, כפי שזה הוצע על־ידי כמה אנשי ליכוד שהולכים להרכיב את הממשלה?

"אני לא חושב שאפשר להקשיח יותר ממה שנעשה עכשיו. מה הם יעשו? יהרגו יותר אנשים? אני חושב שהטיפול בשטח הוא גרוע מאוד, אין גרוע ממנו. שינסו, נראה מה יקרה. אני חושב שזה רק יוסיף שמן על המדורה. אנשים יגיעו למצב שהם לא יוכלו לחזור ממנו. הם לא יירתעו עד שלא ימצאו פתרון לבעיה. כל ההצעות האלה רק יסבכו את המצב. אפילו אם הליכוד יצליח על־ידי הקשחת הקו להחזיר את השקט לשטחים, זה לא יהיה שקט אמיתי, אלא רגיעה זמנית שתתפרץ בצורה יותר אלימה".

האינתיפאדה השיגה את יעדיה?

"ההישגים של האינתיפאדה בשנה האחרונה הם פי כמה וכמה יותר גדולים מהישגי הפעילות הפלסטינית במשך עשרים וחמש השנים האחרונות. כל הכספים שהושקעו בתעמולה הערבית במשך השנים, לא השיגו אחוז אחד ממה שהשיגה האינתיפאדה: הבנה לאומית, אהדה, התעוררות בינלאומית. כל זה בגלל שהיא לא אלימה ולא השתמשה בנשק, לא בחרה לעצמה את השיטה הפשוטה".

בכל־זאת, היו גילויי אלימות לא מעטים.

"היו מקרים בודדים, אינדיבידואליים, לא המוניים, שלדעתי אינם קשורים לאינתיפאדה. באשר לפיגוע ביריחו, אני אישית ניסחתי את גילוי הדעת שגינה אותו, עליו חתמו כמה אנשי ציבור פלסטיניים".

הפיגוע ביריחו הזיק לכם?

"אני חושב שכן. אני רוצה מאבק לבן, מאבק בלי קורבנות".

בקבוק קטן של וודקה

אתם לא תגידו לנו מה לעשות, אנחנו נעשה מה שאנחנו רוצים! כך, פחות או יותר, אמרו נערי י"ב במוסד „עמקים" למחנכיהם במהלך טיול בסיני. בעימות שהתפתח, הורחקו, לבסוף, חמישה מהם מהמסגרת החינוכית. גם בקבוק וודקה קטן היה מעורב, אבל לא מדובר באדי אלכוהול אלא בעניין משמעתי, טוענים במוסד

מאת גוגה קוגן

צילום: בועז לניר

ה טיול לסיני של כיתות י"ב של המוסד החינוכי "עמקים", שהתקיים במחצית אוקטובר, היה צריך להיות כיף אמיתי והסתיים באקורד צורם שהדיו התגלגלו למרחוק. הכל בגלל בקבוק קטן ושל וודקה), לפי החניכים,או בגלל בעיית משמעת רצינית , לפי המחנכים.

הבקבוק הקטן קיבל, לפחות בעיני התקשורת, ממדים של מסיבת שתייה, שבגללה הורחקו חמישה חניכים מהמסגרת הלימודית, חודשים מספר לפני סיום הלימודים. בשבת האחרונה פרצה הידיעה המרגשת אל ראש מהדורות החדשות של הרדיו, לפני כל ידיעה אחרת על מעשה המרכבה או הדרישות הנערמות של ש"ס ושר"ת. עם ישראל ערך חגיגה נוספת על דמותה המוכתמת ממילא של התנועה הקיבוצית.

עליזים מסביב למדורה

ב לילה הרביעי של הטיול, כך מספרים הייבתניקים, התרכזו מספר חניכים סביב מדורה והעבירו ביניהם בקבוק וודקה, "כדי להוסיף לתה". אחד המחנכים שהגיע למסיבה תפס אותם על חם, תרתי משמע.

למחרת בבוקר כונסו משתתפי הטיול, והמחנכים הודיעו להם כי תבוא תגובה חריפה על המעשה, כיוון שלפני הטיול הובהר להם באופן חד־משמעי, שכל שתייה אסורה. המחנכים לא יכלו לנקוט במקום שום צעד משמעתי, בגלל היותם על הר גבוה באמצע סיני, והם חיכו עד לאחר הירידה ממנו.

כאשר הגיעו לסוף המסלול הרגלי, בחניון של סנטה קטרינה, נתבשרו החניכים שישבו סביב אותה מדורה, בין אם היו שותפים למעשה הבקבוק או לא (11 נערים), שלדידם הטיול הסתיים והם חוזרים לאילת. הדברים לא נתקבלו באהבה יתירה ופרץ ויכוח חריף בין המחנכים בין החניכים, שלא רצו לקבל את החלטת האחראים על הטיול וסירבו לעלות לאוטובוס בטרם עת. לאחר זמן מה התכנסו כל החניכים לשיחה פנימית במטרה להחליט על תגובה משלהם. ההצעות היו מגוונות: לקבל את העונש כמו שהוא, ולהסכים שרק השותים יחזרו, או להתמרד ולהכתיב עובדות בשטח — או שכולם ממשיכים או שכולם חוזרים.

לפי זאב כפרי, הרכז הפדגוגי של מוסד העמקים, נמשך "מרד" החניכים במשך שש שעות, לעיני המצרים בסנטה קטרינה. חלק מהחניכים שלא היו מעורבים בעניין הצטרף למורחקים באקט של הזדהות, והתעמת בצורה קשה עם המחנכים. בסוף עלו על האוטובוס גם אלה שישבו סביב המדורה וגם המזדהים עימם, כי במצב הדברים ההוא ממילא נהרס, לטענתם, הטיול ואין טעם בהמשכתו. חלקם של המטיילים המשיכו לדהב כמתוכנן וחלקם חזר ארצה.

לאחר הדברים הללו התכנס חבר המחנכים במוסד "עמקים" לדון על אירועי סיני והחליט להרחיק לצמיתות מהמסגרת הלימודית חמישה חניכים, ארבעה שלגמו ואחד שהסית למרד.

"התגובה החריפה היתה בגלל שהחניכים סירבו לקבל מרות", אומר כפרי, "השתייה לא היתה משמעותית. צריך להבין כי החניכים היו בחו"ל, כאשר האחריות הבטחונית של המחנכים קשה ביותר. התמרה היא באי ההסכמה לקבלת המסגרת החינוכית, ועל כך אי אפשר היה לעבור לסדר היום".

אין בעיית שתייה — רק משמעת

ה רכז הפדגוגי נשמע המום מהצגת התקשורת סביב בעיה של משמעת פנימית שנופחה, לטעמו, מעבר לכל פרופורציה: "יש אצלנו מדי פעם, באירועים שמחים במיוחד כמו פורים וסילבסטר, בעיה של שתייה אלכוהולית. כל שנה אנחנו מתמודדים עם זה ולא מוכנים להסכים לשום פשרות. אין שתייה כזאת במסיבות שלנו".

לפני הטיול הובהר לחניכים שאסור להביא משקאות חריפים. למרות זאת, כנראה בלילה הראשון באילת, היו חניכים שסברו כי הם כבר די בוגרים להצטייד בבקבוק שתייה, ואכן עשו זאת.

נדב ועידו, חניכי י"ב שהיו בטיול, אומרים שהיה ניפוח אדיר של כל הפרשה. אף אחד לא השתכר, פשוט היו נערים שלא הסכימו לקבל על עצמם את העונש. שניהם תולים את האשמה בחבריהם שעשו, לדעתם, מעשה לא אחראי שהזיק, בדיעבד, לכל השכבה. "קלקלו לנו את הטיול. אבל גם המחנכים עשו כמה טעויות. היתה בעיה של תגובה מיידית והעונש בא באיחור."

הם מציינים שהיו מקרים שהמחנכים איימו ובסופו של דבר לא הענישו. לכן לא לקחו גם הפעם את החלטת המחנכים ברצינות. ההרחקה מהמוסד היתה מוצדקת, משום שאלה שיזמו את התקרית "לא פעם ראשונה שיש איתם בעיות. בכלל, החבר'ה האלה כבר מזמן לא למדו ואין להם מה לחפש כאן. מי שלא מקבל את כללי המשחק, לא צריך להיות פה. אנחנו לא מצדיקים את החניכים האלה...".

חניכים אחרים כתבו בעלון שלהם "פרי העמק", ש"החלטת המחנכים הרסה את הטיול", והם "הצליחו לגבש שכבה שלימה נגדם". מדברים על טעות של מחנכים המעידה על כשלונם בחינוך ועל כי המעשה אינו חמור דיו עד כדי לזרוק ילדים שעבדו 30 שעות בשביל הטיול. "אני לא חושבת, שהיה צריך להחזיר את החבר'ה בגלל בקבוק מסכן של וודקה. אז מה אם שתו קצת בטיול?" כותבת גילה.

עניין חינוכי ולא אלכוהולי

ז אב כפרי לא רואה את העניין בצמוד לתחתית בקבוק הוודקה דווקא, אלא כעניין חינוכי של משמעת במוסד חינוכי מסודר, שיש בו 380 חניכים והוא מצטיין בפעילות עניפה בכל התחומים, הן לימודיים והן תנועתיים: "העימות היה חריף, אך המחנכים צריכים להבין שבמסגרת החינוכית שלנו יש קווים אדומים ואנחנו לא נוותר על כללים שקבענו. לא לקחנו שעורים קלות. חלק גדול מהחניכים לא מבינים את חומרת המעשה והם לא האמינו שאנחנו נעמוד מאחורי ההחלטה".

חלק מהמשפחות של החניכים המורחקים ערערו לפני מזכירויות קיבוציהם על ההחלטה,בטענה שהרחקה בסוף י"ב הינה עונש בלתי סביר. נערך דיון מחודש, אך הערעור לא התקבל. המשפחות דרשו, במקביל, שיאפשרו לבניהם לסיים באופן תקין את הלימודים. המוסד נערך לכך. במהירות נמצאו לחניכים מסגרות אלטרנטיביות, והסיכום נכון לעכשיו הוא: יסיימו את הלימודים, אך לא בבית ספרנו".

ופגענו מחוסר התמיכה

ה רחקת תלמידים מהמסגרת הקיבוצית אינה דבר פשוט. מאחד הקיבוצים הודיע זוג הורים, שבנם היה מעורב בפרשה, כי הם שוקלים את עזיבת הקיבוץ כמחאה על הרחקת הנער. ההורים כבר נסעו לחו"ל כאשר התקבלה ההחלטה ועם נחיתתם בארץ נסעו מייד למוסד לבקש הסברים. הם נפגשו עם הרכז הפדגוגי והביעו את מחאתם. הובטח להם דיון מחודש אשר, כאמור, פסק להשאיר את החלטת הגירוש בעינה.

"ההחלטה הזאת הכעיסה אותנו כי המערכת החינוכית, של מוסד 'עמקים', חייבת היתה להתמודד עם הנערים. להרחיק אותם מהמערכת זה פתרון יותר מדי קל, אין כאן תהליך חינוכי בריא. בהחלטה כה גורלית, צריך היה גם לשתף את ההורים"

"חזרנו הביתה המומים מהשיחה ופנינו למזכיר הקיבוץ, שיתערב כדי שהילד יוחזר לפחות למסגרת הלימודית, משום שהוא כבר נמצא בכיתה י"ב לקראת סוף הבגרות. לא ביקשנו שיחזירו אותו לפנימייה, לחברה, רק שיתאפשר לו לסיים את הלימודים בעצמו ונהיה אחראים עליו. לא איימנו בעזיבה, פשוט הודענו, כאשר שנפגענו מחוסר אהדה של המוסדות למצוקתנו, הרי אם לא יקבלו את דרישתנו להחזיר את הבן ללימודים בלבד, איננו יכולים לראות את עצמנו כחברי קיבוץ. אנו רואים את הלימודים כדבר החשוב ביותר שנשאר לנו, שאנו יכולים להעניק לילדינו".

לדבריהם, מזכיר הקיבוץ הסכים איתם לגבי הצורך לאפשר את הלימודים של בנם והם נפגשו,יחד עמו, לדיון נוסף עם הצוות המחנך והרכז הפדגוגי. בדיון שמעו ההורים דברים קשים על בנם. הם לא קיבלו גם התבטאויות כאלה, כי הם סבורים ש"התקשורת בין המחנכים להורים היא מתחת לכל ביקורת", ואם למחנך היה מטען כה כבד על ילדם, היה צריך ליידע אותם קודם. "לא ייתכן, שיצטבר יחס כה שלילי כלפי הילד, מבלי ליזום מיפגש עם ההורים ולעדכנם. חינוך זה תהליך, במקום לזרוק ילדים החוצה היו צריכים להכניס יועצים לעניין, לנסות לברר את כל הנקודות במחלוקת. תחת זאת שמו לו תווית שתלווה אותו מי יודע כמה זמן".

על ההחלטה לעזוב את הקיבוץ בגלל הפרשה הם מוכנים להגיד שהיא תולדה של חוסר גיבוי מצד המוסדות, התחמקות של חברים הנוגעים בדבר מלעזור להם מאחר שלילד יש עבר של שובב לא קטן, ומאבדן האמונה בדרך החינוכית הזאת, הנוקטת בצעדים ללא התחשבות ברגשות ההורים.

על האשמות ההורים אומרים במוסד כי לאורך כל השנים היה קשר רצוף בין המחנך לבין בנם וההורים ידעו מה מצב העניינים, פרט לתקופה בה שהו בחו"ל ועל האירועים החריגים הקשורים בבנם בתקופה זו דווחו להם רק לאחר שובם. דרישתם לאפשר לבן להשלים את לימודי הבגרות מולאה, ולנער סודר מקום בבית ספר שאיננו פנימייה.

ההבדלים בינינו

מ רדכי ברן, רכז מחלקת החינוך של הקבה"א אומר, שיש להתייחס לפרשה כאל בעיה של משמעת במוסדות החינוכיים ושלאחריותם של מחנכים במסגרת מיוחדת זאת, אין הקבלה למוסדות חינוכיים בעיר.

"הפרצות במשמעת, בין היתר, נובעות מכך שעדיין לא השכלנו להבהיר לעצמנו ולחניכינו היכן בדיוק הם גבולות האחריות של החניך המתבגר ומחנכיו. כאשר האופי החינוכי של מוסדות החינוך לובש צורה של 'יותר בי"ס פורמלי' ומתרחק — במידה מסוימת — מחברת הנעורים, אין פליאה בכך שחניכים יפנו את האנרגיה האנטי־מימסדית נגד המחנך, שנתפש כמורה פורמלי, כבעל מישרה. לפני כן היה המחנך אוטוריטה הן חינוכית והן קיבוצית.

"אנחנו צריכים להתלבש מחדש על השותפות החינוכית של חבר העובדים וגבולות האחריות של החניך, ובייחוד החניך הבוגר".

ברן מבקש לציין במיוחד, שעל אף כל הקשיים עם החזרה הביתה אחרי האירועים בטיול, עמדו המחנכים על התביעה החינוכית להרחיק מהטיול את החניכים שהפרו בצורה כה בוטה ומתגרה את המשמעת.

מה שהדהים אותו פעם נוספת, היא צורת הטיפול של התקשורת באירוע. בראש וראשונה, הוא אומר, מעידה צורת הטיפול על בורות של כתבים לגבי האופי המיוחד של העולם הקיבוצי. "הם דורשים מאיתנו נורמות ואמות־מידה שאינן נהוגות כמעט בכל מוסד חינוכי לא קיבוצי אחר. מצד שני לא מגלים הבנה אינטלקטואלית למצב המיוחד של המוסד שבו עדיין למחנך אין 'שוט' של הענשה או סנקציה אחרת כמו ציונים. מי, בכלל, היה כותב או משדר על הרחקת תלמידים בקריית־חיים, למשל? בגלל כל הריצה לתקשורת, לא מאפשרים לנו טיפול ענייני בבעיה, אלא עוסקים בחיפוש אחרי אשמים, מדליפים, מסלפים ושאר ירקות..."

המדליף הקבוע

ט יפול התקשורת בפרשה הזאת, כמו בפרשה של טקס החניכה במוסד "אשרת", שגם הוא זכה לכיסוי משובח, יצר תהייה נוספת. ישנו, כנראה, חבר קיבוץ אלמוני בצפון הארץ, שכאשר הוא מוצא בעלוני הקיבוצים ידיעה עסיסית ש"תדליק", להערכתו, את דמיונו של הקורא החוץ־קיבוצי, הוא נוהג להדליף אותה לעיתונות. כתבי הפרובינציה, הרחוקים ממרכזי העשייה המרתקת, עטים על המציאות שהוא מספק.

עובדה היא, מוסרים לי, שכתבת הרדיו ששידרה את החדשה המסעירה על הרחקת התלמידים ממוסד "העמקים", החזיקה בידה את הקטע מהעלון של אחד הקיבוצים, בו נמסר על השתלשלות האירועים. בהסתמך על הקטע הזה דרשה מהרכז הפדגוגי תגובה הולמת. מה הביא להחלטה להציב את הידיעה המסעירה הזו בראש מהדורת החדשות של השעה 11 בשבת בבוקר, גם זו סוגיה לדון בה. אולי העובדה שלראש משרד החינוך עומד להתמנות בקרוב אדם, שאצלו זה לא יקרה?

דברו איתם

במוסד "צפית" בכפר־מנחם, התברר שבמספר אירועים מרכזיים במשך השנה, כמו סיום השנה, סילווסטר, מסיבת ראש־השנה, היתה שתייה רבה, עד כדי שכרות. מסיפורי הנערים נודע, שהתופעה נפוצה גם בקיבוצים וגם במוסד,ונורמת השתייה הפכה להיות מרכיב מרכזי במסיבות החניכים. כל מאמצי המחנכים לטפל בבעיה בדרך של שיחות אישיות וקבוצתיות לא הביאו להקטנת היקפי התופעה, ובסופו של דבר הוחלט להשעות את מסיבות הריקודים במוסד ובמקביל לנהל תוכניות מניעה חינוכית, בשיתוף הורי החניכים וקיבוציהם.

בעלון קיבוץ נחשון אומרים חניכי "צפית" שאין תופעה של שתייה, אבל קיימת בעיה בשכבות מסוימות ואצל מספר חניכים. "בי"ב שותים בקבלנות", אומר אחד המתראיינים, "הם במצב שהם לא יכולים ליהנות מיום שישי בלי לשתות. תופסים ראש ומשתוללים. שותים בשביל להשיג את האפקט ולהיות אין".

בחוזר תחת הכותרת "דברו איתם", פונה הנהלת מוסד "צפית" להורים בבקשה לשוחח עם בניהם על הנושא. "בעיית השתייה והמאבק על שתייה מבוקרת, היא בראש וראשונה התמודדות ערכית. לכם, ההורים, יש חשיבות מכרעת בגיבוש סולם הערכים של בניכם ובנותיכם".

לאחר פרסום הידיעה החלה, כמובן, מהומה תקשורתית עניפה כשחלק מכתבי העיתונים לא טרח אפילו לדבר עם אנשי "עמקים" ולברר דברים לאשורם. במיוחד לא התקבל על דעתם שהיתה כאן בעיה משמעתית ולא "מסיבת שתייה". הם לא האמינו שבימים שנערים בני אותו גיל משחקים "רולטה רוסית" או "משחק איציק", מרחיקים ילד מהלימודים בגלל בקבוק וודקה קטן אחד.

לדובר הקיבוץ הארצי, אמנון גולין, יש דוגמאות טריות. בפרשת טקס החניכה, התפרסמה ב"ידיעות אחרונות" תמונה מבוימת של הילדים הפגועים, ובכיתוב נאמר שמדובר בשחור. לא דוכים ולא שחוור, אומר גולין, לקחו ילדים אחרים, במקום לגמרי אחר, וצילמו לפי מיטב דמיונו של הצלם. גולין פנה בעניין לאומבודסמן של העיתון ונענה, לדבריו, בגסות. מכתב ששלח לעיתון "הארץ" ובו תלונה על כתבת שאישרה באוזניו, כי דברים שכתבה הנוגעים לפרשה לא נבדקו על ידה והיא אף לא ניסתה לוודא אם יש בהם אמת — לא נענה.

מעשנים ושותים

ת קשורת או לא תקשורת, הבעיה העומדת בפני מוסד "העמקים" ומוסדות חינוך אחרים של הקיבוץ הארצי ומקבילים לו בתנועות אחרות, איננה תאוות ניפוח השערוריות של כתבי הפרובינציה בצפון הארץ ובדרומה. אל בעיית הסמים, שאולי שככה במקצת, הצטרפה כעת בעיית השתייה בממדים הולכים וגדלים. כותב עידו, תלמיד י"ב במוסד "העמקים": "טענות הכי חשובות יש לי לדרכי הטיפול בבעיית האלכוהול, לפחות אצלנו בשכבה. כל כך הרבה פעמים איימו ב'טיפול מחמיר' בשתיינים, ומעולם לא מומש עונש אפקטיבי באמת. אם בגלל איזו אמא שצעקה, או מסיבה אחרת... אם חניכים לא יבינו היטב למה קיימים החוקים ומדוע לא טוב לשתות, אז ברגע שהם יעזבו את מסגרת המוסד ולא יהיו להם חוקים ועונשים, הם ימשיכו לשתות".

בסיפור אחר המופיע בעלון המוסד ובו מדובר, כביכול, על טיול ארנבונים, נאמר: "הארנבונים, שהיו רגילים בביתם לשתות ולעשן בקביעות (אבל לבד), לא התאפקו, הוציאו את הבקבוקים והחלו במשימתם... המחנכים אשר לא ידעו הרבה על מצב הארנבונים בנושא היו המומים".

לטענת המוסד מדובר בכל זאת ב"ארנבונים" בודדים ולא בתופעה. "אין ולא היתה אצלנו שכרות, ודאי לא תופעות של התמכרות לאלכוהול," אומר זאביק, הרכז הפדגוגי. "ישנם מקרים של שתיית משקאות חריפים במסיבת פורים או סילבסטר, החוקים שאנחנו לא מסכימים להכניס משקאות אלכוהוליים למוסד, ובמקרה זה אנחנו מתמודדים עם הכלים החינוכיים העומדים לרשותנו".

תלמידי י"ב במוסד „עמקים", לא קשורים לפרשת הבקבוק

האיש שהציל את דודי

גיבור אמיתי. אני לא יודעת אם אני הייתי מסוגלת לעשות את מה שעשה — אומרת אחת הנשים אותן הציל רדיסלב שימצ'יק שקיבל בימים אלה את אות „חסיד אומות העולם". קומוניסט פולני שבע אכזבות. הגדולה שבהן — הפעילות האנטישמית בפולין בשנת 68', שאורגנה מלמעלה.

מאת אבי ויינברג | צילום מאיר פרטוש

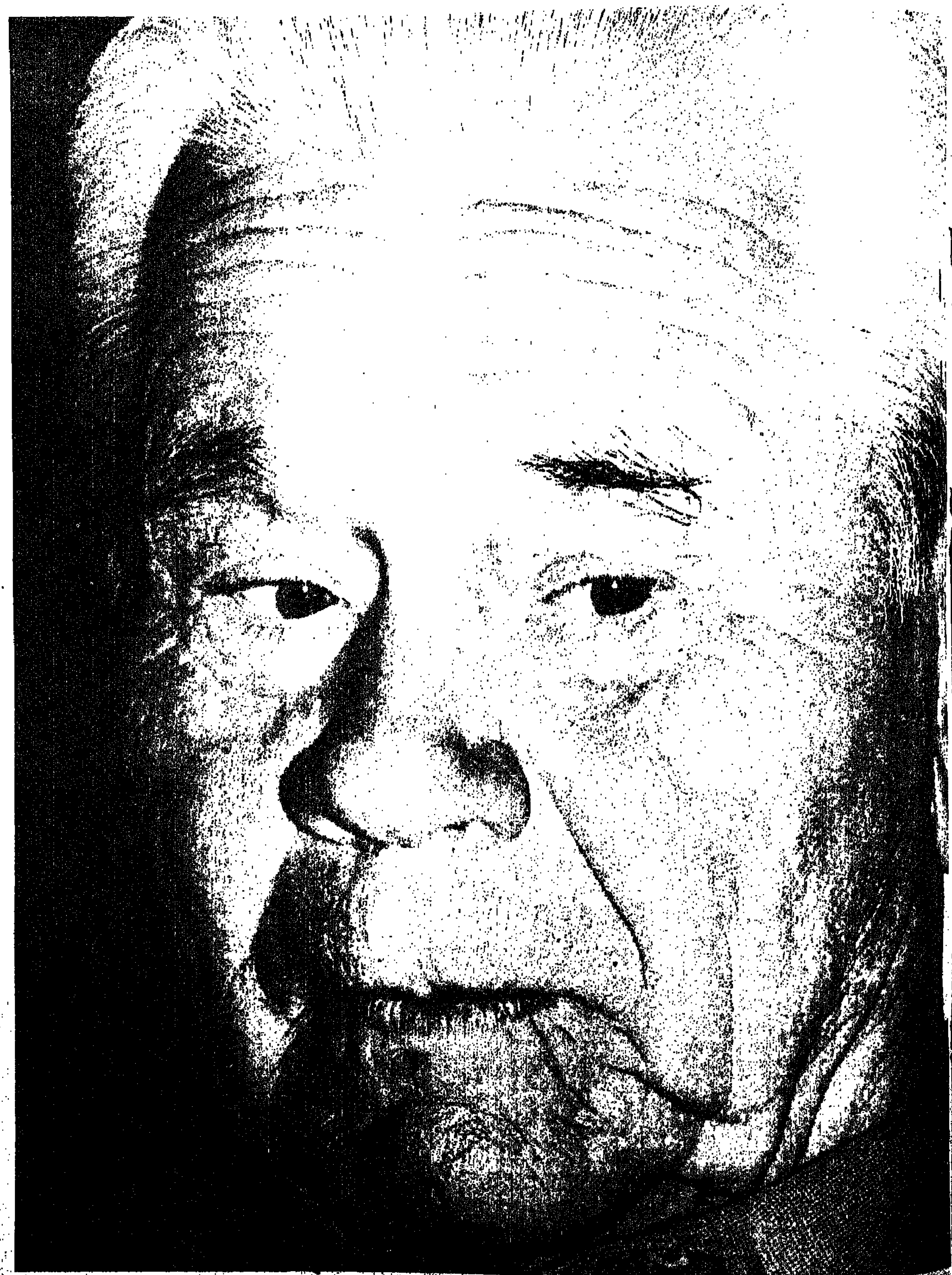

כמה יהודים הצלת, מר שימצ'יק?
„אף פעם לא ספרתי ראשים. אני מעריך, אולי 70. יחד עם אלה שרק דאגתי להם למסמכים מזוייפים, אולי 100. אי אפשר לדעת — היו הרבה שרק הוצאתי מהגטו ועזרתי להם למצוא מחבוא, אבל אחר כך הם הלכו לכל מיני מקומות ואי אפשר לדעת אם נשארו בחיים".

הארון דז'יסלב שימצ'יק יושב לו על ספת עור שחורה בבית מארחיו, משפחת רוזנבלום, בשיכון דן. כסוף שיער, עור פנים חלק, כמעט רענן, קמטים של חיוך ליד הפה — הוא מחייך הרבה. איש חביב, מאוד מנומס: את אבא שלי פגש בלחיצת יד וחיבוק, לאמא שלי נשק על גב ידה תוך קידה קלה. פולני אמיתי. לטקס קבלת אות „חסיד אומות העולם" ב„יד ושם" בא בחליפה כהה עשויה היטב, בעניבה כמובן, ונראה מכובד בהרבה מכל מי שהיה שם, כולל מי שניהל את הטקס. בוואַרשה יש לו דירה גדולה ומאוד מרווחת, וחיים נוחים בהחלט גם במושגים שלנו. הוא פנסיונר עכשיו, וכבר אינו מנהל את מפעלי האלקטרוניקה והמחשבים שניהל. הוא מהנדס מוסמך וגם חבר המפלגה הקומוניסטית עוד מהתקופה שזה בכלל לא היה נעים להיות קומוניסט. אבל לזה עוד נחזור בהמשך.

לילי רוזנבלום שהיא אחת הניצולות, ובביתה אנחנו מתארחים, אומרת: כל מי שעשה מה ששימצ'יק עשה הוא גיבור אמיתי. אני לא יודעת אם אני הייתי מסוגלת לעשות את זה. תודה לאל שלא הייתי צריכה לעמוד בניסיון כזה".

אי אפשר לעשות הכללה על עם שלם

בעצם, לא דז'יסלב שימצ'יק הציל את הדוד שלי. לא הוא לבדו. יורק, נער הסיגריות מכיכר שלושת הצלבים, הוליך את מייטק וינברג מהבונקר שמתחת להריסות גטו וארשה דרך תעלות הביוב אל הפתח שבצד הארי, שם המתינו דז'יסלב ואחיו יוזק, (שכבר זכה לקבל את תעודת „חסיד אומות העולם" לפני מותו), ויחד הם הרימו את מכסה המתכת („לא הייתי מסוגל להרים את המכסה לבדי", מסביר יורק, הוא דוד פלונסקי מקיבוץ מגידו). הם הוציאו את הדוד שלי (שמת אחרי המלחמה בפריס, ושאני לא זכיתי להכיר), מתגורר מתשישות, אספו אותו לביתם ודאגו לו למחבוא עד סוף המלחמה.

כאן ועכשיו, כשאני שואל את חסיד אומות העולם היושב לפני מדוע, בעצם, סיכן את חייו וחיי קרוביו, קשה לי לקבל תשובה אישית. הוא לא אוהב לדבר על עצמו ורק במהלך השיחה מתברר, בדרך אגב, שהיה מראשי ארגון סטודנטים קומוניסטי לפני המלחמה, שהוא היה האיש שיזם וארגן את הפעולות להצלת יהודים שעשו בני משפחתו בזמן הכיבוש.

למה אתה ולא אחרים? אני שואל, והוא עונה: „היחס שלי ליהודים מבוסס על פילוסופיית חיים שעוצבה בתנועת הסטודנטים השמאלית „חיים", בפוליטכניקום של וארשה בשנים 1939/35". והוא ממשיך ומספר בגאווה איך הוא וחבריו מנעו מהארגונים הפשיסטיים יצירת „גטו" ליהודים בתוך האוניברסיטה: אלה הוליכו באיזה ספסלים ישבו היהודים, ואילו אנשי השמאל נהגו להתיישב באופן הפגנתי דווקא בספסלים האלה. בסופו של דבר הצליחו למנוע את יצירת ה„גטו" הזה.

כאן, הוא ממהר להדגיש (דבר שיעשה שוב ושוב בהמשך):

אחיך ואמך פעלו אתך. גם הם היו אידיאליסטים שמאלנים?
„אחי לא היה שמאלני, הוא לא היה פעיל בשום מפלגה. אמי היתה קתולית דתית, ועל פי הרגבה שלה את הדת, היא הרגישה שהיא חייבת לעזור. הם עזרו, אבל פעלתי בעיקר עם ידידים, ולא היו ויכוחים בתוך המשפחה, לא טענו שאתה מסכן את כולם?
„היו ויכוחים, והודו אותי שאני צריך לפעול יותר בזהירות, בצורה יותר מתוכננת. למשל, כשהלכתי לחפש את מייטק, הדוד שלך, בבונקרים בגטו. לא מצאתי אותו, אבל אחר כך שלחתי את יורק והוא הוציא אותו".

והיו גם מצבים של סכנה קרובה?
„כן. בן־דודי נהרג כשהוצאנו ילדה בת 7 מגטו צ'נסטוכובה. תפסו אותו. ופעם הגסטפו נכנסו לדירה שלי ברחוב גראניצ'נה 15. בדירה תמיד היו יהודים, ורק במקרה, באותו יום, לא היה שם אף אחד".

היית זקוק לשיתוף פעולה מעוד אנשים — להשיג תעודות מזויפות, להסתיר יהודים בבתים.
„כן. אלה ששיתפו פעולה אתי נתנו בי אמון כי ידעו שזה לא יתגלה. לפעמים הייתי צריך גם להפעיל עליהם לחץ. ואחרים עשו את זה תמורת כסף. אבל אלה לא היו סכומים גדולים, כך שאי אפשר לטעון שהם עשו את זה רק עבור כסף".

מאיפה בא הכסף?
„לרוב מאלה שהיו זקוקים לעזרה, לעצמם או לקרובי משפחה או לידידים. והיה, למשל, גם חבר שבנה בחינם מחבואים בבתים שרצינו להסתיר בהם יהודים. שילמתי לו רק עבור החומרים. גם להשיג אוכל עלה כסף. בכלל, זאת היתה הבעיה הכי גדולה. לדוגמא, הסתרתי 8 אנשים בבית של הורי אשתי במשך 7 או 8 חודשים. בעלי הבית היו רק שניים, והיא היתה צריכה ללכת לכל מיני מקומות שונים לקנות אוכל, כי אילו ראו שהיא קונה הרבה היו מבינים שהיא מסתירה אנשים ומלשינים עליה. בסופו של דבר מישהו גילה והלשין, אבל אנחנו ידענו על ההלשנה וסילקנו את האנשים לפני שבאו הגרמנים".

ממה חייתם אתם?
„לסבא שלי היתה חנות מכולת קטנה. אני נתתי שיעורי עזר. חוץ מזה, כל אחד היה עושה עסקים: מוכר, קונה, מביא מהעיר לכפר ולהיפך, כל אחד".

„האוכלוסיה בפולין לא הלכה לכיוון הפאשיסטי כמו בארצות אחרות באירופה. בפולין לא היה קוויזלינג. היו פאשיסטים, אבל הם היו מיעוט — אלא שהם היו מאוד פעילים".

פחדתי, אבל הרגשתי חובה

ראית את „שואה" של קלוד לנצמן?
„לא".

שם מוצגים פולנים פשוטים, איכרים בורים ומאוד אנטישמים, ומתקבל הרושם שרוב הפולנים מהסוג הזה הם אנטישמים.
„קשה לענות. (הפסקה ארוכה). היו אנשים שהיו מוסרים יהודים לגרמנים תמורת כסף, אבל היו גם כאלה שלא רק סיכנו אלא איבדו את חייהם כדי לעזור. אלה המקרים הקיצוניים, אבל זה מראה שאי אפשר לעשות הכללה על עם שלם".

ומה דעתך על הטענה שההשמדה היתה אפשרית דווקא בפולין בגלל האנטישמיות של העם הפולני?
„לא מסכים. לא".

(כאן מתחיל שימצ'יק לדבר בהתלהבות, בעירנות — ברור שהנושא הזה חשוב לו, ואולי השאלות האלה מרגיזות אותו, אבל הוא מנומס מכדי להביע כעס ועונה ברצינות ובהרחבה).
„לא זאת הסיבה. הגרמנים התקדמו למזרח — אולי השמדת היהודים היתה נעשית בצרפת אילו התחילו את המלחמה במערב. הם רצחו בפולין, אבל הם רצחו גם ברוסיה — זוכר את באבי־יאר? — בכל מקום שהגיעו אליו".

אבל למה בחרו להקים את מחנות ההשמדה דווקא בפולין ולא, למשל, בצרפת?
„לא. לא. אני לא מקבל את זה. אי אפשר בשום פנים לטעון שעשו זאת בפולין מכיוון שהפולנים תמכו בזה. רוב הפולנים היו נגד הרצח הזה. ומלבד זה, הרי כל אחד יודע שאחרי היהודים, הנאצים תכננו לחסל את האוכלוסיה הפולנית־סלאבית. הם לא עשו שום מאמץ להסתיר את זה. לגבי הצרפתים היו להם תוכניות אחרות, והיחס אליהם היה אחר. פולין היתה הקרמטוריום, קודם כל ליהודים, אחר־כך לפולנים. אני לא מוכן בשום פנים ואופן לקבל את התאוריה שהנאצים בחרו בפולין בגלל האנטישמיות".

גם בתוך הקבוצה הלא־גדולה של השמאל בפולין, רק אנשים ספורים קמו לעזור. היו עוד אנשים מארגון הנוער שלך שעזרו להציל יהודים?

„אתה מעמיד אותי במצב לא נעים".
אבל אני מתעקש לחזור ולשאול: רק אתה?
„זה מוגזם. קשה לומר שהייתי היחיד בארגון, תראה, רוב גדול של אנשי הקבוצה לא היו אנטישמים".
אבל בפעולות להצלת יהודים היית היחיד?
„זו שאלה מאוד קשה. צריך להתחשב בכך שבן־אדם שעזר ליהודים לא פרסם זאת. דברים כאלה נעשו במחתרת. אתה פוחד שאפילו חברים ידעו, כי יכולה להיות פליטת פה, או שמישהו ייתפס. מי שלא יודע, לא ידבר גם תחת עינויים. זה בלתי אפשרי לתת מספרים. אני מכיר — אני לא רוצה לנקוב בשמות — אחד שעשה בדיוק כמוני, ואחר שהיה אדיש. לא שהוא עזר לגרמנים, אבל היה אדיש".

וממה נבעה האדישות הזאת?
„קשה לומר. אולי מפחד".
ואתה לא פחדת?
„כן, אני פחדתי, אבל הרגשתי חובה לעשות את זה. כמו שחייל נשלח לקרב ויוצא למרות הפחד".

...מלחמה, איך התייחסו בפולין לעובדה שהצלת יהודים?
„...אותי כקומוניסט והסתכלו עלי בעין רעה, כי ... קומוניזם בפולין. רוב האנשים היו אנטי שמוניסטים ... וגם אנשי רוסים".
[illegible] הפעולות שעשית להצלת יהודים?
„...בשום גינוי. גם עכשיו, כשהזמינו אותי לקבל את ... „חסיד אומות העולם", אבל מדובר, כמובן, בסביבה ... על הפעילות הזאת שלי בזמן המלחמה יודעים רק ... אלי כיוונה, ואני לא יכול לשכוח את מרץ 68' ... האנטישמיות באה מלמעלה. אז ראו את ההבדל בין קומוניסט לקומוניסט. זה מה שאני רוצה להדגיש. אחרי שהתנועה שלי תפסה את השלטון, זו היתה האכזבה הכי גדולה של חיי. זה הסוציאליזם הרוסי? זה לא מה שאנחנו חלמנו. והרי כבר ברור שהשיטה הזאת משפט את הרגל בכל מקום. כל האידיאלים שלי מגיל צעיר נשארו אוטופיה. והדוגמא המובהקת למה שקרה זו הפעילות האנטישמית של 68', שאורגנה מלמעלה.
„אני הייתי אז מנהל מכון מחקר למחשבים. היתה שם מנהלת יהודייה, שגם היתה אתי בתנועת הנוער השמאלנית לפני המלחמה. המיליציה באה אלי כמה פעמים ודרשה שאני אסלק את היהודייה. לא הסכמתי ובסוף גירשתי את השוטרים מהמכון. אחרי כמה ימים הזמינו אותי לבירור בוועד המחוזי של המפלגה בוארשה, ואז אמרתי להם שהיו צריכים להזמין את נציגי המיליציה, לא אותי".

האידיאליזם שלך הפריע לך בחיים?
„כן, זה הפריע. זה מנע קידום בעבודה. טענו שאני רוויזיוניסט, שאני לא מקבל את הקו של המפלגה. אבל היום זה כבר אחרת. הסיפוק הכי גדול שיש לי, כשאני מסתכל אחורה, זה מההיבט ההומניטרי, שיכולתי לעזור לאנשים שדינם נחרץ למוות. לכן אני רואה בטקס ב„יד ושם" את היום היפה בחיי. הכבוד הזה (כאן הוא מחייך חיוך ביישני) — זה אולי קצת לא צנוע, אבל אני מאוד גאה במה שעשיתי אז. כי מבחינה פוליטית, חיי הם תשיטת רגל".

מה קרה להם

אין איש יודע מה עלה בגורלם של כל אלה שנעזרו בדז'יסלב שימצ'יק ובבני משפחתו. חבורה לא גדולה – מעט יותר מ־10 בני־אדם, שרובם חיים בישראל, שומרת על קשר ומעבירה מידע, אבל מדי פעם בפעם מתגלים ניצולים „חדשים" או עדויות עליהם. „כל אחד דאג לא להכיר אנשים אחרים, למקרה שייתפש", מסבירה לילי רוזנבלום.

משפחתה – שכולה ניצלה בעזרת שימצ'יק – עלתה לארץ והתבססה כאן. ביניהם אחיה, הפרופסור רומן מלינובסקי, עלה לישראל, לימד בטכניון והיה ממקימי מפעל הסוכר בעפולה, אחר־כך עבר לגור ולעבוד ביפאן ומשם לשוודיה, שם הוא חי עד היום ומשם בא במיוחד לטקס ב„יד ושם".

גם חותנו של הפרופסור ואחותה של אשתו שייכים לחבורת הניצולים: האחות, ד"ר מינץ, עלתה לארץ והיתה לרופאת שיניים בחיפה. ואילו האב לא זכה להגיע: הוא הסתתר עם אחרים במחבוא תת־קרקעי בצד הארי של וארשה, וכאשר פרץ המרד של תנועות המחתרת הפולניות בוואַרשה, יומיים לפני שהגיע הצבא הרוסי לעיר, שמעו המסתתרים קולות חפירה. האב ברח ונהרג בידי חיילים גרמנים.

אחרים שזכו להגיע לארץ: הד"ר רישארד ואלבסקי, מאחרוני הלוחמים שנשארו בגטו וארשה ההרוס לאחר המרד וחולצו בעזרת משפחת שימצ'יק, ואשתו סטפניה, שהסתתרה אותו זמן, בעזרתם, בצד הארי. ד"ר ואלבסקי מת בישראל, אלמנתו חיה כאן.

ויטולד גורה, קומוניסט יהודי ובנאי מומחה, שבנה מקומות מסתור בבתים שבהם שיכן שימצ'יק את היהודים שהציל – הוא נשאר בפולין ואף היה לחבר נכבד במוסדות השלטון, עד לגל האנטישמיות של גומולקה ב־1968. גורה חי בפולין עד היום ושומר על קשר הדוק עם קרוביו בישראל – גם לטקס ב„יד ושם" הגיע.

ואילו הדוד שלי, מייטק וינברג, ואשתו פולה בחרו לגור בפריס, שם הקים מפעל טקסטיל ומת ממחלה לפני 24 שנים.

שתי איכרות וילדה יהודייה

לילי רוזנבלום ניצלה בזכות שימצ'יק, היא, אביה ואמה, אחיה, אשתו ואחות אשתו. היא מתרגמת עבורנו מעברית לפולנית וחזרה, אך כשעולה עניין האנטישמיות של הפולנים, כפי שהדבר מוצג, למשל, בסרט „שואה" של קלוד לנצמן, היא אינה יכולה להתאפק. היא לא מוכנה לקבל שהפולנים, גם האיכרים הפשוטים שבהם, היו גרועים יותר מבני עמים אחרים.

„נסענו ברכבת", היא מספרת, „אמא שלי ואני ובת־דודתי, ואתנו בתא עוד איש פולני ושתי נשות איכרים — אתה מזהה אותן מיד לפי הלבוש. לא דיברנו, כדי שלא יקשרו בינינו אם יתפסו הגרמנים אחת מאתנו. רק שתי האיכרות פטפטו. זו היתה רכבת מיושנת, שנסעה לאט, ומן החלון ראינו שהגרמנים עושים „אקציה" בכפרים שבדרך: אוספים את כל היהודים, יורים במי שמנסה לברוח.

הרכבת עצרה בתחנה, ופתאום הופיעה בפתח התא שלנו יהודייה דתית, שראשה מגולח, אפילו בלי פאה — ביד היא החזיקה תינוק, ביד השנייה הוליכה ילדה, אולי בת 4. היא הסתכלה ביושבים בתא ופתאום, במהירות, הושיבה את הילדה על ברכיה של אחת האיכרות. כל זה עניין של שניות: שני אנשי אס.אס הופיעו, משכו בכוח את האשה עם התינוק, העיפו מבט מהיר בתא וראו את הילדה. הילדה לא בכתה, אבל היתה מאוד מבוהלת ונראתה שחורה, יהודייה.

הגרמני ניגש לקחת אותה, ואז האיכרה קמה, ביד אחת חיבקה את הילדה, בשנייה דחפה בכוח את איש האס.אס. הילדה נשארה אצלה.

פגישה מקרית

את הדוד שלך הכרתי לגמרי במקרה. זה היה כשהגטו עוד לא היה סגור. הגרמנים נהגו לתפוס יהודים שיצאו לצד הארי. נסעתי בחשמלית ובתחנה ניגשה אלי אשה זרה, שראתה פיהודייה נתנה לי חבילה ביד ואמרה: את כל הרכוש שלי ... [illegible]

לא התואר העיקר

מאת ג'יימס פאלוס · תרגם דוד ארן

בשנת 1961 פרסם דייוויד מקלילנד, פסיכולוג באוני' הארוורד, את הספר "החברה המשיגה", ניסיון יוצא דופן ויומרני לגלות מדוע תרבויות מסוימות "עובדות" טוב יותר מאחרות. למשל, מדוע מצטיינים בני אשאנטי ואיבו מבחינה כלכלית יותר מיתר השבטים באפריקה? מדוע חלק כה רב מן המסחר בדרום־מזרח אסיה הוא בידי סינים החיים מחוץ לסין? מדוע עלו המהגרים היהודים בארה"ב בסולם הכלכלי מהר יותר מקבוצות אחרות?

תשובתו של מקלילנד מתרכזת בערך שהוא מכנהו "הישג נ'", המשתנה מתרבות לתרבות וקובע את תפישת הגורל בעיני בני התרבויות השונות. תרבויות מסוימות מלמדות שכל מאבק הוא לשווא, מאחר שהצלחתו או כשלונו תלויים, בסופו של דבר, בגורל ובאלים; אחרות מוסרות לבניהן את ההשקפה אשר לפיה כל אדם מסוגל לשלוט על המוצאות אותו בחייו, או לפחות להשפיע עליהן. מזל, אכן חשוב הוא, אך אדם נבון יכול לקבוע את מזלו. ואכן, בחברות "משיגות", נטו בני־האדם בקביעות למעט בחומרת המכשולים שבפניהם עמדו, ונטלו על עצמם משימות שלכאורה היו נידונות מראש לכשלון. את הסימנים לרמתו של "הישג נ'" בתרבויות שונות חיפש מקלילנד בתרווי ילדים, סיפורי ילדים, סיפורים עממיים וכלי מימסר אחרים של ערכים.

כאשר התרבות האמריקנית נבדקה בכלים אלה, נראה היה שסיפורי העם שלה מצביעים על רמה ממש אסטרונומית של הישג נ', בנג'מין פרנקלין, אברהם לינקולן, יוליסס ס. גראנט, תומאס אדיסון, אנדרו קארנגי — "סלפמיידמן" אלה ואחרים לאין ספור לימדו בדוגמתם מה שמהגרים המשיכו להוכיח: שעבודה קשה משתלמת, וכי לעולם לא נוכל להציב את מטרותינו בגובה רב מדי.

אם לדון לפי קשירת הכתרים ליזמים בתקופה האחרונה, הרי נראה כי פולקלור העסקים האמריקני טעון כיום בהישג נ' יותר מאי־פעם. מאז שנות העשרים לא היתה צייניות כה מעשה ולא הופגנה מידה כה רבה של הערצה רשמית כלפי מי שנוטל סיכון, פועל בכוחות עצמו ומניע את כל הגלגלים. אך אם נבדוק מה עומד מאחורי דיוקנאות ההערצה של ענקי המחשבים ומלכי הביוטכנולוגיה, נתקשה להאמין כי ארה"ב אכן מסרה עצמה לירידה של תרבות יזמות הקמה לתחייה. למעשה, עדים אנו למלחמה בין שתי תרבויות שונות של הישגים, שהשלכותיהן על יכולתה של ארה"ב להסתגל ולפלס דרכה מבחינה כלכלית שונות אלו מאלו לחלוטין.

האחת היא מכלול של פעילויות בלתי־פורמליות, המתנהלות מחוץ לאפיקים הנורמליים, שאין בהן ביטחון ושאף יוקרה מועטה לצדן, המכונות בשם הזוהר "אמנות היזמות". כמובן, רוב היזמים שהגיעו לידיעת הציבור כבר הוכיחו עצמם כמצליחים. כאשר אנו קוראים את ההיסטוריה המלהיבה של ג'אק קילבי, מממציאי שבב הסיליקון, אנו יודעים כי הסיכונים בראשית הדרך יתבררו בסוף כנבונים ואלה שלעגו לו ייהפכו לנלעגים. אך אלפי בני האדם המפתחים את התעשיות החדשות של מחר, אינם יכולים להיות כה בטוחים. ואולי חשוב מכל: העולם כורך ביום את חששותיו הגרועים ביותר. המונח "ממציא" מעלה באוב טיפוס שמוטכו מלא "גדז'טס", והרבה יותר מכובד הינו צליל המלים "בנקאי", "עורך דין" או "מנהל אי.בי.אם".

העלייה לסטאטוס של בעל מקצוע חופשי היא אחד המרכיבים השכיחים והמבוקשים ביותר של אידיאל ההישג האמריקני. איזו הגדה של בית מהגרים תהא שלמה בלא נכדו של הרוכל הזוכה לתואר שלו ברפואה? ברם, האידיאל הזה עומד גם בניגוד לרוב הניתוחים על צורכי החברה, אם רצונה להמשיך בהישגים. אם כולם יזכו בחזקה וביטחון שמקנה סטאטוס של מקצוע חופשי, מי ייטול את הסיכונים?

אחת הדרכים להבין את הפרופסיונליזציה של העסקים היא לעקוב אחרי תהליך השינוי העצום אשר התחולל בחברה האמריקנית במאה השנים האחרונות. הקשר בין השכלה לבין מקצוע ארוג בה במידה כה איתנה, עד שהוא נראה כעובדה של הטבע. כדי להשיג מקום תעסוקה טוב עליך להשיג דיפלומה. בעבר היה די בתעודה של בית־ספר תיכון, ואחר כך בבי.איי. של קולג', אך כיום מוטב שיהיה לך תואר במשפטים או במינהל עסקים. כאשר כתב ריצ'רד הרנשטיין, פסיכולוג מהארוורד, ספר בשם "מנת משכל במריטוקרטיה", ב־1973, היה חלק מטיעונו שנוי במחלוקת, אך לא הטענה כי הצלחה בבית הספר הינה, וצריכה להיות, תנאי מוקדם לחיי העבודה שלאחר־מכן.

אך שיטה מקובלת זו, שאינה מתפתחת "בדרך הטבע" או "באופן בלתי־מודע", הינה למעשה תוצר של שינויים מסוימים מאוד בתולדות ארה"ב. שלושה שינויים, אשר כולם התחוללו במאה השנים האחרונות, יצרו את השיטה המפיקה כיום תוארי אם. בי. איי (מאסטר אוף ביזנס אדמיניסטריישן): הסבת תעסוקות למקצועות חופשיים; מדידה מדעית של האינטליגנציה, והשימוש בסמכות המימשל ל"תיעול" בני־אדם למקצועות מסוימים.

לשינוי הראשון הביא התוהו־ובוהו החברתי הכללי של סוף המאה ה־19. בין סיום מלחמת האזרחים לבין ראשית מלחה"ע הראשונה, גדלה האוכלוסיה והרבתה לנדוד יותר מאשר אי־פעם לפני או אחרי כן. עשרות מיליוני בני־אדם נשפכו דרך אליס איילנד בניו־יורק אל העולם החדש, מיליונים נוספים נטשו חוות בוויסקונסין ובטנסי כדי לעבוד במכלאות בקר ובמפעלי פלדה בערי הגאות החדשה — שיקגו, קליוולנד, דטרויט ו[illegible].

שוב ושוב הועמדו הסדר החברתי ומקורות הביטחון המסורתיים בסימן שאלה. בימי מלחמת האזרחים נמצא עדיין למעלה ממחצית כוח העבודה האמריקני בחוות. בסוף המאה כבר היה שם רק שליש. עם ירידת הכפר והחווה ננעלו השערים בפני אדם שביקש לעבוד למען עצמו, ונפתחו לפני אלה שהיו מוכנים לחתום על חוזה עם חברות גדולות כ"ארמור", "יוניון פאסיפיק" או "סטנדרד אויל".

"לא היה עדיין עיקרון שניתן היה לתיאור אחיד כל־כך־יציבות אומה, תיעוש, מיכון, עיור", כתב ההיסטוריון רוברט ויבה במחקרו הקלסי על התקופה.

לגבי השכבה הבינונית של סוחרים, בעלי מלאכה ומקצוענים למחצה שידרו מנכסיהם, הדרך המבטיחה ביותר להחזרת הביטחון החברתי והכלכלי אשר אבד, היתה העלאת קרנם של עיסוקיהם. במאה ה־19 יכול היה כל אדם עם שק של גלולות ובקבוק סירופ להציג עצמו כרופא. רופאים רבים נחשבו לבעלי מעמד חברתי נחות, והכנסותיהם השתנו ללא־הרף מן הקצה אל הקצה ותמיד היו מתחת לאלו של בעלי העסקים. כעיסוקיהם של עורכי הדין, המורים והמהנדסים היו דומות.

בשנים שלאחר מלחמת האזרחים התארגנו קבוצות של בעלי המקצועות החופשיים מחדש ושליטת חבריהם במיכלול חדש של יידע איפשרה להם לטעון לסמכות הנמצאת מחוץ להישג ידו של החובבן. הרופאים יכלו לנצל את פריצות הדרך החדשות בתורת החיידקים ובתחום האילחוש, המהנדסים את השכלולים בטכנולוגיה התעשייתית.

"מקצוע חוק דורש כישורים טכניים ממשיים הנותנים תוצאות שאפשר להוכיחן, כישורים שניתן להורות אותם", כותב הסוציולוג ראנדאל קולינס, בספרו על תולדות יתרונות ההשכלה, "הכישורים חייבים להיות קשים דיים עד שיש צורך ללמוד לשם השגתם, ומהימנים די הצורך כדי לתת תוצאות; אך לא מהימנים יתר על המידה, שכן במקרה זה אנשים מן החוץ יוכלו לשפוט את עבודתם של בעלי הכישורים לפי התוצאות".

קרוב לשלהי המאה, הגדילו המקצועות החופשיים במידה ניכרת את הדרישות ההשכלתיות למועמדים חדשים, הן כאמצעי להעברת היידע שעליו התבססה סמכותם, והן כדי לשלוט בהחלטה מי יורשה להיכנס לתחומם. לפני כן, למעשה, יכול היה כל אדם להכריז על עצמו כרופא, כעורך דין וכמורה, וההכרעה מי יצליח ומי ייכשל נמסרה ל"שוק" — זה כלל גם אנשים שמתו לאחר שניסו לרפא את מחלת הכולרה שלהם בשמן נחשים. אחר כך כל מי שביקש להצטרף לאחד המקצועות החופשיים, נאלץ לבקר בבית הספר המתאים, ולאחר שקיבל תעודה, זכה כמעט למעמד של אוטונומיה, שקודם לכן נמנע ממנו. עד מהרה נמדדו הכישורים המקצועיים ב"תשומה" ולאו דווקא ב"תשואה". דהיינו, כל מי שעמד את התעודות הנכונות והיה מסוגל לעמוד בבחינות הרישוי — אושר, ומעתה ואילך היה מחוסן מפני עמידה במבחנים נוספים. "פעם מקצוען תמיד מקצוען" — פרט למקרי פשעים או טעויות גסות מאוד.

★

השינוי ההיסטורי השני לקראת מריטוקראטיה נעשה בערך באותו זמן בו הופיע גל ה"התמקצעות". היתה זו הנהגת האינטליגנציה והרעיון לפיו "האינטליגנציה" היא תכונה ממשית, בלתי־משתנה וניתנת למדידה, המגבילה את הקדמה המקצועית של כל אדם ואדם. יצירת קשר בין הלימודים לעיסוק היתה מטרתם המפורשת של הפסיכומטרים הראשונים. לואיס טרמן, אחד ממנהיגי התנועה, כתב בשנת 1923 שהנסיון מצביע על־כך שמנת משכל מתחת ל־70 מאפשרת אך לעתים רחוקות יותר מעבודה פשוטה; שהמרווח בין 70 ל־80 הוא בעיקר זה של עבודה מיומנת למחצה, מ־80 עד מאה — של עבודה מקצועית או עבודת פקידות, מ־100 עד 110 או 115 זה של מקצועות חופשיים למחצה; וכי דרגות מנת המשכל שמעבר לזה הן אלו המאפשרות להיכנס למקצועות החופשיים או לתחומי העסקים הגדולים".

תוצאות התפישה הזאת בוטאו על־ידי ריצ'ארד הרנשטיין בספרו על המריטוקראטיה: "הקשר בין מנת המשכל, בין עיסוק לבין מעמד חברתי הוא בר־משמעות מבחינה מעשית", כתב, "אם למעשה הכול כשירים להיות חופרי בורות, ורק מחצית האנשים כשירים להיות טכנאים, הרי החברה מכלכלת בתבונה את משאביה האינטלקטואליים כאשר היא מעריכה טכנאים יותר, ובממוצע נותנת להם שכר גבוה יותר".

השינוי השלישי התחיל כמסקנה הגיונית של שני הראשונים: הפיכת בית־הספר למנגנוני "תיעול". עד לראשית המאה ה־20 "תיקון" בית־הספר פירושו היה לשכנע יותר בני־אדם לבקר בהם, כי באמצע המאה ה־19 לא היו חוקים המחייבים ביקור בבית־ספר ורק שני אחוזים מאלה שהם בגיל בית־ספר תיכון אכן ביקרו במוסדות כאלה. עד סוף המאה קיבלו במחצית המדינות של ארה"ב חוק חינוך חובה, והמאבק המתמשך ל"בתי־ספר כלליים" במימון הציבור, שהתנהל בכל המאה ה־19, הוכתר בניצחון.

אך עצם הצלחתו של המאבק הזה יצרה סיבוכים חדשים. מה ייעשה ב"עם הפשוט", במתנה, הנורידה לפנים, של הדיפלומה, אך זו לא תביאו אלא לבית־חרושת או לשדה? כתוצאה מן הדילמה הזאת נוצרו "מסלולים" שונים ובתי־ספר מקצועיים בצד האקדמיים.

השינוי השלישי מימש את הרעיון כי המדינה, באמצעות מערכת החינוך שלה, תיישם את מדע המדידה והתכונות ובאמצעותו תוביל את הבריות לרמת החינוך המתאימה להם ולתעסוקה ההולמת ביותר. בשנות ה־50 הביאתנו ההתפתחות של תיעול כוח האדם — יחד עם שני השינויים האחרים — אל המריטוקראטיה המודרנית.

"עמדתנו העיקרית ראויה מאוד ברורה", אומר ריצ'ארד בויאציס, ראש חברת יעוץ, "נוכחנו שכאשר קבוצה כלשהי קובעת לעצמה תהליך של הסמכה, אם על־ידי רשיונות או על־ידי תארים גבוהים, ההנחה היא תמיד אכיפת אמות־מידה של מקצוענות. זה חל על מנהלי חשבונות, שרברבים ורופאים כאחד. אך התוצאות, שניתן להבחין בהן, הן תמיד שתיים: הוצאת קבוצות מסוימות, אם במתכוון ואם לאו, וקביעת אמות־מידה של בינוניות".

וזהי האשמה חמורה, מאחר שההצדקה הראשית למריטוקראטיה היתה, שהיא משגרת את הכשרון הנכון לעיסוקים הנכונים. "בתהליכי ההסמכה והרישוי, אנו נותנים לבסוף רשיונות לאלה המצטיינים בלימוד, וזה לא תמיד אותו דבר כמו לעשות מלאכה טובה", אומר בויאציס. "לפרקים כרוכים הליכי רישוי בהוכחת כישורים רלוואנטיים — כגון באיגודי מלאכה או בניהול חשבונות. אך אפילו במקרים הללו אין אפשרות לקבוע אם הכישורים הללו לא התגוונו ברבות הימים. הדוגמה הקלאסית לכך הם הרופאים. הם הסכימו לכונן שיטה של השכלה מתמשכת — שהם מקיימים אותה לאו דווקא על־ידי התייצבות חוזרת לבחינות, אלא על־ידי הוכחה כי עברו מדי שנה כמה קורסים".

בתוך המקצועות החופשיים קיימות דוגמאות בשפע לכך שהכישורים עליהם ניתנת הסמכה, הם לאו דווקא החשובים ביותר. הנה, למשל, ב־1979 פרסם דניאל הוגן, משפטן ופסיכולוג חברתי, מחקר בן 4 כרכים בשם "תקנות הפסיכותרפיסטים". שאיפת האיש היתה לבחון את עבודתה היומיומית של הפסיכותרפיה, למן העובד הסוציאלי ועד לפסיכואנליטיקן המורשה.

הוגן הקדיש את מאות העמודים הראשונים של ספרו לניתוח המגמות והתכונות המבדילות פסיכותרפיסטים יעילים מבלתי־יעילים. אחר־כך, במחצית השנייה של אותו כרך, עובר הוגן באותה קפדנות ויסודיות על התכונות הנדרשות ממי שמבקש אישור לעסוק כפסיכותרפיסט. מידת החפיפה בין שתי הרשימות היתה נמוכה מאוד.

אילו, למשל, התנהל הספורט לפי כללי המריטוקראטיה, כי־אז היתה קבוצת כדורגל קובעת את שחקני הקו הראשון שלה על יסוד הישגיהם במירוץ 100 מטרים ובדיקת רקמת שריריהם, למי מהם יש מרבית הסיכויים ל"תפנית מהירה". אילו קבוצה אכן נהגה כך, היתה צפויה לה עונה ארוכה של הפסדים: למאמן חשובה המהירות, אך בסוף הוא בוחר בשחקנים המסוגלים לטפל כראוי בכדור או לשחק בהגנה.

בחברות עסקיות הצומחות ומשתנות בקצב מהיר ביותר, ושבהן הגמישות וטיב הביצוע כנראה יותר חשובים מאשר במקומות אחרים, נוטים כבר כיום להתעלם מהסמכות ותעודות למיניהן, ומתנהגים כמו צבאות בעיתות מלחמה: שם משלמים לאנשים בעד מה שהם מסוגלים לעשות כיום, ולא עבור הרקע והפוטנציאל התאורטי שלהם. פירמות מושרשות כג'נרל אלקטריק ואי.טי.אנד טי. נוהגות כבר זמן רב לגייס גומרי אוניברסיטה, המקבלים אחר־כך הכשרה מקצועית מתאימה בתוך הפירמה. מבין 4,500 אנשי מקצוע מתחילים שג'נרל אלקטריק שוכרת מדי שנה, רק 50 הם בעלי־תואר חדשים במינהל עסקים. לרובם רקע טכני: עם עלייתם בדרגה נותנים להם קורסים קצרים בתוך החברה במקום לשלחם חזרה אל בית־הספר.

האם אפשר לשלב את השאיפה הבסיסית לשיפור ולניידות כלפי מעלה עם אמות־מידה המבטיחות ביצוע מעולה? האם עשויה חברה להיות פתוחה ויעילה בעת ובעונה אחת? אחד מתהליכי ההערכה המצליחים ביותר, שבו־בזמן קשור מעט מאוד בתעודות, מוכיח כי אכן ניתן הדבר.

★

בין עורכי־דין, מנהלי חשבונות ובעלי תואר במינהל עסקים היעדר כישורים הינו אולי מיטרד, אך בין טייסים של חברות־תעופה הוא אסון. בימים הראשונים לתעופה המסחרית, היו חברות התעופה עצמן אחראיות להכשרת טייסיהן ומתן הרשיונות, אך עד מהרה הן ביקשו מן הממשלה קביעת תקנות, כדי שהאחריות תתחלק במקרה של תאונות. כמו הליכי הרישוי לגבי רופאים, עורכי־דין ומהנדסים, נועדו אמות־המידה הללו להגן על הציבור מפני אי־כשירות, אך הן היו שונות מאוד באופיין מאלו של ארגוני המקצועות החופשיים. שיטת הרישוי של טייסים הושתתה על ההנחה שכשירות ניתנת לחלוקה: אנשים יכולים להיות טובים בדבר אחד ולא טובים בדברים אחרים, ויש לתת להם לעשות רק מה שהם יודעים לעשות. בניגוד לקבלת רשיון כללי, כמו במקצועות אחרים, על טייסים לפלס את דרכם דרך 4 רמות רישוי, למן התלמיד ועד לטייס מסחרי, ולקבל רשיון נפרד על כל סוג של מטוס שהם מבקשים להטיסו. יתירה מזו, על הטייס להוכיח, ברווחי זמן קצובים, שעודנו כשיר לטיסה. כדי לשמור על רשיונו, על כל טייס לבצע מדי שנתיים טיסת מבחן עם מדריך, והטייסים בחברות התעופה המסחריות חייבים לעבור מבחנים מדי כל שישה חודשים.

כתוצאה משיטת הרישוי הזאת קיימת בתעופה רמה גבוהה של מקצועיות, ומבחינה חברתית היא מקצוע פתוח יותר מן היתר. רוב הטייסים של מטוסי סילון גדולים למדו לטוס בצבא, מאחר שזו הדרך הפחות יקרה לעבור את 1,500 שעות הטיסה הדרושות כדי לקבל רשיון לטיס מסחרי. האחרים עלו למעלה לאט־לאט, כבצעם את שעות הטיסה על חשבונם, או תוך שירות בצוותים של "מוניות אוויר" קטנות, עד שהיו מסוגלים להתקדם לשלב הרישוי הבא. נתאר לעצמנו כיצד היו נראים מקצועות אחרים אילו עבדו כך!

מאחר שפעולה עסקית מצליחה תלויה במידת־מה בהופעה, ייתכן שהעסקים לעולם לא יהיו פתוחים, באותה מידה כמו המריטוקראטיה האמיתית היחידה של אמריקה — הספורט.

למה לא יסמל הספורט, ולאו דווקא המקצועות החופשיים, את המריטוקראטיה אליה אנו שואפים? אמנם לספורט המקצועני האמריקני חטאים וחריגות משלו, אך בפתיחותו היחסית לחדשים, באי־התחשבותו ברקע ובאמונתו כי שיפוטי ביצוע מתמידים ללא־רחמים יביאו בסופו־של־דבר להזדמנויות שוות — מגלה הספורט מריטוקראטיה הראויה להערצה יותר משיטת הברירה בשלבי ההתחלה וה"חזקה" בסוף — שאליה עוותה המריטוקראטיה.

אולי השינויים התרבותיים, ש"מיקצעו" את ארה"ב הם בלתי־הפיכים. הכלכלן מנקור אולסון העלה השערה קודרת, לפיה רוב החברות נוטות להתפצל לקאסטות קשוחות, אלא אם כן מלחמה או פורענויות אחרות משבשות את הסדר החברתי ומשחררות כשרונות חדשים.

עם התקדמות לקראת סדר חברתי טוב יותר וגיוון יותר לחיות, ייתכן שנהרהר באותה הסתגלות בלתי־מבוקרת לנסיון אשר הביאנו עד הלום, ונשאל את עצמנו אם הוא עדיין [illegible] לנו. ■

קסם ויזואלי

מאת עפר ניר

[illegible]

משהו ב„שושלת” מזכיר לי מערכת ביוב. מערכת סגורה, מדיפה ריח לא נעים. הכל נשאר במשפחה. אדם שוכב עם קלודיה, שהיתה של סטיבן, שהיתה של מתיו בלייזדל (שנעלם ביערות דרום־אמריקה, אבל עוד ישוב, אל דאגה), שהיה המאהב של קריסטל, שנשואה, ולא כל כך באושר, לפי הפרקים האחרונים, לבלייק קרינגטון, שהוא חותנו של ג'ף, שהיה נשוי לבתו פאלון, שברחה עם פיטר דה־וילבים הרשע, שהיה נשוי לניקי, שעכשיו היא אשתו (אשתו, מה? עוד צפויות הפתעות בעניין זה) של ג'ף. דניאל ריס, שנישק את קריסטל נשיקה נטולת־נגיפים (בדיעבד) היה פעם המאהב שלה ועכשיו הוא לוקח איתו את דקס דקסטר, הבעל של אלקסיס, למשימה סודית בדרום־אמריקה. תוחזר „דאלאס”, ומיד!

מערכת סגורה המדיפה ריח לא נעים

כמה תהיות בעניין „עד פופ”

איך זה, שבתכנית ששמה „עד פופ”, אין ולו גם נציג אחד לרשת־הפופ של ישראל, רשת גימל?

מדוע מורכבת מערכת עד פופ, כולה, מאנשי גלי צה"ל, בעבר ובהווה? לא שיש לי משהו נגד גל"צ, אבל האם אין הרגשה, שהתכנית נמשכת בכיוון מסוים, שאינו דווקא פופ? (ראה ההופעה התמוהה של „נושאי המגבעת”. מילא השיר, אבל המלל המטופש שבא בעקבותיו היה מיותר לחלוטין).

שמעתם, אגב, על סאפו? אולי שמעתם, אבל לא ראיתם. „עד פופ”, לפני שבוע, אמורה היתה להציג קליפ שלה. הוא הוקרן, בסוף התכנית. עשרים שניות של סאפו, מי שלא היה מוכן להסתפק בפתיח המלומר של מערכת „עד פופ” ורצה גם לשמוע את הזמרת, לא קיבל. מדוע? ראה בזבוז הזמן בנדון „נושאי המגבעת”.

ואגב, האם נוצרים, להלכה ולמעשה, קונפליקטים וניגודי אינטרסים, בגלל היותו של יואב קוטנר עורך ומגיש פינת הפופ ב„זהו זה” של הטלוויזיה החינוכית?

הבלש המתאחר

קשה להחליט אם לומר „מוטב מאוחר”, או לחפש משפט חכם לרדת על הטלוויזיה, שרק עתה החליטה להעלות למרקע המקומי את הסדרה „קגני ולייסי” (מדי יום שישי, אחרי סרט הקולנוע). „קגני ולייסי” שייכת כבר להיסטוריה של הטלוויזיה האמריקנית והיא ירדה מפס־הייצור לאחר שש שנים טובות מאוד, ובמהלכן זכתה במספר פרסי „אמי” שהוא, כידוע, הפרס המקביל ל„אוסקר”. הפרס ניתן גם לשתי כוכבות הסדרה, שרון גלס וטיין דיילי.

מה עשה את „קגני ולייסי” להצלחה גדולה ומתמשכת שכזו, בין סדרות המתח האמריקניות? קודם כל, הגימיק: שתי שוטרות. אבל זה אינו גימיק חדש. גם אנג'י דיקינסון כיכבה בסידרה משטרתית משלה. זו היתה סידרה שניסתה להתקרב, עד כמה שאפשר, לריאליזם המשטרתי, נוסח „בלוז לכחולי המדים”. והיתה, כמובן, הידידות הנשית, נוסח קיד וקאסידי, רק מן הצד האחר של החוק, בין מרי-בת לייסי וכריס קגני, הלן טיין דיילי ושרון גלס.

גלס נכנסה לסדרה לאחר דיילי. היא לא הופיעה ב„פיילוט” (כך קוראים לסרט־חלוץ, שהצלחתו או אי־הצלחתו תקבע אם יתפתח לסדרה), שהופק בשנת 1981. בסרט ההוא נערכה ההיכרות הראשונית עם קגני ולייסי. השתיים הצליחו ללכוד רוצח, נאצי נמלט, שהסתתר דווקא בשכונה יהודית חרדית בניו־יורק, לבוש בקאפוטה ושטריימל. בסרט, אגב, ניתנה הרצאה ארכנית ומלומדת על הבדלי הלבוש שבין החסידים, יעיל מאוד לתקופה הנוכחית.

החלוקה בין שתי השוטרות ברורה: קגני מתפרפרת, שותה (וגם מתמכרת לאלכוהול בסידרה) אחר־כך התברר שהיא אלכוהו־ליסטית גם במציאות היומיומית) ולא שמה „קצוץ על אף אחד. לייסי נשואה, אמא עובדת לכל דבר מן הרגע שהיא שבה הביתה ותולה את האקדח. שתיהן שוטרות שאיכפת להן. אגב, גלס אומרת שהיא אינה מקבלת מכתבי־מעריצים מגברים. לעומת זאת, היא מוצפת מכתבים מצעירות, שמספרות לה עד כמה הן אוהבות את הסדרה ואותה במיוחד, ומבטיחות שיתגייסו, כמוה, למשטרה — והן באמת מתגייסות. דיילי, רכה ואימהית למראה (שמנמנה למדי, יש לומר), מקבלת את המנה הגדושה של מכתבים מגברים מעריצים.

„בעשר השנים האחרונות, נשים גילו את עוצמת הידידות הנשית,” אומרת טיין דיילי. „סדרה כזאת לא היתה יכולה להצליח לפני עשר שנים.”

„בזמנו, היה קיים פחד בסיסי, לא מובן, ללהק שתי נשים בסידרה אחת, כשותפות,” ממשיכה שרון גלס. „אנחנו לא זונות, לא בלונדיות מטופשות, לא שתי נשים שמנסות לגנוב זו מזו את הגברים שלהן. הסדרה הזאת, כביכול, העניקה לגיטימציה מלאה לנשים להיות חזקות, לעומד על שלהן, שוות לגברים בכל דבר.”

ואפילו, כפי שיוברר בהמשך, עולות עליהן.

[illegible]

בית־המשפט שימש, מאז ומתמיד, זירה דרמטית יוצאת מן הכלל. הטלוויזיה לא איחרה לעמוד על כך והפיקה כמה סדרות ארוכות־ארוכות על עורכי־דין, בתי־דין וקונפליקטים המתחייבים כתוצאה מסיטואציות משפטיות דרמטיות. ריימונד באר הפך לכוכב טלוויזיה בזכות „פרי מייסון”. אי.ג'י. מארשאל, שחקן אמריקני מעולה, לא התבייש אף הוא להופיע בסדרה משפטית משלו. ומה עם רמפול של האנגלים? ואיזה הבדל לעומת הפרקליט האבהי, שב־השיער, העונה לשם בן מטלוק, שרבץ כסיוט על ימי חמישי שלנו?

אבל סדרת הפרקליטים הטובה ביותר שיצאה מאמריקה, בשנים האחרונות, היא „פרקליטי אל.איי”. היא שבה למרקע המקומי ביום שני הקרוב, במקום רמפול קשישא, ל־30 פרקים חדשים. אגב, סטיבן בוצ'קו, האיש מאחורי סדרת־המתח הטובה ביותר בטלוויזיה, — „בלוז לכחולי המדים”, הוא, הפתעה־הפתעה גם, הראש שמאחורי הפרקליטים. מה שיכול להסביר את הסיטואציות הריאליסטיות, את הדיאלוגים השנונים ואת הדמויות התלת־ממדיות שאינן נראות כמו נלקחו מקומיקס מטופש.

פרקליטי ל.א. חוזרים בשעה טובה

גם היא הבוס

ממוצאי־שבת, במקום אליוט גולד בחוד־החמור, חוזרת למרקע הסדרה „מי הבוס”, עלילה כאילו־פמיניסטית על אשת קריירה וסוכן הבית שלה. למה כאילו? משום שבסופו של דבר היא נזקקת תמיד לעזרתו והוא תמיד מביא את הפטנט שמציל את המצב. טוני דנזה הוא האיטלקי עקר־הבית. גלורית לייט היא אנג'לה הבוסית ואמא שלה היא השחקנית קתרין הלמונד, אקס־„בועות”. דני פינטאורו הוא הילד של אנג'לה, נודניק מעצבן.

אבל, דומה כי הכוכבת האמיתית, הבוסית, היא סמנטה, הבת של סוכן־הבית המאצ'ו. זוהי השחקנית אליסה מילאנו, אותה ראינו לא מזמן בתפקיד עלוב, בסרט עלוב לא פחות, שחיסל סופית את „הרוח מקנטרוויל”. מילאנו, בת 15 ומכירה בערך עצמה, היא גם דוגמנית מבוקשת ורקדנית וגם מנסה להכות את ג'יין פונדה בשוק קלטות־הווידיאו־לכושר גופני ואירוביקה. לא מכבר הוציאה קלטת וידיאו המיועדת לצעירות בנות־גילה.

חוץ מזה, היא מתפקדת גם על תקן „דניאלה יקרה”, בירחון אמריקני לנוער, „טין סט”. מדי חודש היא מקבלת כ־10 אלפים (עשרת אלפים!) מכתבים מילדים־ילדות־מעריצים־מעריצות, שמבקשים את עצתה, כבת־נעורים חכמה, לכל מיני בעיות המטרידות אותם. מה למשל? למשל: אמא לא מרשה להתאפר, אבא לא מרשה לצאת לבלות עד מאוחר, החברים מעשנים סמים ולוחצים לנסות גם כן, ההורים מתגרשים, מה התכונות הכי חשובות בבנים וכן הלאה וכן הלאה.

בתשובה למכתב ששלחה מעריצה אחת ובו סיפרה על החבר שלה, שלוחץ על יחסי־מין והיא לא כל כך רוצה, השיבה מילאנו כדברים האלה. „אל תעשי שום דבר, כולל סקס, לפני שתחושי מוכנה לכך. זה לא קשור בגיל. אם אינך מוכנה, עמדי על כך בתוקף. אם הוא מתעקש ומאיים בפירוד, שיילך לדרכו, משום שאינו מתחשב ברצונותייך.”

בראבו. חכמה. אגב, למה יש לנו הרגשה שהתשובות למכתבים, מלוות פיקוח צמוד של יועץ פסיכולוג לנוער? סתם, הרגשה שכזאת.

אליסה מילאנו, גם דוגמנית גם שחקנית גם „דניאלה יקרה”

כה אמר גקו

מייקל דגלאס, שחקן, זוכה באוסקר על גילום דמותו של גורדון גקו הברוקר בסרט „וול סטריט”. גקו הוא הרע המקסים, שטן פיננסי, שרק קרניים חסרות לו כדי שיצטייר כיצור דמוני מושלם. הנה, אוסף קצר מדברי גקו, מדריך שימושי מתאים ביותר למציאות הכלכלית הישראלית של הימים האלה:

- „אתה מרוויח משהו, מפסיד משהו, ובכל מקרה, ממשיך להילחם. אם אתה זקוק לחבר, קנה לך כלב.”
- „השוטה וכספו הם בני־מזל, שנפגשו מלכתחילה.”
- „אינך יכול להשתין בעשב הגבוה, לצד הכלבים הגדולים” (פירוש: אל תתחרה עם העשירים ובעלי־העצמה, בתנאים שווים).
- „אם הברנש הזה היה בעליו של אולם לטכסי־אשכבה, אף אחד לא היה מת.”
- „כל מה ששווה לעשות, שווה לעשות תמורת תשלום.”
- „כפי שאני רואה את זה, אם אינך עושה מה שרציתי, כפי שרציתי, אתה מחוסל.”
- „הכסף לעולם אינו הולך לישון.”
- „אתה זקוק לבחורים עניים, פיקחים ורעבים... ובלי רגשות.”
- „עיסקה, בה אין צד מרוויח, אינה עיסקה טובה.”
- „הוואספים (אנגלו־סקסים לבנים ופרוטסטנטיים) אוהבים חיות, אבל לא סובלים בני אדם.”
- „אין שום דבר מכובד ואצילי בעוני.”

שלום בית

חיה יוסף

האיש שחי את המחול

רבים יודעים את שמו של גיורא מנור, אך רק מעטים מכירים אותו באופן אישי. גיורא נולד בפראג (צ'כוסלובקיה) בשנת 1926, ובהיותו ילד בן 8 עלה ארצה עם הוריו, חבר קיבוץ משמר העמק. מאז הוא חבר משמר העמק. הוא למד תיאטרון, ביים הצגות רבות הן בתיאטרוני הארץ והן מעל גלי האתר, ובשנת 1970 התחיל את עבודתו ב„על המשמר”. מתמיד אהב מחול, וכאן נפתחו לפניו אפשרויות רבות לראות וללמוד מחול על כל סוגיו. גיורא, פרפקציוניסט מטבעו, לקח את הלימודים ברצינות רבה ומהר מאוד התחיל לכתוב ביקורות על באלט מודרני וקלאסי, ואין היום רקדן, רקדנית, כוריאוגרף או מנהל להקת מחול שלא מבקש את עצתו וחוות דעתו, שגם בעולם הרחב הן נחשבות לעצות מקצועיות.

עד שנת 1975 לא היה בארץ מקור רציני שנתן מידע שוטף על המתרחש באמנות המחול בישראל. גיורא וחבריו הגשימו את חלומם, ומאז 1975 יוצאת לאור בכל שנה חוברת ששמה „מחול בישראל”.

בדבר המערכת כותב גיורא: „השנתון למחול 87/88 מוקדש ברובו לסיכום 40 שנות מחול במדינת ישראל, החוגגת את יום־הולדתה ה־40 בתקופה קודרת. ארבעים שנה בחיי אדם מהווים אולי רק ימי דור אחד, אבל בשטח המחול דור מתחלף במשהו כמעט כל עשר שנים”.

החוברת „מחול בישראל” מקיפה את 40 שנות התפתחות המחול בישראל. אף היא, כמו כל החוברות, בעריכתו של גיורא מנור המשתתפים אנשי מקצוע, והיא נולדה וחיה מכוח משוגע אחד לדבר, ואיתו כל אלה שתרמו ותורמים מזמנם ויכולתם: צלמים, כותבים, חוקרים, מתרגמים ועורכים. כל המלאכה נעשתה ונעשית ללא תמורה כספית.

החוברת האחרונה 228 עמודים, שבהם 77 עמודים המוקדשים לצילומי להקות ורקדנים, ואת גופה אינפורמציה כללית על כל מה שנעשה בשטח המחול: להקות ותיקות, להקות חדשות, מידע על כל חבורות, סיורים בחוץ לארץ, כוריאוגרפיה, מוסיקה, תפאורה, תלבושות, תאורה ושמות כל חברי הלהקות. החוברת כוללת 16 מאמרים בעברית ובאנגלית (אגב, החוברות „מחול בישראל” נמכרות לא רק בישראל אלא בכל מקום בו רוקדים את המחול.

מעט נוסטלגיה והרבה מידע מעניקה לנו רות אשל ברשימתה על „משבר שנות ה־50 במחול בארץ”. רות מציינת שלברוך אגדתי, אשר העלה בשנת 1920 את ערב הסולו הראשון שלו בארץ, שמורה הזכות להיקרא חלוץ המחול המודרני בארץ ישראל. שנתיים אחריו הגיעה מווינה הרקדנית מרגלית אורנשטיין. היא הקימה בתל־אביב את בית הספר למחול מודרני, ורוב הרקדניות של שנות ה־30 עשו אצלה את צעדיהן הראשונים. שתי בנותיה, יהודית ושושנה, הלכו בעקבות אמן, הקימו בתי ספר לריקוד מודרני ועשו לעצמן שם טוב כרקדניות סולו.

את כתבתו של א. ויליאם סמית בוודאי יתרגמו לכמה שפות, וחוקרי המחול של כל הזמנים ימצאו בה עניין רב. שם הכתבה קצת ארוך: „יהודי העיר פסארו רוקדים בחתונת קאמילה לבית אראגון עם הדוכס ספורצה, בשנת 1475”. אני מקווה שמישהו ייקח את הסיפור המקורי כדגם להופעת מחול, שבה נוכל ליהנות ממחולות של טקסי הכלולות, מסע ביקורים אצל שכנים ואבירים, תמונות חיות, פנטומימות, וכמובן, קהל הצופים, שבוודאי היה לבוש באותם ימים בבגדים שכדוגמתם לא נמצא היום, כתבה יפהפיה ומעניינת, שחבל לא לפרסמה ברבים.

כיתת קומפוזיציה בסמינר הקיבוצים, מתוך „מחול בישראל”

בילוי של חורף

לא להחמיץ

נגמר הקיץ ואיתו הס־תיימו הבילויים הנהד־רים על שפת הים, הטיולים בארץ והישיבה ליד הבריכה. עברנו גם את הבחירות, ולפנינו כמה חודשי חורף, שבהם אפשר למלא את המצברים עם קצת תרבות.

אז קודם כל: בית ראובן בתל־אביב, רח' ביאליק 14. לכבוד יום הולדתה של חנה רובינא, שחקנית „הבימה”, ארגן בית ראובן תערוכה של ציירי הארץ שציירו את רובינא, הגברת הראשונה של התיאטרון. אהבה לחיות מצוירת, והאמנים אהבו לצייר אותה, והתוצאה: היא שפע של ציורי, דיוקנאות ופסלים של האמנות המופלאה. אין כמעט צייר ישראלי ותיק שלא ניסה את כוחו. [illegible] אשר עצבה לאחרונה את בימת התיאטרון „הבימה”, וכלהו באורי ליפשיץ, שתשע שנים אחרי מותה של רובינא צייר את [illegible]. זו תערוכה שכדאי לבקר בה. היא פתוחה לפני הקהל עד 29 בנובמבר 1988.

בין ה־11 ל־25 בנובמבר יתקיימו שבועיים צרפת ב„משביר לצרכן”. כדאי לשלב ביקור במשביר בזמן טיול בעיר, אבל כדאי גם לבקר שם באופן מיוחד. ביגוד, כלי בית, אומנות וכל חידושי האיפור והקוסמטיקה אפשר למצוא שם, וכמובן שבמסעדה אפשר יהיה להזמין „על קצה המזלג” ממטעמי צרפת. „פרסטיז'”, ו„קוסמטיקס”, היבואנים של מוצרי הקוסמטיקה מבית לנקום, קאשארל, גי לארוש ופאלומה פיקסו, הקימו דוכנים שבהם אפשר יהיה לקבל דוגמאות, מוצרים בהנחות והדגמת איפור. טיול קניות כזה אף הוא נחשב לבילוי נחמד.

בספריה למוסיקה ולמחול א.מ.ל.י החלה הרשמה לסדנת לימוד מוסיקה באמצעות מחשב בשיטת „תו־קל”. יעל בוקשפן ויהודית כרמון ידריכו ילדי גן חובה בגילאי 5־6 ותלמידי בית־ספר בגילים 6־8 ו־10־14. כן החלה ההרשמה לסדנת האזנה למוסיקה בהדרכתו של ג'ף דיוויס. פרטים: הספריה המרכזית למוסיקה ולמחול, רחוב ביאליק 26, טל': 03-653674 בימים ב, ג, ה, בשעות 09.00-13.00.

מבוגרים שנשארים בבקרים בבית — קשישים, עקרות־בית וסתם חולי שפעת (שלא יהיו יותר חולים) — יוכלו החל מינואר 1989 ליהנות משלושת רבעי שעה של תוכנית למבוגרים במסגרת הטלוויזיה הלימודית. השידורים יתחילו בשעה רבע ל־10 ויימשכו עד 10 וחצי. מכינים לנו מגוון למשפחה בשידור חי, אך הוא עדיין לא עוצב סופית. בוודאי יהיה מעניין.

להנאתם של רבים הוציאה חבורת הזמר „שיר־לי” תקליט חדש: „השמש תזרח לאהבה” (אוי, כמה אנחנו זקוקים לשמש כזאת). להקת „שיר־לי” הוקמה בשנת 1972, וביתה הקבוע הוא בית נגלר בקרית־חיים. כל משתתפי הלהקה עושים את מלאכתם בהתנדבות, מכל הלב. יואב נטע הוא המנהל המוסיקלי. ותאמינו לי, לשמוע את שירי ארץ ישראל היפה מפי זמרים מלאי התלהבות ואהבה לשירים שהם שרים, זה יעשה לכם אפילו את שטיפת הכלים לתענוג.

שיטת הבצל

הגיע לידי מכתב קצר של עפרה ראובני מבעלות אופנת „ארזות”. ולא על אופנה אני רוצה לדווח הפעם, אלא על תוכן המכתב, שממש ריגש אותי.

כותבת עפרה: „שוררת אבטלה קשה אצל היצרנים, וגם הלקוחות אינם ממהרים לרכוש סחורה כיוון שגם אצלם המצב קשה.” אז עפרה מחפשת דרכים לעבור את המשבר הזה מבלי לסגור את העסק, והיא מצאה דרך די מקורית לעזור לעצמה וגם ללקוחות שלה. לכל דגם היא תופרת פריטים משלימים כגון גרביים וגולף, וכך, אם החורף יחליט לברוח, אפשר יהיה „לקלף” פריטים מן הבגד החם ולהישאר רק בשמלה.

מוצא חן בעיני, שלא הולכים ולוקחים סתם הלוואות או סוגרים את החנות, אלא מנסים להציל את העסק בדרך של צרכנות טובה ושירות נאה לצרכן.

לא דיאטה אבל טעים

יד לפה

אין צורך להכין מאכלים בבית. אפשר לקנות הכל בסופרמרקט. כל יום יוצאים לשוק ממרחים, רטבים, משקאות, גבינות חדשות, ומה לא? ובכל זאת, מעשי בית טובים יותר, טעימים יותר, ובדרך־כלל גם זולים יותר.

ביום שישי טעמתי אצל חברה גבינה לבנה. כשתכינו אותה, תבינו למה אני מוסרת לכם את המרשם. גרטי, כמו רבות מחברותיה הבולגריות, אוהבת ויודעת לבשל.

ובכן: לוקחים 3 גביעי אשל ו־2 גביעי שמנת. מערבבים היטב ומניחים מעל פיסת בד קלה (משהו הדומה לחיתול). מניחים מעל מסננת ומחכים עד שכל הנוזלים ייצאו ותישאר רק הגבינה. אפשר להוסיף מעט מלח, אך לטעמי הגבינה היתה טובה וטעימה בלי כל תוספת.

כן דיאטה וגם טעים.

דניאלה שומרת על דיאטה, ובכל זאת, הגבינה הלבנה שלה טעימה מאוד, למרות שטעמה שונה מזו שמכינה גרטי. לוקחים כמה גביעים של אשל, לבן, גיל או מה שמכיל הכי מעט שומן. מבלי לפתוח את הגביעים מכניסים לסיר מים, כך שהמים מגיעים לגובה של חצי הגביע. מרתיחים את המים (כש־הגביעים בפנים), מקררים קצת, מכסים מסננת בחיתול או פיסת בד דקה אחרת, מעבירים את כל תוכן הגביעים לתוך הבד ונותנים לכל הנוזל לצאת. נשארת גבינה שאפשר להמליח או להוסיף לה כל תבלין שהוא, אך אני אהבתי לאכול אותה „טבעי”.

אמנית בת אמנים

חגית שטרנשוס היא בתם של רות צרפתי, ציירת, פסלת, מעצבת, תכשיטנית ומאיירת (אוף, נגמרו לי התארים), ומשה שטרנשוס, פסל וצייר, שמאות ציירים ופסלים למדו אצלו. מי שביקר פעם בבית המקסים של משפחת שטרנשוס־צרפתי, יכול לתאר לעצמו שחגית גדלה בין יצירות אמנות נהדרות, צבעים עליזים, בובות פרי עבודתה של האם, והמון המון פריטים מופלאים שנאספו בכל מיני מקומות בעולם.

חגית נולדה בשנת 1958, ועד היום שומרת רות, האם, את ציוריה הראשונים. צבעים מכל המינים היו ידידיה האהובים. לא פלא שהושפעה מאד מהוריה, ולכן נלחמה למצוא את דרכה כאמנית עצמאית. רות צוחקת כשהיא אומרת: חגית מאוד הושפעה ממני, והיום... אני מושפעת ממנה.

חגית למדה כשנה בלונדון, ואחר־כך עברה לבית־ספר מיוחד לציור לאמריקה. בניו־יורק מצאה את המסגרת המתאימה לה: חופש ביטוי ללא התערבות, אך עם ביקורת בונה. רות אומרת על כך: כשחגית יצאה לחוץ־לארץ, היא היתה ילדה מאוד כישרונית. היום היא בשלה: היא אמנית עצמאית.

היום חגית נשואה, והיא אם לילדה, טל, בת שנתיים וחצי. בתערוכתה, שנפתחה לפני שבוע בגלריה אפרת בתל־אביב (רח' גורדון 21), מציגה חגית את ציוריה הצבעוניים הענקיים, בהם דמותה של טל, הבת הקטנה, תופסת את המרכז ברוב התמונות. לידת בתה עשתה לה משהו מיוחד: היא לא ציירה אז, אלא התמסרה למתוקה הקטנה. רק אחר־כך, פתאום, שב אליה הצורך לצייר, וכל השפע והיופי שטמון היה בנפשה פרץ החוצה. קשה להבין איך אישה צעירה שולטת על בדי ענק וממלאה אותם בכל היופי של הטבע.

שאלתי את רות האם: איך אתם, שני אמנים ידועים, ותיקים ובשלים, מקבלים את האמנות של חגית. ורות צחקה את צחוקה הפעמוני וענתה: קודם כל, היא הבת שלנו ואנחנו גאים. ושנית חגית היא אמן, ואנחנו די אמנים בעצמנו כדי לדעת את ערכה.

חגית שטרנשוס, האמנות פרצה לאחר לידת הבת

ג'קי או

בת 59 ובעלת 50 מיליון דולאר. ג'קלין קנדי־אונסיס, 25 שנה לאחר רצח קנדי עדיין סיפור חם. עובדת כעורכת בכירה בבית ההוצאה „דאבלדיי", שומרת בקנאות על פרטיותה. יפה כתמיד. „אסור להרשות לעצב להכריע אותך," אמרה פעם, והיא אינה מרשה

מאת עפר ניר

בת 59. עם חברה לחיים, מוריס טמפלסמן

היא התאלמנה פעמיים. שני בעליה היו אנשים מפורסמים, בעלי־השפעה וכוח. אחד מהם היה נשיא, השני מיליארדר. כשהתאלמנה מן הראשון, הפכה להיות כמעט מונומנט לאומי, כשנישאה לאחר, נראה הדבר כבגידה, לא רק בזכרו הכמעט־מקודש של בעלה הראשון, אלא באומה כולה. כיום, בת 59, ג'קי או', כך מכנים אותה חבריה הקרובים, המעטים, אין לה כל כוונה להינשא פעם שלישית. היא חיה את חייה, מקפידה להתרחק עד כמה שאפשר מן הכותרות. העיתונות ממשיכה לרדוף אחריה. 25 שנה לאחר רצח הנשיא קנדי, היא עדיין סיפור חם. היא מסרבת להתראיין. כל הציטוטים הם מפי מקורביה שרובם ככולם מעדיפים להישאר בעילום־שם. היא יודעת להיות נקמנית, כשצריך, במי שהיא חושבת שהפר את אמונה.

היא מתגוררת במנהטן, בקומה ה־15 של בית־דירות ישן ויקר בשדירה החמישית. 14 חדרים. את הדירה הזאת רכשה שנה לאחר רצח בעלה, תמורת מאתיים אלף דולר. לעתים, היא מארחת ידידים ותיקים, ביניהם הנרי קיסינג'ר, הרקדן רודולף נורייב, הכלכלן ג'ון קנט גלבריית, שר־ההגנה לשעבר רוברט מקנמרה והסופר הזירג' פלימפטון. יש לה, כמובן, טבחית מומחית לבישול הארוחות החגיגיות. אבל, את הבשר היא מקפידה לקנות בעצמה. מעדיפה בשר עגל או בקר.

חוג ידידיה המצומצם אינו כולל את בני משפחת קנדי. גם כשהיתה נשואה לג'ון, לא סבלה את המשפחה. שיחות־סלון, מבחינתה, לא היו אמורות לעסוק בפוליטיקה, תחום שלא גילתה בו עניין כלשהו. שני הקנדים היחידים שהיא מחבבת, הם הסנטור אדוארד (טד) ואשתו־לשעבר, ג'ואן. עם אלמנה מפורסמת אחרת, אתל של רוברט קנדי, מעולם לא הסתדרה. היחסים ביניהן היו צוננים מאז ומתמיד. ג'קלין לא הוזמנה למסיבת יום־הולדתה ה־60 של אתל. מותר להניח כי כאשר תגיע ג'קי לתאריך העגול והמשמעותי הזה, ב־28 ביולי, בשנה הבאה, תשיב לאתל כגמולה.

בדירה במנהטן, ששוויה כארבעה מיליון דולר, היא מעסיקה חמישה עובדים, שניים מהם במשרה חלקית. מרתה, השף שלה, מלווה אותה כבר שנים. לבד מן הדירה במנהטן, יש לה עוד שלוש דירות אחרות: בניו־ג'רזי, במסצ'וסטס (ביתו של ג'ון קנדי) ובמרת'ס־ויניארד, סמוך לחוף. היא אשה עשירה, מעריכים את הונה בכ־50 מיליון דולר. מדי שנה היא מקבלת 200 אלף דולר מקרן הנאמנות שייסד למענה ג'ון, בעלה הראשון. אריסטוטלס אונאסיס, בעלה השני, הוריש לה 26 מיליון דולר בצוואתו, חלק זעיר, בלתי־משמעותי בעליל, מהונו העצום. בכך היה כדי לבטא את הקרע שחל ביחסיהם לפני מותו. הוא רצה להתגרש, אבל לא היה מוכן להסדר פיננסי נוח, מבחינתה.

ונוסף על כך, היא מרוויחה עוד כ־50 אלף דולר לשנה בעמל כפיים. נו, טוב, לא בדיוק. אבל היא עובדת — וקשה — בבית ההוצאה־לאור „דאבלדיי", כעורכת בכירה. לפי דרישתה, היא עוסקת אך ורק בתחומי האמנות והבידור. כל הצעה, גם אם תופנה אליה מצד הבוסים שלה, לכתוב ספר על ימי נשיאותו של קנדי או חייה עם אונאסיס, תיתקל בתגובה צוננת להקפיא. אבל, גם בתחום שבו בחרה לעסוק, היא השיגה כמה הישגים יוצאים מן הכלל. היא ערכה את האוטוביוגרפיה של הרקדנית גלסי קירקלנד, ועוד יותר חשוב — שיכנעה את מייקל ג'קסון לכתוב (בעזרת סופר צללים) את האוטוביוגרפיה שלו, ששמה „מונווק" (MOONWALK), כמו הכינוי לסגנון הריקוד המיוחד שפיתח. הספר של ג'קסון הפך לרב־מכר מיידי ותוך שלושה שבועות התייצב בראש דירוג הבסט־סלר'ס של אמריקה.

היא מתייצבת במשרדה שלה, בקומה ה־43 בבניין „דאבלדיי", שלוש פעמים בשבוע. הקולגות שלה אומרים, אבל נזהרים שלא להיות מזוהים בשמם, שהיא מקצועית מאוד, מסורה לעבודה. בניגוד לדימוי הציבורי שלה, הם מוסיפים, ג'קי היא אשה חמה ולבבית, מתנהגת כאחד האדם, בלי מאניירות של אח"מ מפונק. אבל, לא תמיד. היא מקפידה לשמור על פרטיותה בצורה קיצונית ביותר. לעתים היא מגיבה בגסות רבה, כשהיא חשה כי מנסים להפר את פרטיותה המקודשת. הסיפור הכי ידוע בעניין זה, התרחש בשעת מסע־ציד בו השתתפה (סקי, צלילה, רכיבה על סוסים וציד, אלה תחומי הספורט החביבים עליה). מישהו התקרב אליה, בנסיון לפתוח בשיחה: „סליחה, אני לא רוצה להפריע לך..." אמר המסכן. „יופי, אז אל תפריע," חתכה ג'קי והסתלקה משם בחרון־אף אריסטוקרטי.

הגבר החדש: מיליונר, יהודי ונשוי

כמו עשירים רבים, גם היא אוהבת לשמור על הדולר שלה. קמצנית, אומרים עליה. כשהיא מביאה מתנות, מדובר בדרך־כלל בספרים של „דאבלדיי", שהיא מקבלת חינם. לפי סיפור אחד, החזירה ג'קי לירקן שלה קילו של כרובי־ניצנים, משום שבחנות סמוכה מצאה את הירק הזה ב־15 סנט פחות לקילו. ועם זאת, מי שקרוב אליה באמת, אומר שהיא אשה נדיבה מאוד, חמה ואוהבת. היא תרמה מח־עצמות לאחותה החורגת, ג'נט ארצ'ינקלוס התרשוויד, כשזו חלתה בסרטן העצמות (היא נפטרה, בסופו של דבר). במקרה אחר, שהתה שעות ארוכות מדי יום, בצד מיטתו של מוריס טמפלסמן, הגבר החדש בחייה, כשזה עבר ניתוח־לב קשה. טמפלסמן הוא בלגי, יהודי, מיליונר כבר, שעשה את הונו בעסקי יהלומים. הוא בן 60, רחוק מאוד מדמות המאהב הקלאסי היאה לג'קי. רחוק מאוד, במראה החיצוני, מגברים אחרים שחיזרו אחריה, בהם השחקן וורן ביטי, מנתח־הלב כריסטיאן ברנרד והסופר פיט האמיל. טמפלסמן נמנע, כמו ג'קי, מחשיפה לתקשורת, אלא שהוא הצליח יותר ממנה. הוא, למשל, אינו מופיע כלל במדריך ה„מי ומי" היוקרתי. הוא וג'קי ידידים ותיקים, עוד מתקופת הבית־הלבן. טמפלסמן היה בין המוזמנים להלוויית רוברט קנדי, חמש שנים לאחר רצח הנשיא. לאחר שנישאה לאונאסיס, התרופפו מעט הקשרים ביניהם. אבל, לאחר מותו של המיליארדר, בשנת 1975, הוא שב לחייה, בפרופיל נמוך מאוד. הם נראים, פה־ושם, מבלים במסעדות. משתדלים שלא להיות מצולמים יחד. חתונה, מכל מקום, לא תהיה. ראשית, בגלל הבדלי הדתות. היא קאתולית, הוא יהודי. שנית, הוא עדיין נשוי, רשמית, לאשתו, רנה. הם אמנם נפרדו, אבל ממשיכים להתגורר באותה דירה. מה מושך אותה אליו? ודאי לא הכסף. יש לה מספיק משלה. ודאי לא מראהו החיצוני, רחוק מאוד מלהוות תחרות לאשולו. אבל טמפלסמן, אומרים עליו ידידיה, הוא אדם אינטליגנטי מאוד, רגיש, איש העולם. לא קשה להבין, לאחר שיחת־חולין קצרה איתו, מה מצאה בו.

חתונה, כאמור, לא תהיה. שני נישואיה הספיקו לה. ג'קי, אומרים הפסיכולוגים בסגנון, עדיין נושאת איתה את הטראומה של הורים גרושים. אביה, ג'ון בוביה השלישי, היה איש־עסקים מצליח. אמה, ג'נט היתה, מה שנקרא, אשת־חברה. הוריה התגרשו כשהיתה בת תשע. אמה נישאה לו ארצ'ינקלוס, שניסה בכל כוחו ובכל דרך אפשרית לרכוש את אהבתה. היא למדה להכיר ולהעריך את כושר התמרון שלה בין שתי המשפחות. אחד מבני־המשפחה, בספר שפרסם לפני ארבע שנים, טוען שלא היתה לה שום בעיה להשיג כל מה שרק רצתה, מאביה או מאביה החורג. ייתכן שאז, כבר או, הוא מעריך, התגבשה בה תפישת־עולם מסוימת, שהובילה אותה להינשא לכסף ולמעמד ולעצמה כלכלית.

סמל אמריקאי

החיים עם ג'ון קנדי לא היו כל כך זוהרים כמו שהתאמצה לצייר העיתונות האוהדת. „קמלוט", קראו למה שהיה שם. „קמלוט", כמו במחזמר המפורסם, כמו באגדה על ימיהם השלווים והקסומים של המלך ארתור וגבירת־ליבו: מאחורי הדימוי הנקי, הספורטיבי, הצעיר, הנושא איתו הבטחה לעתיד טוב יותר — הסתתר אדם יצרי, שנאף ובגד באשתו. קנדי של הדימוי הציבורי — מול קנדי האמיתי, כפי שלמדה להכיר אותו. יום אחד תפסה אותו מעשן מריחואנה בבית־הלבן. היא רתחה מזעם, לא כל כך על העבירה הקטנה, כמו על הניגוד הקיצוני בין הדימוי למעשה. „מה היה קורה אילו הרוסים תקפו אותנו עכשיו?" תקפה אותו בחימה.

קנדי גסס על ברכיה, במכונית, בדאלאס, באותו יום נורא, 22 בנובמבר, 1963. מאותו רגע הפכה לסמל לאומי, ממש כשם שהתמונה של ג'ון ג'וניור, הבן, המצדיע מול הארון, נכנסה לתודעה הבינלאומית. סמל של אמריקה. ממש כמו הצילום של האדם הראשון על הירח. הסמל הלאומי הזה בגד באמריקה השמרנית, הוואספית, אולי בעצם באמריקה כולה, כשנישאה ליווני המכוער ההוא. איש לא העלה בדעתו שעשתה זאת משום כישוריו האינטלקטואליים. היו לה נימוקים אחרים. אולי, סתם השערה פראית, הרצון להבטיח את עתידה ואת עתיד ילדיה, בלי שום קשר למשפחת קנדי. להבטיח מחסה ליום סגריר.

הילדים גדלו. קרולין נשואה למעצב אדווין שלוסברג ולא מזמן ילדה את הנכדה הראשונה של ג'קי, ונקראה רוז, כשם המטריארך של משפחת קנדי. ג'ון עדיין אינו נשוי. יש קשר הדוק בינה לבינם. אחת לשנה, לבדה, היא עולה לקברו של ג'ון קנדי בבית־הקברות הלאומי בארלינגטון. מתייחדת. חוזרת לחיות את חייה, כפי שעשתה, למעשה, מן הרגע שנישאה לאונאסיס. „אסור להרשות לעצב להכריע אותך," אמרה פעם. והיא לא מרשה.

היא עדיין לא השתחררה כליל מן הצורך לחיות לפי דימוי ציבורי מסוים. לעולם לא תיראה ברבים כשהיא מעשנת, אבל היא מעשנת כבדה בביתה ובמשרד. כשהיא קונה בגדים, היא מבקשת שתתלווה אליה זבנית, עדיין זכורה היטב המבוכה הנוראה שנגרמה לה, כאשר קנתה בכלבו והזבנית שכחה להסיר מן הבגד את התווית־נגד־גניבה. האזעקה הופעלה כשעזבה את החנות ומאז היא לא מוכנה להסתכן יותר. היא לא צריכה שיאמרו עליה שניסתה לסחוב. ג'קלין קנדי־אונאסיס כוססת ציפורניים. אשה מתוחה. מדי שבוע היא נפגשת לשיחה עם הפסיכיאטר שלה, בפארק אווניו. היא מקבלת עיסוי קבוע וטיפול במחטים, כדי להקל מעט על המתח.

בגיל 59 היא עדיין אשה יפה, אחת הנשים המוכרות בעולם. המצלמה, אומר רון גאללה, פאפאראצ'י ידוע שצילם אותה יותר מפעם אחת, פשוט מאוהבת בה. „יש לה עיניים מרוחקות זו מזו, יש לה עצמות־לחיים גבוהות וחיוך רחב. ‚התפריט' לפוטוגניות". וכמו כל אשה יפה בגיל 59, היא דואגת לה־ביר את שערה שכבר האפיר. אבל האגדה, לעולם תישאר בת 27, כמו כשנישאה לסנאטור ג'ון פיצ'ג'רלד קנדי, תחנה חשובה אחת בדרך לאלמוות.

מאדמואזל סאפו

באיזשהו מקום היא משתגעת למכור את הסלט המוסיקלי שהיא מבשלת, ומצליחה בכך לא רע. „מזכירה את ז'אק ברל, אלה פיצ'ג'ראלד או ג'יימס בראון. הרבה יותר ממקורית" שיבחו אותה עיתוני צרפת. סאפו, זמרת רוק שמצאה את הדרך להימלט מדימוי של בובת חרסינה בלתי מזיקה

מאת: יוסי ונונו

כבר כמה שנים מטמטמים לנו מבקרי הרוק מושגים כמו מוסיקה אתנית, מיזוג טכנולוגיות ותרבויות, "מוסיקת העולם", או, בקיצור, וניאור איך הולך והופך עולם הרוק לכפר קטן, שמזרח, מערב, צפון ודרום משמשים בו בערבוביה, וכבר קשה לאבחן מה קודם למה, מי שר את מי ואיפה. עפרה חזה, הייצוא שלנו לאירופה, היא אחת הדוגמאות.

סאפו, זמרת רוק אתני מצרפת, שתופיע אצלנו בקרוב, היא דוגמא טובה יותר. אצל חזה מדובר בקישוט אקזוטי, תבלין שאמור להכניס אותה לרחבות הריקודים של אירופה ולהרחיב את חשבון הבנק שלה (משהו בדומה למנסדורף). סאפו, היא הדבר עצמו: המסע שלה בין תרבויות מוסיקליות קשור לאידיאולוגיה מנומקת היטב, בחלקה כתובה, עם מסר ברור של שלום וקוסמופוליטיות. העולם, מבחינתה, הוא באמת כפר קטן.

כמה מילים על השם. סאפו (סא=חוכמה, פו=שגעון) ההלניסטית היתה משוררת מהאי לסבוס. סאפו הצרפתייה קיבלה את הכינוי באוניברסיטה, את שמה האמיתי היא מסרבת לחשוף. האזנה לתקליטים שלה מבהירה למה הכינוי סאפו מתיישב עליה כל־כך טוב.

היא נולדה ב־1953 במראקש, מרוקו. כשהיתה בת 15 עקרה המשפחה לצרפת. למוצא המרוקאי שלה השפעה מכרעת על יצירתה. "אני דבקה בזיכרון שלי", אמרה באחד הראיונות. "כשהייתי ילדה", היא מספרת, "גרתי במראקש. כל יום שבת וראשון הייתי מטיילת על חוף הים ושומעת את נגני התופים האפריקאים. יש להם אנרגיה של שדים כשהם נכנסים לטראנס. רק מאוחר יותר, כשהתחלתי לכתוב מוסיקה, הבנתי מה האנרגיה שלהם עשתה לי".

בצרפת רוצים אותן רכות ונחמדות

היא מדברת על שלוש תרבויות שהיא ממוזגת בתוכה — הצרפתית, האפריקאית, ואיך לא — היהודית. את מוצאה היהודי חשפה רק בשנים האחרונות. סיפור על ילדה במרוקו, שבגיל שש הבינה שלהיות יהודיה זה לא טוב.

בגיל 20 עברה מליון לפריס, שם למדה באוניברסיטה ספרות, פסיכולוגיה, פילוסופיה, משחק ומוסיקה. רשימת התארים שלה ארוכה: משוררת, סופרת, מלחינה, מעבדת, זמרת, שחקנית. להקת הרוק [illegible] התגלגלה במקרה. תקליטה הראשון, המסאטא של ויסקי, לא זכה להצלחה אדירה. באמצע שנות ה־70 נשלחה לארה"ב מטעם המגזין "אקטואל" לכתוב סדרת כתבות על ניו־יורק. היא נשארה בארה"ב כשנה, שם התוודעה ליוצרים כמו לורי אנדרסון [illegible] הזמינה להופיע במועדונים מהסוג של CBGB [illegible] השפעותיה על איך [illegible] להשמע המוסיקה שלה. אחרי ניו־יורק היא הקליטה את "[illegible]". "באותה תקופה, היא נזכרת, "ניגנתי מוסיקה היסטרית [illegible] זו לא היתה המטרה שלי, זו היתה רק דרך שבחרתי להימנע מהדימוי של זמרת לא מזיקה. הקלקסום בשואו ביזנס מציאותיים, בתחום הרוק בצרפת שולטים הגברים, כמו בתחרויות אירוח וביליארד. בצרפת רוצים אותנו רכות, נחמדות, בובות של חרסינה, בובות של צללים, השואו־ביזנס יוצר דמויות של נשים לפי הטעם של הגברים. דרך הרוק לקחתי לעצמי את זכות הדיבור, הרוק איפשר לי להצייך, לחרור דרך המוות ולנפץ את גבולות התרבויות".

המחאה של סאפו היא יריות לכל הכיוונים. לדוגמא: "העיתונות צייכה דמויות מסוימות כמו אשה־ילדה, פצצה מינית שאין לה מה להגיד, או לחילופין משהו חסר זהות מינית. אני לא נכנסתי לאף קטגוריה", או: "בדרך כלל השירים בנויים על קור מסוים. אוצר מילים שאינו עולה על חמש מילים והתחייבויות להפריח שטויות באוויר. לגבי יש למילים חשיבות גדולה. הטקסטים שלי מחושבים, ישירים, אני מקפידה בבחירת המילים ועושר של דימויים".

במקביל למוסיקה ולתקליטים כתבה את "אלימות מתוקה", מעין כרוניקה של במות הרוק בצרפת וניו־יורק. הספר הביא איתו הזמנה לתוכנית היוקרתית של ברנאר פיבו "אפוסטרוף". הזמנה שפירושה חותמת של איכות. מאוחר יותר כתבה את "מתחת לכיפה", איורים הגיגים על שיחות ששמעה ואנשים שפגשה ב"לה קופול". הרומן השני שלה (התפרסם השנה) "הם העדיפו את הירח", וזכה להזמנה נוספת ל"אפוסטרוף" והוא עוסק, כמו חלק גדול מיצירותיה, בהתנגשות בין שתי תרבויות — סיפורו של עויז, יליד צפון אפריקה, שמהגר לצרפת.

התקליט הרביעי, "מעבר לגיהנום", שכלל שירים ערביים, התחיל להביא לה את ההכרה המיוחלת. "הבנתי שקיימות הרבה להקות גרועות וחשבתי שבמיוחד אסור לי לחקות את האמריקאים. תמיד חשבתי באופן בינלאומי והחלטתי למזג את המוסיקה הסינתטית עם התחושות של המזרח. בתקליטים הראשונים הייתי ביישנית. לא העזתי להפגין את הכיוון שלי. בתקליט הזה עברתי על כל תו, הלכתי עד הסוף".

בין אדית פיאף לג'ניס ג'ופלין

סאפו שרה בשפות שונות (צרפתית, ערבית, ספרדית, אנגלית ועברית), ומשלבת בין כלי נגינה עממיים־פולקלוריסטיים לבין מכשור אלקטרוני מערבי. "באיזשהו מקום אני משוגעת למכור את הסלט הזה שאני מבשלת", אמרה ועשתה. הסלט החמישי, "ברברי", נחשב לאלבום הבגרות שלה. מאוחר יותר הקליטה את "תשוקות ותלפות" ואת "השמש והירח", תקליט שנעשה בהשפעת ביקור במקסיקו (סאפו נשואה למקסיקני החי בפריס), והוא מערב רוק, סלסה ומוסיקה דרום־אמריקאית.

בעוך באותה תקופה, אחרי המופע ב"אולימפיה" בפריס, הפכה סאפו לנכס לאומי, והעיתונות הצרפתית יצאה מגדרה. לה־פיגרו כתב: "סאפו...מקרינה אווירת טרגדיה עתיקה". להומניטה: "מכה פלוס אולטרה, יותר מכה ממכה. מפיאף עד אום־כולת'ום". Paroles Musique: "על הבמה המיסטית והמכושפת... מזכירה את ברל, אלה פיצ'גראלד או ג'יימס בראון". France-soir: "לא ניתנת לסיווג... מאדמואזל סאפו היא הרבה יותר ממקורית". Le monde: "סאפו היא זמרת בלוז שבין אדית פיאף לג'ניס ג'ופלין. על במת האולימפיה היא מגישה שואו אמיתי".

ההצלחה הביאה איתה מימון ממשרד החוץ הצרפתי, שממניץ אותה בעולם כנכס תרבות צרפתי, וסיבוב ההופעות הנוכחי כולל את תורכיה, יוון, קפריסין, ירדן וישראל. פעם ראשונה, לפי מיטב ידיעתי, שישראל וירדן נכללות באותו סיבוב. הופעות של אמן כלשהו. לסאפו, מסתבר, זה חשוב. "אני רוצה להראות שהשלום אפשרי תמיד". (מעניין מה פרס חושב על זה).

לפני המזרח־התיכון הספיקה להופיע בחלק גדול מארצות אפריקה, באירופה, ארה"ב, דרום־אמריקה ואפילו ביפן, שם היא נחשבת לזמרת הצרפתית מס' 1 במכירת תקליטים.

לארץ היא תגיע עם להקה המונה שבעה נגנים, צרפתים ממוצא דרום־אמריקאי/צפון אפריקאי והמזרח. המשלבים כלים כמו קתרוס, סיטאר ועוד, עם סינתסייזרים וגיטרות חשמליות. המופע עצמו אמור להיות תיאטרלי, משהו בין פאנק נוסח נינה האגן, לנה לוביץ, ביזור עם רוק שאנסון בסגנון אדית פיאף ועוד שירים שמזכירים את הקינות הארוכות של הזמרת המצרייה אום־כולת'ום. בקיצור, שאנסון מישמש שמהרגע היודע להמיר אך ליהנות ממנו, הוא פשוט לקבל אותו כמו שהוא: מופע של קיטש, איכות, מוסיקת ריקודים, שירי אהבה לצד שירי מחאה ובעיקר זמרת שלא מכירה את המלה גבולות. לא מכירים את סאפו אצלנו ואין ספק שבעצם הבאתה יש סיכון. אבל אם להאמין לצרפתים מצפה לנו הופעה עם אווירה מיסטית/מכושפת על הבמה. הופעת במקרה הזה היא בהיכל התרבות, 25 בנובמבר, ולמחרת בתיאטרון ירושלים. מומלץ לא רק לאתנולוגים מושבעים. גם סתם חובבי דיסקו או רוק יכולים למצוא בה עניין.

להיות באמצע

מיכאל דרוקס בגלריה ג'ולי מ., עמית רונן ותמר גטר בגלריה בוגרשוב, דיתה עמיאל־רביב במימד – ארבעה אמנים ש"עובדים באמצע", מייצרים אסוציאציות לא ברורות בעולם קוסמופוליטי מרוחק מהחיים הממשיים ונטול אמירות חד־משמעיות

מאת חיים מאור

"אני חי בשלב האמצע, במקום שהחלום הופך לסיוט. אני גר בחו"ל, בגולה, ואפילו מתגעגע לישראל, אבל אני לא נאיבי. אני לא ביאליק או יהודה הלוי שהיה להם חלום, כיסופים, שביטאו אותו באמצעות אידיאליזציה. אני יודע את המצב. אני יכול לחלום אידילית,אך לא הכרתית, כי אני יודע את המצב. אני מצייר את המעבר הזה מחלום לסיוט, כשאשכול הענבים אכול והתאנה חנוטה.

גם מבחינה ציורית, אני עובר במודע ב"שלב האמצע", בין המייצג ללא־מייצג, בין משמעות להעדר־משמעות".

מיכאל דרוקס הינו מחשובי האמנים הישראליים בשנות השבעים המושגיות. מי שחשף וטיפל בזיכרון־הקיבוצי הישראלי־יהודי והעמיד את הדימוי החזותי המטפורי כאמצעי לביטוי אמירות כואבות ומפוקחות על כאן־ועכשיו. מיכאל־שלי זה, חי מזה 17 שנים בלונדון וחש כמי שתלוי על קולב, בתפר שבין כאן לשם. עכשיו הוא מציג ציורים, בגלריה ג'ולי מ. בת"א, בניסיון להיפטר מהעניין המטפורי.

דרוקס, בג'ינס ובג'קט־עור מיושן, לא מגולח ומעשן בשרשרת, מתאים היטב לדימוי הרומנטי של אמן מיוסר, מופנם ורגיש, שונה לחלוטין מהדימוי החדש, התקשורתי מאוד והמשומן־מה. בניסוח מטפורי ניתן להגדירו כגרוטאה אפורה, כלימון סחוט או ככלב בודד הנובח לעבר ירח מלא. אך הוא ואני נתייחס לכך כמטפוריקה ריקה ולדימויים הללו רק כ"צבע על בד". כמו בציורים כך בחיים: הכל סגור והכל פתוח. המופשט אינו מייצג דבר, כשם שהרימונים המפוצחים, החלוצים הרוקדים על הר־שאינו־הר והתאנים החנוטות אינם מייצגים דבר ופתוחים — בו־זמנית — לפרשנויות לכל הכיוונים.

אורי ליפשיץ – דורית. טכניקה מעורבת על נייר.

"כן, אני עושה השוואות. אני מייצר אסוציאציות לא ברורות. יש לי דרך, סנטימנט או רצון לשים דברים מייצגים, עם נגיעה לכאן, אבל אני מתחיל מהמופשט. אתה אומר שהציורים מזכירים בצורותיהם ובצבעוניותם את קליי או קנדינסקי? אתה מותנה בראייה המחפשת מגירות. בשבילי זה חדש, דבר שלא היה קודם לכן. ניתן להשוות ליצירות של קנדינסקי וקליי ותראה שזה שונה. זוהי רק הסוואה. רק אשליה"

זהו דרוקס החושף/לא חושף, הגולה/לא גולה החופשי ליצור קו כרצונו בשם חופש היצירה והביטוי, אך המוצא את עצמו מתווה את קו־הירדן ואת מתווה הכנרת ויס־המלח. לא, לא במדויק, לא מייצג, רק סתם־כך מהזיכרון, מהגעגוע, מהשרבוט המהורהר של ישראלי־תלוש שבין כאן לשם. בלי יכולת להתערות בתוך האנגלים ובלי רצון להיבלע בישראל חדשה , הורה לו ולנפשו הרגישה.

יצורים בחלל בין־כוכבי

גם ציוריה של עמית רונן, ילידת קיבוץ לוחמי הגיטאות, המציגה בגלריה בוגרשוב בת"א מרתפים בתפר שבין מופשט לדימוי מייצג. עמית רונן מציירת ציורים גדולי־מידות ודינמיים מאוד. בין מריחות הצבע החופשיות, האקספרסיוניסטיות מרחפות צורות מוגדרות יותר. הן נראות פלסטיות, ונעות לכיוונים שונים כמו חלליות או יצורים חד־תאיים הנעים בחלל בין־כוכבי או מיקרוסקופי, באין־סוף ללא שם וללא כתובת.

ברוח־הזמן, האווירה הציורית מעלה על הדעת את עולמם הציורי של איב טאנגי, הפוטוריסטים והרומנטיקנים מחד־גיסא ואת המופשט האקספרסיוניסטי הממוחזר של שנות ה־80 נוסח ריכטר הגרמני, מאידך־גיסא. אך בניגוד להם ולרצינות־התהומית שבעשייתם, הרי שבעבודותיה של עמית רונן הופכת המטפוריקה לריקה, בוהה ותלויה בחלל, תקועה באמצע...

בקריאה שנייה אני מרגיש, אין זו אמירה ביקורתית או מלת־גנאי, זהו תיאור מצב המייצג זמן ומקום, יאוש וחרדה המשתרגים בשובע־מחניק ובשממה־רוחנית.

דיתה עמיאל־רביב שרויה, אף היא, בעולם קוסמופוליטי, גדול ומרוחק מן החיים הממשיים. בציורים, בטכניקות מעורבות על נייר, היא מציגה בימים אלה בגלריה מימד בת"א, דמויות נשים הניצבות, במיטב מחלצותיהן האופנתיות־תיאטרליות, בתוך חלל־בועה בלתי מוגדר, לא־כאן לא־שם.

דמויות הנשים לקוחות ממגזינים של אופנה וקולנוע ומועברות בטכניקת־הקרנה על הנייר. האמירה נעה בקו־האמצע שבין פלקט לציור, בין צילום קולנועי לרישום שחור־לבן.

לצד הנשים מופיעים דימויים של נוצות, מניפות, תחרה, צללים גבריים, מסיכות אפריקניות. דימויים אלה מגדילים את הפנטזיה והמיתוס־המזויף. זוהי אמירה המציגה זיוף ונשענת על סכימות של זיוף ואשליה־אופנה, קולנוע, דוגמניות וכוכביות, צילום מבוים, אביזרים תאטרליים נלווים, סטודיו ניטרלי, חלל נקי. שוב התלישות הזו והדימוי המרוקן, הניזון מתקדימיו ההיסטוריים באמנות ובתקשורת החזותית.

מעניין להשוות את עבודותיה לתצלומיו של מאן ריי בשנות ה־20, או לתצלומיו של אירווינג פן, המוצגים עתה במוזיאון תל־אביב. מתבקשת גם השוואה אחרת בין נשות הקרטון של עמיאל רביב לבין הדמות הישראלית האחרת שמציג עתה אורי ליפשיץ בגלריה גורדון: "דורית" שלו, מפוזרת השיער, ניצבת בתנוחה משוחררת ובבגדים חופשיים — זוהי ישראלית מחוספסת, ללא יופי אופנתי, ישר מן החיים. עוצמת הביטוי שבה, מתורגמת באמצעות אופן הטיפול הציורי של ליפשיץ, מצליחה לרגע־קל להוציאה מתבנית הבד/צבע/משיחות מכחול, ולהפכה לדמות תלת־ממדית ואנושית כל כך. עוצמתה של דורית/פגמליון היא בכך שאיננה מתביישת "ללכת עד הסוף" ואינה זקוקה לדימויים מכלי שני או שלישי. היא פורצת מן החיים אל הבד ובחזרה.

ידיים שבונות את העולם

בשנות ה־70 היתה תמר גטר אחת מקבוצת יוצרות אשר היתוו דרך לציור־מושגי ששילב תצלומים, טקסטים ורישום אינטלקטואלי. האבות הרוחניים היו רפי לביא הישראלי וג'וזף בויס הגרמני. כיום שוהה תמר גטר לסירוגין כאן ושם, בין פרנקפורט לתל־אביב ומציירת ציורים בטמפרה ושמן על בד. הציורים מוצגים בגלריה בוגרשוב בת"א.

"אלה ציורים של חלון. להשקיף על הבית מרחוק," אומרת תמר גטר בשיחה עמי, בה היא מרבה להשתמש בניסוחים פיוטיים, סתומים משהו, זהירים וחשדניים. היא מקפידה על ניסוח מדויק, חוצבת משפטים, מרבבת "למרות" הכללות, מתקנת שורות ו"מנקה" סרבולים.

"אני מעוניינת להצביע על הסיבוך של הדברים. אין לי אמירות חד־משמעיות".

אני מעיר לה כי פריסת דברים היא דבר שונה מלאמר דבר אחד ברור, אך היא מעריפה "ציור זהיר שמתרחק מהצבעה על דברים ישירים". הציור שלה הוא ציור מנטלי. ציור החושף עמדה נפשית. "ה'אני' שלי מומחז בציורים," היא אומרת ומיד מוסיפה — "הציור מתעסק בגורל שלנו כקולקטיב, אך תמיד בסכימות, בקווי היקף של דברים. אף פעם לא עולם ריאלי, אלא זיכרון או דימוי מכלי שני או שלישי. לגבי, אין הבדל בין הטלת צל של דבר לבין "ציור פנטום".

"כל התערוכה עוסקת בדימויים ציוניים (בניינים של שנות ה־50, דגלי ישראל, דמויות שמופיעות כ'חלוציות', ביאליק, אלתרמן וכו')".

"הראשים מצוירים מזיכרון וחוזרים שוב ושוב. החזרה שוברת את הפיקציה, מרוקנת את הדמויות וממלאת את הציור. זהו ציור של אסטרטגיות של מילוי. דימויים של פריסה אחד ליד השני. בעיות של פרונטליות, של פאסארה. רצפים שמדברים על האופן היזום שלהם. יש בעבודות תחושה של פאטה־מורגנה, תאטרליות, תפאורה, פורמולות, תכניות חזותיות".

"כן, זהו ציור שמטפל ברטוריקה של הציור מול רטוריקה ציונית".

תמר גטר מציירת על בדיה קבוצות של דימויים שונים, אגורות־אגורות "היוצרים שיווי משקל התלוי על בלימה". קשה לפענח את הקשר המיידי בין הרכיבים. זהו ציור הניזון ויונק את גירוייו מן האמנות יותר מאשר מן החיים.

"ציור של ציורים על פני משטח, המחקה קיר או שהוא בעצמו ציור", מסבירה גטר, "אחד הגירויים לקבוצת העבודות היו ציורי קיר וקברים הלניסטיים. הדבר שמשך אותי שם היתה העובדה שזה סגנון שמחקה קיר עם גבס צבעוני וחיקוי של שיש מצויר. כשיש דמויות הן מסודרות ב'טפטוף' או בסצינות סגורות. התעניינתי בעולם הצבעוני שיש בו חיבור מאוד משונה בין רצינות העולם הקלסי לקישוטיות וולגרית של ז'אנר ציורי הזוהמה בפומפיי.

וקורציות של עשירים. מפגש בין 'הגבוה' ל'נמוך'. עניין אותי לגעת על טווח הצבעוניות ואפיון הדמויות שבין ציורי האפוס הגדולים, לבין הבנליה והגיחוך. הסתכלתי גם בציורי "האפוקליפסה העליזה" של גוסטב קלימט. זהו סגנון קישוטי טהור שבו, בלב ההדוניזם השאנן והמסוגנן הזה, מבקיעה מורכבות של פרברסיות ו'מוות מתוק'. מתוך כל זה מבקיע הציור שמעסיק אותי, ציור של פורמולות בדומה לציורי המתים בפאיום.

"צבעוניות הציורים שלי נשענת על ציורי הקיר שהזכרתי. קיים דמיון לדימוי הלוח/גיר בסדרת עבודותי בתל־חי בשנות ה־70. שם היה תרגום ללוח־בד וכאן קיר־בד".

"לפי הדברים שאת מספרת, הציור שלך הוא פוסט־מודרניסטי מובהק," אני מעיר, "לא," קוטעת אותי תמר גטר, "זה לא ציור פוסט־מודרניסטי. הציור הפוסט־מודרניסטי עוסק בחוויה תרבותית מסוג אחר, הוא ציור של רוויה טכנולוגית ותרבותית.

"נכון שכל הציור הישראלי נשען על ציור מערבי, אך אין לי עניין למקם את הציור שלי מבחינה היסטורית או תאורטית. אני משאירה זאת לאחרים. מקומיות לא נובעת מזה שאתה מצייר נושא ציוני. אינני יודעת איך הציור שלך יכול להודיע על זהו"

"מה משמעות הדימויים המרכזיים המאכלסים את ציורייך?"

"יש מספר דימויים: פעילות של ידיים. ידיים אסורות וקרשרות, דורבנות, קש, כלי ציור, סיגריות וכו', אלה 'הידיים שלי' או 'הידיים שבונות את העולם הציורי'. יש דימוי של טביעה — אנשים קופצים למים וטובעים. ישנה 'האידיוטית' (המשך ישיר לדימוי 'החליל' ו'הגמד' ביצירות קודמות). זוהי אשה עירומה העומדת עם הלשון בחוץ ומסתכלת על איבר המין שלה, או בוהה נצפה במבט סתום. זהו סוג של בהייה מהתמונה אל הצופה.

"דבר נוסף שחוזר בעבודות: 'פוקוס נודד' ('העין המטיילת'). ציור שמסתכלים בו לצדדים שונים והקשר שבין המרכיבים איננו 'נעול'. זהו סוג של התפרקות."

תמר גטר מסתירה יותר מאשר חושפת. היא מעריממה עלינו קטיים בניסיון נואש להתיר פתוס, להחליש רגשות ולמנוע פריצת מטענים כבדים.

הציור המנטלי שלה, המציע "דימויים" ופורש "אסטרטגיות" נותר אף הוא באמצע שבין כאן לשם, בין הרצון לאמר משהו "על החיים" לבין הבריחה אל "האמנות".

ב־1974 פרסמה ב"מושג" עבודה בשם "מכתב לבוייס" שכללה צילום שחור־לבן של פליטה (תמר גטר), מכוסה או "ארוזה" בשמיכת־לבד. ליד הצילום הופיע טקסט שכלל שלוש גירסאות של סיפורי־חיים מעוצעים. בסוף המכתב פונה גטר, הפליטה, לבויס ומבקשת את עזרתו.

"נחזרה שלוש פעמים על דבר בעל אופי מזעזע אתה מפרק אותו, מוריד אותו מן הפתוס, אתה מתחיל לחשוב על הרתוריקה של הפתוס ולא על הפתוס עצמו. זה דומה למה שגודאר עושה בסרטיו כאשר הדמויות חוזרות על רפליקות והסיפור מפנה את עצמו לטכניקת הבנייה שלו".

בחזרה על הדמויות הציוניות יש אולי הד לאותה חזרה על גירסאות החיים. "הפליטה" של 1974 היא אולי "האידיוטית" של 1988, הניצבת עירומה ללא ידיים ושולחת את לשונה אל העולם...

כך לשונה של גטר מתריסה נגדנו באותה תלישות ותשרנות כמו תאנתו החנוטה ורימוניו המפוצחים של דרוקס, הפליט הישראלי בלונדון.

מיכאל דרוקס – ללא כותרת

תמר גטר – ה. אשופיה נהדרת, גרסה 2, 150x316 ס"מ

עמית רונן – ללא כותרת

דיתה עמיאל – היכל, 185x130 ס"מ

כל יום

18.11.88 – 24.11.88
מוסף רדיו וטלוויזיה

ששי טלוויזיה

18.11.88

08.00 עד כאן רצף דפי הטלטקסט.
08.15 יהדות קשת וענן: וקראת לשבת עונג (כ).
08.40 מסך לספרות (יסודי) אגדות חוני המעגל (כ).
09.00 מוסיקה (ד'-ו') מי בחלילית.
09.20 לשון ותקשורת הילדים משכונת חיים: שלום ופרטים 2 (כ).
09.45 ציפיטפוט ירידות.
10.15 חשבון ו' מוטי כופל שברים.
10.40 מדעי הטבע (יסודי) הלוויתנים.
11.00 חברה ותרבות (יסודי).
11.30 אורחות (על יסודי) כללי המשחק: זכויות הפרט.
12.00 חברה ותרבות (על יסודי) על הגדולים: בוא ונצא.
12.30 מוסיקה (על יסודי) משולשים מוסיקליים: שטוקהאוזן וכלי הקשה.
13.15 אוניברסיטה פתוחה: דמוקרטיות במאה ה־20, נשיא ארה"ב כח רב מריז
13.45 עד כאן רצף דפי הטלטקסט.
13.50 זהו זה שידור חוזר (כ).
14.40 „סיפורי עמים" פרק 2: החייל והמוות — חייל מקבל שק קסום שיכולתו להשיג כל דבר שבו יחפוץ. מחירו

מייקל קיין, בסרט הקולנוע „ג'וב איטלקי" (15.22)

עולים מיום ליום עד אשר בשק נתפס המוות בכבודו ובעצמו.
15.05 מפגשי בראשית: פרשת ויצא: שיחתו השבועית של הדוקטור חננאל מאק.
15.30 ערב חדש המוסף לשבת.
16.30 קיצור החדשות (ערבית).
16.32 „הפעלולן". שם הפרק: „רונדה עובדת בירושה".
17.20 לקט שירים (ערבית). כיתו ערבי.
19.20 „על המדרגה" (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 „שבת שלום" אלעור.
20.15 „יומן".
21.15 „סיבה למסיבה" תכנית בידור.
22.15 סרט קולנוע „ג'וב איטלקי". פושע קטן ארלי־פושע בבית הכלא, ופרופ' פיץ' משתפים פעולה בתכנון ובביצוע של פשע מתוחכם. הגורם לפקק תנועה ענקי. בפקק תקועה משאית המובילה זהב בשווי 4 מיליון דולר. משתתפים: ראף ואלונה ורוזאנו בראצי.
23.55 סדרת מתח אמריקנית „קאגני ולייסי" (ראה הפניה).
24.45 פסוקים לשבת. חדשות.

ערוץ 2

18.32 כדורגל גביע אירופה לאלופות בין אלופת יוון פוליפוסו־סלוניקי לבין אלופת ישראל הפועל ראשון לציון.
19.35 שירים ברצף (עקב קשיים תקציביים).

סדרת מתח אמריקנית: „קאגני ולייסי". כרים קאגני ומארי בת־לייסי הן שתי בלשיות במשטרת ניו־יורק. כמו עמיתיהן הגברים, אף הן עומדות ב„רחובות המעושים". הסדרה מתמקדת בשוטרות אשר מוכיחות אומץ, אינדיווידואליות ועצמאות. שתי השחקניות, שרון גלס וטיין דאלי זכו בפרס „אמי". [illegible] שעה — 23.55.

שבת טלוויזיה

19.11.88

16.00 קיצור החדשות.
16.02 „הרפתקאות מעולם הצמחים" פרק י"ב: „הקיסר והפולשים".
16.30 סרט צרפתי „חדרו של ידיד" (ראה הפניה).
18.00 אורח באולפן לילית נגר מארחת את דוד ברק (ברקוביץ') בשנת 1937, בהיותו בן 17, הצטרף לחיל הספר הירדני (ערבית).
18.30 „שבועון הטלוויזיה" תכנית העוסקת במגוון אירועים מן העולם (ערבית).
19.00 „המסעדה הגדולה" „הכוכב השלישי" (חלק א').
19.30 חדות (ערבית).
20.00 „מי הבוס" הסדרה שבה אלינו ב־26 פרקים חדשים. גיבורי הסדרה אנג'לה (ג'ודית לייט) נשיאה של חברת פרסום, בנה ג'ונתן (דני פינטאורו), אמה מונה (קתרין הלמונד), סוכן הבית שלה, טוני (טוני דאנצה), ובתו סמנתה (אליסה מילנו). הפרק הראשון: „שומרת הסף" סמנתה נשארת לשמור על ג'ונתן, ובתוך כך עוברת על איסור מפורש של אביה ומזמינה אליה חברים.
20.30 „ומידות" מועדון הזמר המסורתי מארח את דויד אולמן ובנו, נפתלי הרשטיק ובנו, מקהלת בית־הכנסת הגדול בפריס, ישראל זוהר בנו הקלרניתי, החזן הצבאי הראשי אריה בראון ואת צמד רעים. מנחה: אבי מסלה.
21.00 „רואים עולם" יומן החוץ של הטלוויזיה הישראלית.
21.45 ספורט משחק השבת.
22.45 סרט טלוויזיה בשני חלקים: „סיביל" (ראה הפניה).
24.15 „אגדה של מקום" אגדת מערת צדקיהו בירושלים.
חדשות.

ערוץ 2

18.35 מועדון החברים של דיסני. קטעים מן

ג'ואן וודוורד, היא דייר ווילבור בסרט „סיביל" (22.45)

הסרטים: „המסע המופלא", „וויאג'ר ספינת החלל", „ההפלגה האחרונה".
19.00 מאחורי הקלעים: „ניקי וג'ינו", בקור באתר ההסרטה.
19.35 מוסיקאמריקה: „מוסיקת נשמה. עקב קשיים תקציביים, התוכנית תשודר ללא תרגום לעברית.
20.40 דרמה: „המנוסה למערב". פוליטיקאי רוסי, מתנגד המשטר, מגיע לאולפני טלוויזיה כדי להשתתף במחוה על חייו ובורח למערב. הוא פוגש כבודרון מקומי, הנמלט אף הוא.
21.30 סדרת הסופרים: ג'ימס דיקי. עקב הקשיים התקציביים התוכנית תשודר ללא תרגום לעברית.

סרט צרפתי „חדרו של ידידי". מארק ופיליפ הם נערים בני שכבות חברתיות שונות. פיליפ בן עשירים ומארק — בן למשפחה חד־הורית עניה. בפגישה ביניהם מתרחשת בבית־תיכון. שאיפתו של פיליפ היא להשתתף מעגל המשפחה, ואילו מארק מאומץ במשפחתו של פיליפ. שעה — 16.30.

סרט טלוויזיה „סיביל" (1976). (בשני חלקים). דרמה פסיכולוגית. המבוססת על רומן רב־מכר מאת פלורה רטה־שרייבר. הרומן הוא סיפור אמיתי. דייר ווילבור, פסיכיאטרית, מטפלת בסיביל, אשר סובלת מילדותה מטראומה שנגרמה לה בשל אמה הבלתי יציבה. טראומה זו גורמת לה למצוא מקלט בגילום 16 טיפוסי אישיות שונים. משתתפים: ג'ואן וודוורד וסאלי פילד. שעה — 22.45.

ראשון טלוויזיה

20.11.88

08.00 עד־כאן, רצף דפי הטלטקסט.
08.05 שעת כושר.
08.15 תלמוד. שניים אוחזין: בעיא 2 (כ).
08.40 מסך לספרות (יסודי) גשם יהי (כ).
09.00 אנגלית ו'.
09.20 השעה שלנו, המפוזר מכפר או"ר (כ).
10.30 אנגלית ז'.
11.00 חשבון ה': השבר מהו, ציר המספרים.
11.15 צרפתית.
11.35 גיאוגרפיה (ה'-ו') כפר דייגים בהודו.
12.00 אנגלית י'.
12.25 ספרות (ו'-ט') מעשה בנעליים א' (כ).
13.00 אנגלית ט'.
13.30 הסטוריה כללית, מגנה־כרטא 2.
14.00 עד־כאן, רצף דפי הטלטקסט.
14.05 האוניברסיטה הפתוחה: 1. המוסיקה של באך, המקלדות של באך: 2. פסיכולוגיה, שיפוט מוסרי.
15.00 הי בינבה (כ).
15.10 רחוב סומסום.
15.40 שעת כושר.
15.50 עב"מ בא (זהירות ברדכים). פרק 5: הפתעה.
16.00 הקוסם מארץ עוץ (כ).
16.25 כך היו תיינה.
17.00 ערב חדש, מנחה: רן מרגלית.
17.30 קח סיכון, שעשועון לילדים.
18.00 כוח המחץ: פירמידת החושך, היום הראשון.
18.20 סרט הנפשה.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 עם הכוכבים, עם להקת הרוק הככר הבריטית בתולת הברזל. (ערבית).
18.45 חידושים והמצאות: 1. מחשבים לחירשים: 2. שמירה על איכות הסביבה: 3. תקליטוני לייזר (ערבית).
19.00 יומן השבוע (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 אלף, שם הפרק: מישהו שישגיח עליי (חלק ב'). אלף מצליח להבריח פורץ, אך לא בלי שיסתבך הוא עצמו.

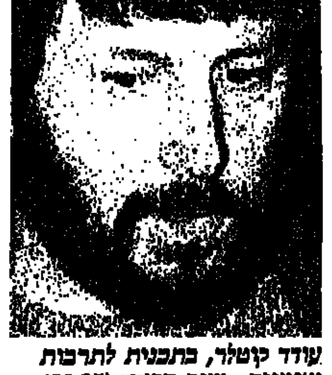

עודד קוטלר, בתכנית לתרבות ואומנות „מצב הרוח" (22.35)

20.30 בין הכיסאות, מגזין דו־שבועי בענייני משפחה וחברה, בשידור ישיר. מנחה: עמוס ארבל.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 לקראת שידור.
21.50 שושלת (ראה הפניה).
22.35 מצב הרוח, מגזין לענייני תרבות ואמנות, מנחה: עודד קוטלר.
23.20 מים שקטים, הפרק החמישי: כוונות האופל. חיפושה הנואש של ג'מיימה אחר תלמידות בי"ס הנעדרת מוליך לעימות מאיים.
23.50 פסוק של יום, חדשות הלילה ומוסף הספורט שער ראשון.

ערוץ 2

18.35 סרט הנפשה — „הצרגול והנמלה".
18.46 סרט המדע — „בחזרה לחלל".
19.00 התיבה מפליגה. פרק 11: „מאזינים".
19.26 רגע לפני — ראיון עם מלכת היופי של ארה"ב.
19.30 חטיפה.
19.55 פינת המתבונים: בשר בקר.
20.08 בקצב מזרחי: קובץ של מבחר להיטים של גדולי הזמר המזרחי.
20.30 קלוזאפ: „קיץ אצל סבא".
20.45 נקודת זינוק מגזין ספורט.
21.36 רגע לפני — ביקור בתחנת ה־10,000 של רשת „מקדונלד'ס".
21.40 קליפ מי יודע.
21.45 שירים ברצף.

„שושלת", פרק 108: מצבה של דומיניק אנוש. בלייק אומר לסטיבן כי יעמוד לצידו. קריסטל ואשלי רבות זו עם זו. דקס שב חולה משליחותו המדינית. אלקסיס מתכננת להשיא את אמנדה לנסיך מייקל. שעה — 21.50.

שני טלוויזיה

21.11.88

08.00 עד כאן רצף דפי הטלטקס.
08.15 גיאוגרפיה של א"י פני הארץ: עיר קטנה גדולה (כ).
08.40 בלי סודות: ג"ש'.
09.00 אנגלית ה'.
09.20 אנגלית ז'.
10.30 רגע עם דודלי מה הבעיה? (כ).
11:00 ערבית מרוכרת טריק פי ואלו סחרא.
11.15 אנגלית ו'.
11.30 חשבון פשוט ד' סימני התחלקות (כ).
12.00 אנגלית ח'.
12.30 אנגלית ח'.
12.58 תלמוד שניים אוחזין: פשיטא 1 (כ).
13.22 גיאוגרפיה (ז'-ט') מרכז העיר.
13.42 אנגלית (יא"-יב') HELLO ISRAEL HAVE YOU BEEN THERE NO.1
14.00 עד כאן, רצף דפי הטלטקס.
14.05 תיבה 2 פרק 11: אומגה.
14.30 בארץ הקקטוסים.
14.55 קשר משפחתי על בעיות הרטבה של ילדים בכל הגילים. יונית, בת ה־8 שלחה מכתב לקשר משפחתי על הבעיה שלה, היא ובני משפחתה משוחחים על כך עם אחי יותם.
15.35 זיעת השמש דמעות הירח. פרק 6: יבשת צלולה מזה 500 שנה, הכנסייה שהיתה אמורה לדאוג להמוני העם, תומכת בדרך־כלל בשליטים הרודניים כדי לעזור לעצמה.
16.35 שביל באמצע שביל בצד. חוף הבונים ודור העתיקה.
17.00 ערב חדש מנחה: רפי רשף.
17.30 „חבובוטף" שם הפרק: „בדיוק על פי הספר".
17.55 „תופסים ראש" — נושא התכנית הפעם: „תופסים פתר" ומרים אורחים: להקת „הכל עובר חביבי".
18.25 פסוקו של מקום: מבט אל צרעה.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 ספורט (ערבית).

יצחק ארד, משחזר זכרונות מעפיל ב„שנה בשעה" (21.35)

19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „משפחתי וחיות אחרות" פרק שמיני: ספירו חושש כי החווילה החדשה שמצא למשפחת דארל תהיה קטנה מדי בשבילם, אך הגב' דארל מרוצה. לג'רי מורה חדש, אף הוא חובב טבע.
20.33 „על גלגלים" והפעם: על מניעת החלקה בכביש רטוב.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 „שנה בשעה": שנת 1945 בתוכנית: שושנה דמארי, טובה פירון, אלכסנדר יהלומי, פרדי דורה ונתן כוגן. עם מעלי הזיכרונות: אלקנה גלי, שדר של התחנה החשאית של ההגנה, יצחק ארד, מעפיל באונייה „חנה סנש" ואלחנן שלוינגר שבוי מלחה"ע.
22.25 „זה הזמן" תכנית אירוח בשידור ישיר מנחה: רם עברון.
23.15 סדרת דרמה אמריקנית חדשה — פרקליטי אל איי (ראה הפנייה).
00.00 פסוקו של יום / חדשות הלילה ומוסף הספורט „חצי פינה".

ערוץ 2

עקב מחסור בתקציב, נאלץ ערוץ־2 לשנות את לוח המשדרים הרגיל ולשדר שירים ברצף. עם הצופים הסליחה.

„פרקליטי אל־איי". סדרת הדרמה האמריקאית חוזרת אל האקרן. הסדרה עוסקת בחבורת פרקליטים המנהלים במשותף משרד עורכי־דין, הדוחסים בלימוד, חייהם מחוצה למשרד, והמאבקים המשמשים שהם מנהלים משמשים כולם נושאים במרכזי הסדרה. משתתפים: האריי המליל, גיל אייכנברי, כורבין ברנסן, מייקל טאקר, אלן ראצינס, סוזאן דאיי וסוזאן דאפא. שעה — 23.15.

שלישי טלוויזיה

22.11.88

08.00 עד כאן רצף דפי הטלטקסט.
08.05 שעת כושר.
08.15 בלי סודות: א"ת'.
08.40 מרפר נחמר במשפחה (כ).
09.10 חשבון פשוט ד' פעולות החשבון (כ).
10.30 אנגלית ז'.
11.00 אנגלית (יא"-יב') HELLO ISRAEL AT JERUSALEM.
11.15 חשבון ה' השבר מהו?
11.30 גיאוגרפיה של א"י פני הארץ: תבנית נוף (כ).
12.00 חשבון פשוט הזווית (בתרגום לערבית).
12.25 אנגלית ח'.
13.00 ספרות (על־יסודי) המלט: הממלכה המורעלת.
13.30 מדעי הטבע: התנשמות.
14.00 עד כאן רצף דפי הטלטקסט.
14.05 סרט קולנוע: „עולמו של דאנקי". דאנקי, בנו של מנהל מוזיאון לטבע, אוהב חיות ומטפל בהן. כנופיית נערים משתוללת בעיירה ודאנקי חושד בהם כי הם פוגעים גם בחיות. הוא יוצא להתמודד נגדם.
15.40 שעת כושר
16.00 מרפר נמפר אני וגופי.
16.25 ערי הזהב הנסתרות פרק 28.
17.00 ערב חדש מנחה: רפי רשף.
17.30 „זנב לחדשות".
18.00 „דגרסי" הפרק הרביעי: „תכנית פעולה" — סטפני מומינה את ווילס לפניסה. משמעות הדבר כי עומד להתרחש ביניהם משהו, אך בעצם שניהם אינם כל כך מוכנים לכך. יק משיג קלטת וידיאו מיוחדת לצפייה.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 „נקודת מוצא": יפי האישה גישות ותפיסות משתתפים: אופירה נבון, יעל גרטלר, יהודה עמיחי נזיה חיר, אברהם נוסן, גוג'ט סלום, מרים גבריאלי ועוד. (ערבית).

אנתוני פרקינס, איש בטחון ב„בחורי התהילה" (22.20)

19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „1 יותר מדי" סדרת שעשועונים מנחה: חנן גולדבלט.
20.30 „כלבוטק" מגזין לצרכנות ולאיכות חיים.
21.00 מבט לחדשות.
21.40 „מבט שני".
22.20 „בחורי התהילה" (ראה הפניה).
23.10 „מסך אישי", אהוד מנור מארח את במאי התאטרון שמואל בונים.
23.45 „פסוקו של מקום" לקראת חנוכה: מבט אל בית חורון, שם התחוללו קרבות בימי החשמונאים. חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.35 שירים מסרטי וולט דיסני: „עליסה בארץ הפלאות" ו„היפהפיה הנרדמת".
18.44 תחרות ספורט משעשעת — „כוח הכוח".
19.35 מהדבר עד האיידס: ביולוגיה מולקולרית. עקב קשיים תקציביים, התוכנית תשודר ללא תרגום לעברית.
20.05 60־70־80 להיטי זהב: מישל ז'ונאס.
21.05 דרמה תיעודית לעולם המערבי. הסרט מבוסס על סיפוריהם של שני יתומאים איטיים שביקרו באזור העני ביותר במערב אירלנד.
21.40 על הכישורים של הבמאי איליה קאזאן, במאי קולנוע מהחשובים בזמננו, יוצרם של סרטים כגון „קדמת עדן", חשמלית ושמה תשוקה", „ויוה זפאטה" ואחרים. קאזאן נולד באנטוליה שביוון והגיע עם משפחתו לארה"ב בהיותו בן 4. עקב קשיים תקציביים, התוכנית תשודר ללא תרגום לעברית.

„בחורי התהילה". הפרק האחרון, גיימי, איש הביטחון הבריטי, עוקב אחר שני הטרוריסטים הנמלטים, אחרי שניסו להתנקש בחייו של המדען הישראלי. כל שירותי הביטחון משתפים פעולה בנסותם למנוע ניסיון התנקשות נוסף. שעה — 22.20.

רביעי טלוויזיה

23.11.88

08.00 עד כאן רצף דפי הטלטקסט.
08.05 שעת כושר.
08.15 תולדות הישוב ארץ מולדת: בין חומות ירושלים (כ).
08.40 אנגלית ו'.
09.00 מדעי הטבע (יסודי) עגל נולד.
09.15 רחוב סומסום חנוכיה.
10.30 מדעי הטבע (ה'-ז') גוף האדם הדם: מהמערכות הקולטות אל התאים (כ).
11.00 חשבון ו' מוטי כופל שברים.
11.15 יהדות קשת וענן: חשמונאים (כ).
11.40 אנגלית ז'.
12.00 מושגי יסוד ביהדות: משא ומתן באמונה (כ).
12.25 אורחות (על־יסודי) כללי המשחק: זכויות הפרט.
12.50 צרפתית.
13.05 אנגלית י'.
13.30 מדעי הטבע (על־יסודי) האבולוציה 6: תהליך הברירה הטבעית.
14.00 עד כאן רצף דפי הטלטקסט.
14.05 אוניברסיטה פתוחה: 1.סיפורת ישראלית שיחה עם א.ב. יהושע (חלק א'). 2. גיאולוגיה סלע ונוף.
15.00 הי בינבה.
15.10 טאו טאו.
15.40 שעת כושר.
15.55 פיצוחים שעשועון טלוויזיה נושא עצים.
16.25 זהו עולמנו פרק 2: נשף הסיום (הפקה אירית) הסרט מתאר נשף בגרות בעיר קטנה באירלנד. במהלך הנשף מתברר שהנערים אינם כפי שהם נראים על פני השטח, והנוער מגיע להתפכחות ולהתבגרות.
17.00 ערב חדש מנחה: גדעון רייכר.
17.30 דרמה לילדים „האסופי", עיבוד לטלוויזיה של רומן מפרי עטה של נינה בודן, תינוק נמצא על גדות התמזה, ומשפחה חמה ואוהבת מאמצת אותו. השאלות בדבר זהות הוריו האמיתיים

אחת ממשתתפות התכנית „זהו עולמנו" (16.25)

עולות, כאשר בהיותו בן 11 הוא יורש סכום נכבד משכנה קשישה.
18.20 סרט מצוייר.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 „תקלאות היום": על גידול בקר לבשר (ערבית).
19.00 בריאות ויופי (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 „עד סוף", מגזין לפופ ולבידור אורח התכנית רמי פורטיס, כמו כן יובאו שירים וראיונות עם להקת „הוילבוריז הנודדים", מנחים: י. קוטנר ואברי גלעד.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 מוקד.
22.05 סרט קולנוע „שעות גנובות" (ראה הפנייה).
23.45 „פסוקו של יום" וחדשות הלילה.

ערוץ 2

18.35 דרמה לכל המשפחה: „מר סמפסון".
19.05 מאי גרקור — שגעון הברייקדאנס.
19.30 ואנדרבר — פרק שלישי.
20.30 ארם ולכלכה — פרק 122 „עם עובר". עקב קשיים תקציביים התוכנית תשודר ללא תרגום לעברית.
20.57 רגע לפני — סקירה על אופנה.
21.00 מסע בקולו: פרק חמישי „המשימה — טוסה אל הירח".
21.30 קיול בריגט מארחת, ריי צ'ארלס.
21.45 שירים ברצף.

סרט קולנוע „שעות גנובות" (1963). סרט של הבמאי [illegible] שעה — 22.05.

חמישי טלוויזיה

24.11.88

08.00 עד כאן, רצף דפי הטלטקסט.
08.05 שעת כושר.
08.15 יהדות. מושגי יסוד ביהדות: השב תשיבם (כ).
08.40 בלי סודות, ביניים 3.
09.00 אנגלית ו'.
09.15 מרפר נחמר, במשפחה (כ).
10.30 תולדות הישוב. ארץ מולדת: ממשבר להתעצמות (כ).
11.00 אנגלית ה'.
11.20 ערבית מרוכרת, האסלם.
11.35 אנגלית ח'.
12.00 מדעי הטבע (על־יסודי) עובדות והשערות.
12.25 אנגלית ט'.
13.00 תולדות ישראל, פרשת דרייפוס 1.
13.30 מוסיקה. קולות וצלילים: צלילים חדשים במוסיקה.
14.00 עד כאן, רצף דפי הטלטקסט.
14.05 מושגי יסוד ביהדות: הגענו למצוות.
14.30 קשר משפחתי, שידור חוזר מיום שני 21.11.88 (כ).
15.10 רחוב סומסום.
15.40 שעת כושר.
16.00 זהו זה, שידור חי.
17.00 ערב חדש, מנחה: רן מרגלית.
17.30 סמוך עליי והפעם איך להתייחס לזרים.
17.50 הרוחות מטירת מוטלי. הפרק הרביעי: לורד ויליאם הרע וחבורת הכננות.
18.20 סרט הנפשה.
18.25 הגיע זמן לשון. אבשלום קור מספר על כותל המזרח והכותל המערבי.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 למשפחה (ערבית).
19.00 מפגש (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 מבט ספורט.
20.50 הגיע זמן לשון: אבשלום קור על

ג'ין ס. קנדי, על רציחתו ב„4 ימים בנובמבר" (20.20)

הזמנה זוגית לחברי הכנסת.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 כלוו לכתולי המדים. שם הפרק: העולם התופשי. בעקבות מעשה טבח בכבר מקומי פורילו מכנס את ראשי הכנופיות באזור ומאיים עליהם.
22.20 4 ימים בנובמבר. החלק השני של הסרט מתאר את הלוויתו של קנדי ואת תגובות העם האמריקני על מותו ומביא את פרשת הירצחו של לי אוסוולד, רוצחו של קנדי, בידי ג'ק רובי.
23.10 החיים בלי ג'ורג', הפרק השלישי: ג'ני מחליטה להקדיש עצמה למחזרה לארי. אלא שצלצול בדלת בשעת לילה מאוחרת משבש את האווירה הרומנטית החדשה.
23.40 פסוקו של יום וחדשות.

ערוץ 2

18.35 עולם החי. „להעות באחו".
19.03 ד"ש עם קליפ.
19.19 סקירה קולנועית — „שוברי קופות". עקב קשיים תקציביים, התוכנית תשודר ללא תרגום לעברית.

תכניות טלוויזיה ליום שישי 25.11.88

בשעה 21.15 „סוססים" עם גבי גזית.

בשעה 22.15 סרט קולנוע: „צ'יינטאון". [illegible]

תחנות זרות טלוויזיה

המזרח התיכון טלוויזיה

יום שישי 18.11.88

13.30 מסע בעולם הבציירה. 14.00 מועדון 700. 14.10 התעמלות. 15.00 זינה (סדרה ערבית). 15.10 סופרבוק (מצויירת). 16.00 שוכני הסלעים (לילדים). 16.30 סרט „הקיאורתור חלק ג'" עם גרגורי פק. 18.00 אלברט השמן. 18.30 קשרי משפחה (קומי). 19.00 הרקות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 „ג'. ג'. סטרבוק" (סידרה). 21.00 סרט (ערבית). 22.30 מעשיות משפחות (ערבית).

יום שבת 19.11.88

13.30 סרטים מצויירים. 14.00 „בני העמק האבודים" (מערבון). 14.30 מיכשת סלוויניאן (סדרה). 15.00 מלך השחקים (לילדים). 15.30 עולם החי. 16.00 כדורסל. 18.00 אירועי ספורט בעולם. 19.00 ספורט ומרוץ סירות. 20.00 האבקות. 21.00 סרט „מכסרת הכוכבים" עם גרי קופר. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום ראשון 20.11.88

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 מעשיות משפחות (ערבית). 15.00 מלך השחקים (לילדים). 15.30 הבית המעופף (מצויירת). 16.00 סרט (ערבית). 18.00 משפחת וולטון. 19.00 שישים דקות (מגזין אקטואליה). 20.00 שנה בחיים (סדרה דרמטית). 21.00 סרט „המגן השחור של פלוואורת" עם טוני קרטיס. 22.30 מעשיות משפחות (ערבית).

יום שני 21.11.88

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 האוור הלוליני (סידרה). 15.30 סופרבוק (מצויירת). 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט „היונה שכבשה את רומא" עם צ'רלטון הסטון. 18.00 „הבתירה" (סידרה ערבית). 18.30 לורן ושירלי (סדרה קומית). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 מגנום ובליש. 21.00 פוטבול. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום שלישי 22.11.88

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 האוור הלוליני (סידרה). 15.30 הבית המעופף (מצויירת). 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט „המדבר הצבוע" קלרק גייבל. 18.00 נסיעה בחלל (דמיוני). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 צוות לענין ופעולה. 21.00 מקנייור וסוכן חשאי. 22.00 מרפאת היער השחור (סידרה דרמטית). 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום רביעי 23.11.88

13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 האוור הלוליני. 15.30 סופר בוק (מצויירת). 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט „סקרלט פמפרנל" עם לזלי הווארד. 18.00 חן וקסם (סדרה). 18.30 משפחת קמבל (סדרה). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 רצח במשיכת קולמוס. 21.00 החוק והארי מקגרו (סידרה). 21.30 סרט „הגבעות הבוערות" עם טאב הנטר. 22.00 משחקי דמא (דרמה ערבית). 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום חמישי 24.11.88

13.10 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 האוור הלוליני (סידרה). 15.30 הבית המעופף (מצויירת). 16.00 שוכני הסלעים ותכנית לילדים. 16.30 סרט „רבקה" עם לורנס אוליבייה. 17.30 ניוהארט (קומי). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 סקרקרו וגברת קינג (בלש). 21.00 הדרך לשמים (דרמה). 22.00 „קציר הרשע" (סדרה ערבית). 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

הטלוויזיה הירדנית

יום שישי 18.11.88

כל שעות הבוקר תוכניות לכל המשפחה. 15.10 מחר אבל נכון (ערוץ 1). 16.30 סרט באורך מלא (ערוץ 1). 17.30 סרט עלילתי בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 תכנית בידור בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 19.45 סרטון דוקומנטרי. 20.30 צ'רלס כשליטה (קומדיה אמריקאית). 21.10 האני וסידרה אנגלית. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 פלקון קרסט. 23.10 שלושה ברירה.

יום שבת 19.11.88

15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 16.45 שפת הגוף (אנגלית, ערוץ 1). 17.00 קריס (ערוץ 1). 18.00 מוורה מקרטון (סידרה בצרפתית). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 לקט שירים בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 19.45 עולם המדע. 20.30 התבגרות (קומדיה אמריקאית). 21.00 בעיות אנוש (דוקומנטרי). 21.30 בידור חו"ל. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

יום ראשון 20.11.88

15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 16.45 יום בחיים (אנגלית ערוץ 1). 18.00 העולם בידיך. 18.30 כשרונות צעירים (צרפתית, ערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 עולם החיות (דוקומנטרי, צרפתית). 19.30 חדשות בעברית. 20.30 טרוג (קומדיה אמריקאית). 21.10 דרך המשי (דוקומנטרי). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 מאגנום (סידרת מתח אמריקנית). 23.10 הבן של אמא (קומדיה אנגלית).

יום שני 21.11.88

15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 18.00 סידרה דוקומנטרית (צרפתית). 18.30 רחוב קרנו (צרפתית). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 מגזין ספורט בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 מענלים (קומדיה אמריקאית). 21.10 אזור בפתח (סידרה אנגלית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 מתוח.

יום שלישי 22.11.88

16.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 17.00 רוקאים מעופפים (סידרה אוסטרלית). 18.00 מחנות בידור בצרפתית. 18.50 אקולוגיה (אנגלית, ערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 מי הבוס (קומדיה אמריקאית). 21.10 אידיאלי (סידרה חדשה). 22.00 חדשות באנגלית. 23.10 תוכניות על אמנים.

יום רביעי 23.11.88

15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 17.10 שירי ילדים. 17.30 מדע ועוד (אנגלית ערוץ 1). 18.00 תוכנית בידור בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 ירדן היום. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 קייט ואלי (קומדיה אמריקאית). 21.00 פלונטת קרואו (דוקומנטרי). 21.10 נינגלמגים והוכלים (סידרה אמריקאית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 נשואים עם ילדים (קומדיה אמריקאית). 23.10 האנוכה ומקסחר (ערוץ 1).

יום חמישי 24.11.88

15.50 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 18.00 אנגרים (דוקומנטרי, צרפתית). 18.30 אלף. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 הצגתו של ביל קוסבי. 21.10 הפה והדרין (סידרה אמריקאית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי.

ששי רדיו

18.11.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור
06.01 שעון מוסיקלי.
07.09 בהאונה נינוחה — באך: סויטה אנגלית מס' 6, ברה מינור. ק. שטאמיץ: סינפונית הצייד: שופן: קונצ'רטו מס' 2, במי מינור, לפסנתר ולתז. וכו. ציטרכין/פילה. לוסאנג'לס/ג'וליני: ברהמס: סרנדה מס' 2 בלה מג'ור (הסימפ. מינה/ג. ברתיניי).
09.00 מאוצר התקליטיה — המיסה הגדולה בדו מינור של מוצרט בהשלמתו של אלואיס שמיט (מריה שטרד/גדה קויי/ ולדמר קמט/ היינץ כפוס/המקה. והתז. של האופרה בוינה/ ז'אן־מני אוברזון).
10.00 קונצרט בוקר — חצ'טוריאן: אדג'ו ותמונת מחול מתוך ספרטקוס (פילה. מלכותית/י. טמירקנוב): יאנאצ'יק: בערמל ואיבן מורבץ'): שומאן: רביעייה בלה מינור, אופוס 41 מס' 1, לכלי קשת: מנדלסון: הפתיחה לחלום ליל קיץ: צ'ייקובסקי: קונצ'רטו מס' 1, בסי במול מינור, לפסנתר ולתזמורת. (איבו פוגורליץ'/ הסימפונית מלונדון/ ק. אבארו): ברוקנר: סימפוניה מס' 7, במי מג'ור (הסימפונית משיקגו/ד. ברנבוים).
12.57 פינת השיר — אוג'ניו מונטלה: כסניה בתרגומו של דן צלקה.
13.00 קלאסיקל: צלילי אופרטה.
14.06 מן הסרטיה — באך: סונטה ברו־מג'ור לחליל ווינכראוב/ מייסקי: בטהובן: 12 וריאציות על נושא מתוך חליל הקסם, לצ'לו ופסנתר. (מייסקי/ ברמזו: יקונץ:

ארטור גלברון, מגיש מוזיקה ספרדית (מ' 15.00)

טריו־סונטה לחליל, חלילית אלט וצ'מבלו (בירון/ מרכוס/ מייסקי: דביסי: סונטה לצ'לו ופסנתר (מייסקי ברמן).
15.00 צלילים מלוא חופניים — המלחין ארתור גלברון מגיש מוסיקה ספרדית מתקופות שונות.
16.00 לבקשתכם — סמטאנה: שלישייה בסול מינור לפסנתר, כנור וצ'לו: צ'ייקובסקי: קונצ'רטו מס' 2 לפסנתר ותזמורת (ורנר האס: דליב. אריית הפעמונים מתוך לאקמה (מארי מפלה/ג'ורג' קראמב. קול הלוויתן.
18.00 דור הזהב — אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות — בעורם באיכס: דניס בראיין: בטהובן. סונטה בפה מג'ור: שטראוס: קונצ'רטו מס' 1: ז' איברר: שלשה קטעים קצרים.
19.00 זוטות.
19.57 פינת השיר.
20.05 קונצרט ליל השבת — מוצרט: מוסיקה מתוך דון ג'ובני בעיבוד לתזמורת כלי נשיפה (הנשפנים של מינכן: רבזו'אק: המשייה בלה מג'ור לפסנתר ולכלי מיתר אופוס 81 (ס. ריכטר/ רביעית בורודין): ברהמס: סימפוניה מס' 1 (התזמורת הפילה. של לונדון/ ק. טנשטט) (ת).
22.35 רצף מוסיקלי.
23.00 קשת של צלילים — הנדל: קנטטה רוקר מפני מחשבה עריצה (אנרי לרדוא/ נואל ספיס/ וירויד סימפסון): דביסי: רביעייה לכלי קשת אופ. 10 בסול מינור (רביעיית גוארנרי): שומאן: חמישה קטעים ברוח עממית לצ'לו ופסנתר. (פאבלו קאלס/ לאופולד מאנס).

רשת א'

07.30 ישן בשינייה, שירים ישנים.
08.05 מצער הפזמונים הים־תיכוני.
10.05 ושוב לבנו, לקט שירים וקטעים לקראת שבת.
11.05 מפגשים מן הסוג השישי, מגזין למסורת ופולקלור בטעם יששי.
12.05 מעורב יום ו', מוסף יום ו' של מעורב.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.06 בראש צעיר, מגזין לילדים ולבני נוער מעורב בשירים כבקשתכם.
15.00 קבלת שבת: פרשת ויצא.
16.05 סוף שבוע.
17.05 שירים עבריים.
18.06 מוסף רדיו לספרות.
19.00 שידורים לעולים.
22.05 כי טוב הזמר: יידיש יידיש, שירים ורשמים.
23.05 להיטים מפולפלים.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 כל צבעי הרשת עם יוסי גרבר.
12.05 שריקת פתיחה, לקראת משחקי הכדורגל בשבת.
13.05 בחצי היום, חדשות ופזמונים.
14.06 שבת באויר, עם אלעזר שטורם
16.05 נשמים לשבת, עם יהורם גאון.
17.05 מאחורי הכותרות, מגזין לרדיו, לטלוויזיה.
18.06 יומן חוץ.
19.05 בן הארץ: עם בועז עברון.
20.05 תפילה וזמר, שירים ופיוטים לשבת.
21.05 השושנה פורחת, רומנסות ושירי־עם ספרדיים יהודיים.
22.05 עוד פעם אחת: פסיפס מוסיקלי.
23.05 בין שישי לשבת, שיחה בשניים עם יצחק ליבני.
00.10 שיר אינו רק מנגינה.

גלי צה"ל

06.05 צלילי בוקר, שירים עבריים.
06.30 פוקחים עין, החדשות הראשונות.
07.07 תוספת בוקר, צביקה שפירא ועיתוני סוף השבוע.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 בילוי נעים, עם נולי שפירא.
11.05 קולה של אמא, עם אלכס אנסקי.
12.05 סנדלים עם דורי בן־זאב.
14.05 שירי משוררים.
15.05 7 על 40, נקודות מבט אישיות על 40 השנים בתחומי התרבות השונים. התכנית החמישית: מסאלח שבתי ועד יהושע יהושע, אבי כהן משוחח על 40 שנות קולנוע ישראלי.
16.05 שעתיים עם הזמרת סאפו.
18.05 שעה תמימה, עם יצחק רועה.
19.05 בגבול הקיץ והסתיו. סדרת תוכניות בהגשת המשורר נתן יונתן. פרק א': שבילי עפר.
20.05 לא על הלוף לבדו, מוסיקה ומשחקי רדיו.
22.05 עשן בעיניך, שעתיים של מוסיקה.
00.05 מוסיקה, עם אורלי יניב.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי שבת.

רשת ג'

06.06 יום שישי חור.
08.05 משור משוגע.
10.05 אגן הים־תיכון.
11.05 מיוון באהבה, שידור חי מחמת גדר.
13.05 צפיחית בדבש.
15.05 לפנות ערב.
17.05 כאן, שם ובכל מקום.
19.05 זמר שבוע.
20.05 צליליל שבת.
22.05 טונל לילי.
23.05 איזה לילה.

„בשמים לשבת", שלוש תוכניות בשם „מטולדו לירושלים". סדרת תוכניות שכתב יהורם גאון המבוססות על מסע שערך גאון אל שורשי משפחתו, ואשר תועד בסרט „מטולדו לירושלים", שודרות בימים אלה. בתוכנית מעלה גאון מזכרונותיו [illegible] עורך: יואל רפל. רשת ב', שעה 16.05.

שבת רדיו

19.11.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור)
07.10 שחרית לשבת — ויולדי: קונצ'רטו בדו־מז'ור לבסון ותזמורת; קרל סטמיץ: סימפוניה קונצרטית לכנור, ויולה ותזמורת; טלמן: סויטה בלה מינור לחליל ותזמורת; בטהובן: סונטה מס' 31, לפסנתר אופוס 110 (מ. פולליני; סטרבינסקי: השועל בורלסקה (זמרים ותזמורת שוייץ המערבית/ א. אנסרמה).
09.00 החידון המוסיקלי.
10.00 מהקלטות התזמורת הסימפונית ים רשות השידור — בטהובן: סימפוניה מס' 8 (א. מרקביץ'/א הַיידן: קונצ'רטו לצ'לו בדו מג'ור (ס. ר. אלדולסקי/י. אהרונוביץ'); מרדכי סתר: סויטה תימנית (ר. סמסונוב/ג. כרתיני; ברליוז: הסימפוניה הפנטסטית (ר. שלוין).
11.57 פינת השיר — אוג'ניו מונטלה: כסניה בתרגומו של דן צלקה.
12.00 מוסיקה קאמרית — מוצרט: שלישייה במי במול מג'ור לקלרינית, ויולה ופסנתר (קולסאט ופ. שמידל/י. שטאר/ ה. מדימורק); שוברט: רביעיית כלי קשת במי במול מג'ור, מס' 87 (רביעיית ברנדייס; ראוול: מבוא ואלגרו לנבל, חליל, קלרינית ורביעיית כלי קשת (א. אליס עם להקת מלוס).
13.05 קונצרט לצהרי שבת — ווהן־וויליאמס: סרנדה למוסיקה (התז. הפילהרמונית. הלונדונית/ סר. אורין בולט; ונסאן דנדי: סימפוניה על שיר הרים צרפתי לפסנתר ולתזמורת. (נ. בליוק/ תזמורת סימפ. של כרן/פ. מאג)

איתן שפירא, עם נגן כלי־הקשה (גל"צ, 2, 22.05)

(ת) ברהמס: סונטה מס' 2 במי במול מג'ור לקלרינית ולפסנתר אופ' 120 מס' 2 (ג'. הילטון/פ. פרנקל; שוברט: על הנהר. לטנור, קרן ופסנתר (פ. שרייאר/פ. דאט/ ו. אולברץ; גריג: 4 מחולות סימפוניים (תזמורת אלסטר/ו. הנדליי (ת).
16.00 אורחים באולפן — צבי הראל: צ'לו: מרינה בונדרנקו: פסנתר: בטהובן: סונטה בסול מינור, אופוס 5/2: מוסורגסקי: אמנות בתערוכה.
17.00 דור למאראם ביוה (מבחר פרקים). ו. פרק מבוא.
18.00 הקונצרט שלי עם איציק שגב.
20.05 מן העבר הרחוק.
21.00 שבוע טוב — מיצירות באך לעוגב בנגינת אלברט שוייצר — מוצרט: סימפוניה קונצ'רטנטה לכנור, ויולה ותזמורת. ק. 364 (פרלמן/ צוקרמן/ התזמורת הפילהרמונית. הישראלית/ ז. מהטה); רביסי: הים; שוברט: שלישייה מס' 1 בסי במול מג'ור, אופוס 99 (רובינשטיין/ שרינג/ פורנייה); אופנבאך: לקט מתוך האופרה סיפורי הופמן.

רשת א'

07.30 ישן בעיניך, שירים ישנים.
08.05 בשמים לשבת, עם יהורם גאון, הרב' מקואק (ש"ח).
09.05 עולם המדע.
09.30 דעתישיל, תיבת דואר.
10.05 מילים שמנסות לגעת: פגישה עם הסופר והמבקר דן צלקה.
11.05 מושגים: מושגים, על אבקת צמחים ואלרגיה — עם פרופ' יואב ויזל.
12.05 משדר תעודה: ליל הבדולח.
13.00 חדשות ותכנית באנגלית.
13.30 חדשות ותכנית בצרפתית.
14.05 בראש צעיר, פינות, שירים וברכות בבקשתכם לשידור ח"י.
15.05 שבת שלום: ערב רומנסות [illegible] יהודיים.
16.00 רדיודרמה: הגרופומנים — מאת. אברם טרין (אנדרי סיניאבסקי) תרגום: אמנון אחי־נעמי; עיבוד: ניקולס בתל. בימוי: ארתור גרמייה; משתתפים: עודד תאומי, זהרירה חריפאי, אברהם מור, אסתר גרינברג, יהודה פוקס, ז. לביוש ונירה רבינוביץ (ש"ח).
17.05 אנתולוגיה קטנה לשירה: בין מציאות לאגדה (ספורי־עם של קלווינו) עם המתרגם גאיו שילוני.
17.30 סיפורדיו: תחרות שחייה — מאת בנימין תמוז מגיש: ג. שביר.
18.06 מסביב לעולם בשעה קלה עם יצחק נוי.
18.55 פינת השיר.
19.00 שידורים לעולים.
22.10 מלווה מלכה.
23.05 דרכי ארם, עם רחל חלפי.

רשת ב'

07.11 זמר זמר לך.
08.05 מי ישן אגדות, ספורים ופינות הומור.
09.05 שאלה של טעם, עם חיים קינן.
09.55 ע. אלון מספר על נוף הארץ.
10.05 יומן השבוע.
11.05 שירים בבקשתך.
12.05 כל האמת, שעשועון רדיו.
13.05 אוזן קשבת, עם ערנה פאר.
14.06 סקירת שבועונים מן העולם.
14.30 שירים ושערים, דיווחים על השערים שיובקעו במשחקי הליגה הלאומית בכדורגל ופזמונים.
16.30 שירים עבריים.
17.05 תחת שמי מוסקבה.
18.06 מפיק ורי.
18.30 שריקת סיום.
19.05 הקול קולנוע.
20.05 ריח תפוח, אודם שני, משירי חבורות הזמר.
21.05 יומן השבוע (ש"ח).
22.05 יומן חוץ (ש"ח).
23.05 צלצול שלישי, עם יובל מסקין.

גלי צה"ל

08.05 מעל ומתחת לשמיכה.
18.05 שישבת — תוכנית סוף השבוע עם מבוקי חדשות, ריווחי ספורט, עידכוני תנועה ומוסיקה.
00.05 ציפורי לילה מארח · קובי מידן מארח את השחקן והבדרן אייל גפן.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

09.05 מקהלה עליזה שירים וסיפורים לילדים עם שרה דורון.
10.05 שבת צוחק שעה של מערכונים ופיזמונים.
11.05 במכצ הכוכבי.
12.05 הררך עם הסווינגל סינגרס בתכניתם החדשה (ש"ח).
13.05 שאלות אישיות — יעקב אגמון משוחח עם העיתונאי בועז עברון.
14.05 הכל זורם.
16.05 סינמה שבת גידי אורשר.
17.05 תראוש קונטרין' הסיפור האמיתי — סיפורו של במאי התאטרון והקולנוע הצ'כי המהולל מפי ידידיו, מבקריו ומיודעיו. (ש"ח).
20.05 עושים מרינה עם דור דיין.
21.05 שבת בדבש — שירים שהחבר'ה אוהבים ופריסות שלום גם בטלפון.
22.05 מסורת מסורת.
23.05 הולך במצוות — יוסי עוזרד משוחח עם ידידים על דברים שבין לבין.

שידורי צה"ל 2

09.05 משירי יהודה עמיחי.
10.05 אורחים עורכים — עם משה בקר.
12.05 להיט לתאבון.
14.05 יופי של שירים.
16.05 פייסטה מקומית.
20.05 שבוע טוב מוסף מוסיקאלי אישי עם יואב קוטנר.
22.05 תפוס שלווה שעה קלאסית עם המוסיקאי איתן שפירא, נגן כלי הקשה בתזמורת הפילהרמונית הישראלית.
23.05 מאסטרו סיפס קלאסי קל.

רשת ג'

07.11 צלילים למזכרת.
08.05 דרך ארץ, שירים עבריים.
10.05 על בטוח.
12.05 להיטים לוהטים.
14.06 כוכבים.
15.05 עונג שבת.
17.05 שיר בין ערביים.
19.05 זמר שכזה.
20.05 [illegible]
22.05 טיול לילי.
23.05 [illegible]

ראשון רדיו

20.11.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור
06.01 שעון מוסיקלי.
07.09 בואלדייה: דואט לנבל ולפסנתר (ל. לסקין/ר. וורוז'; ליקראוה; הנדל: "המחייך", "הפרח עם שחר", דואט לשני קולות (א. קרקבי וג'. נלסון/ק. הוגווד/ס. שפהרד); ק.פ.ע. באך: קונצ'רטו בלה מג'ור לצ'לו ולתז. (פ. טוסורלייה/תז. קאמר. לונדונית); שומאן: "סיפורי אגדה", לקלרנית, ויולה ופסנתר (ז'. דיידונה/ב. ספקייה/ק. לבואה); שופן: אנדנטה ופולונז במי במול מג'ור לפסנתר ולתזמורת אופ. 22 (ב. דוידוביץ'/ התז. הסימפ. הלונדונית/ג. מריינר); לקוק: "העלמה אנגו", בלט (התז. הפילה. הלאומית/ר. בונינג).
09.00 שעה עם אמן — עם הכנר שלמה מינץ.
10.00 קונצרט בוקר — סטראווינסקי: "פולצ'ינלה", בלט (סינט־מרטין/נ. מרינר); שוברט: השמינייה בפה מג'ור לכלי קשת ונשיפה (רביעיית קלינלר/ב. טאקול/ג'. בריימר/מ. גט/ט. מרטין); מוצרט: קונצ'רטו מס' 27 בסי במול מג'ור לפסנתר ולתז. (פ. גולדה/התז. הפילה. הוינאית/ק. אבארו) דבוז'אק: סרנדה במי מג'ור לכלי קשת (סינט־מרטין/נ. מרינר).
12.57 פינת השיר — חרווה הרכבי קוראת משירה.
13.00 קלאסיקל חביב ומוכר.
14.06 אמנים באולפן — טובה בן־צבי: סופראן; יוסף דורפמן: פסנתר: בלתי ידוע: 2 פסטורלות; מילנר: 2 שירים יהודיים; י.

אלוף אורי שגיא, מפקד חיילות השדה (גל"צ 18.05

דורפמן. "עשן": י. דורפמן. "בלי שם"; פורה: 2 שירים: גליאר: קונצ'רטו לקול ולפסנתר; שופן: בלדה מס' 4 בפה מינור, אופ 52. ר. חכמוב.
15.00 אנתולוגיה בצליל — מוסיקה כנסייתית מימי הביניים והברוק.
16.00 מוסיקה ליום ראשון — אנדרו לויד־וובר: רקויאם (פ. דומינגו/ש. ברייטמן/פ. מ. קינגסטון/מקהלת הקתדרלה וינצ'סטר/תז. קאמרית אנגלית/ל. מאזל); שוברט: "אוה מריה" (נער סופראן/פ. דומינגו); באך: קנטטה מס 143 (ס. הניג/ק. אקוילון/מ. ורקאמונר/קונסורט גוסטב לאונהרט/מקה. הנערים טהנובר/קולגיום וקאלה); מוצרט: "קיריה" ברה מינור, ק. 341 (מקה. ותז. סימפונית מלונדון/ק. דייויס); פורה: רקויאם (ל. פופ/ס. אסטס/ מהקהל. רדיו לייפציג/תז. עממית דרזדן/סר. קולין דייויס).
18.00 קונצרט קאמרי — עם חברי השמינייה הפילהרמונית של ברלין — מוצרט: דיברטימנטו מס' 1 ברה מג'ור; פרוקופייב: חמישייה לאבוב, קלרנית, כנור, ויולה וקונטרבס; ברהמס: שישיית כלי קשת מס' 1 בסי במול מג'ור; בטהובן: שביעייה במי במול מג'ור.
20.05 פריזמה עכשווית — אוקאמוטו: אלגרו אלאיטאלא.
20.27 פינת השיר.
20.30 מאולמי הקונצרטים שלנו — התזמורת הפילהרמונית הישראלית/מנצח: קורט זנדרלינג/פיטר פרנקל: פסנתר. הנדל: קונצ'רטו גרוסו מס' 7; בטהובן: קונצ'רטו לפסנתר מס' 2; היידן: סימפוניה מס' 82, "הדב".
23.00 החידון המוסיקלי.

רשת א'

07.30 ישן בעיניך שירים ישנים.
08.05 חוגה עם בני הגדל.
09.05 טלרדיו — שירות מידע למאזינים.
10.05 פניני בוקר מגיש גדעון הוד.
11.05 ירוק ירוק — שירים עבריים.
12.05 מעורב ים־תיכוני.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר — מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 האוניברסיטה הפתוחה — אפריקה בתקופה הקולוניאלית: "קולוניאליזם אנגלי וקולוניאליזם צרפתי" — (חלק שני) ד"ר נעמי חזן.
16.05 תוצרת הארץ שירים עבריים.
17.05 צבעי הקשת: "ממזרח, ממערב וגם משלנו".
18.06 מינחת ערב.
19.00 שידורים לעולים.
22.05 תפוח ועץ — תכנית על הקשר בין הורים לילדיהם. עורכת ומנחה: רבקה מיכאלי.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 סעו לשלום עם גדעון הוד.
09.05 ביקור בית עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת. עם רם תרמור.
12.05 אלף־אלף בבית עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום חדשות ופזמונים.
14.06 בת צחוק הווי והומור.
15.05 שירים ושעורים.
16.05 תוצרת הארץ שירים עבריים.
16.05 רדיו־עשרה מגזין נוער.
17.05 בעין בוחנת. שאלות וסוגיות במחלוקת עם יצחק גולן.
17.55 קראתי ספר קוראים ממליצים.
18.06 ראשון ראשון סיכום השבת בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 עם ישראל מוסף לענינים יהודיים בעולם.
20.05 אזמר בשבחין פיוטים ופרקי חזנות ספרדיים.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אזמר בשבחין (המשך).
22.05 להאחז בחלום מחרוזת שירים.
23.05 בינינו לבין עצמנו — שיחות עם מאזינים בשידור חי. מנחה: צבי לביא.

גלי־צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת מגמות יסוד בשירה המודרנית האימאז'יסטים והטיפול הישיר במציאות. מרצה: פרופ' שמעון זנדבנק.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר עם אלי ישראלי.
10.05 עשר שירים עבריים.
11.05 נכון לעכשיו עם רפי רשף.
13.10 דו רה יומי.
14.05 פגישה יומית עם יצחק בן־נר.
15.05 שירים לתג עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.54 באופן מילולי פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 ראיון מיוחד עם האלוף אורי שגיא מפקד חיילות השדה. מראיין: נחמן שי וש"ח.
18.45 חמש עשרה קטנות.
00.05 ציפורי לילה משוחחות עם דורו טפו.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 רדיו ספורט מגאזין הספורט.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 שירי להקות צבאיות.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת. מגמות יסוד בשירה המודרנית האימאז'יסטים והטיפול הישיר במציאות. מרצה. פרופ' שמעון זנדבנק (ש"ח).
22.05 על הדבש ועל הכיפאק.
23.05 24 היום שהיה.

שידורי צה"ל 2

19.05 יומיום מוסיקה.
20.05 צר8.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'או הזה.

רשת ג'

06.04 בחזרה לאושר וותיקים וטובים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 מה, כבר תשע.
10.05 דברים טובים.
11.05 מלאכי חוקה על הקו.
12.05 אהבה יומיומית.
13.05 רק בימי חול.
14.06 לי ולך. שיר וברכה.
15.05 חדש חדיש ומחודש.
16.05 פופ 89.
18.06 מצעד הפזמונים הלועזיים.
21.05 אורים עתיק.
23.05 הלילה הוא שירים.

שני רדיו

21.11.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור
06.01 "שעון מוסיקלי".
07.09 "בהאזנה נינוחה" הנדל: הפתיחה לאופרה "רודריגו" (תז. פסטיבל בק/קורכוז; היידן: קונצ'רטו ברו מג'ור לאבוב ותז' (ר. ויקנס/התז' הפילה' המלכותית/ א. הווארתאת; שוברט: סונטה בלה מינור לצ'לו ופסנתר "ארפג'ונה" (ל. הארל/ ג'. ליוויין; סרטנס: סימפוניה בפה מג'ור "העיר רומא" (התז' הלאומית של רשות השידור הצרפתי/ ז'. מרטינון).
09.00 "במחיצת יוצר" עם ארנסט טוך: סונטה לכינור ופסנתר (י. שפירו/ ר. ברקוביץ; פוגה גיאוגרפית ומקהלת הקמרטה של לוס אנג'לס; ולס (מקהלת הקמרטה של לוס אנג'לס).
10.00 "קונצרט בוקר" רוברט פוקס: סרנדה במי מינור לו' כלי קשת (הקמרטה מכרן/ ת. פירי) (ת; מרטינו: תשיעייה לחליל, אבוב, קלרנית, קרן, בסון, כינור, ויולה צ'לו וקונטרבס (אנסמבל ורטינגנטון; רודריגו: קונצ'רטו בסגנון גלנטי לצ'לו ותז' (ר. כהן/ התז' הסימפ' הלונדונית/ א. באטיס; מוצרט: חמישיית כלי קשת בסי במול מג'ור, ק. 174 (רביעיית גוורנרי עם א. קאפיאן) (ת; דבוז'אק: קונצ'רטו בסול מינור לפסנתר ותז' (ר. פירוקשני/ תז' סנט לואיס/ ל. זוסקינד) (ת; הוגו אלוון: סימפוניה מס' 2 ברה מג'ור (התז' הפילה' של סטוקהולם/ נ. ירביו(ת).

בועז עברון, בתכנית "בן הארץ" (א' 16.05)

12.57 "פינת השיר" חרווה הרכבי קוראת משירה.
13.00 "קלאסיקל" — קטעי אופרה.
14.06 "מן הסרטייה" עם רפאל זומר: צ'לו ויונתן זק פסנתר: יאנאצ'ק: "אגדה", לצ'לו ופסנתר; בטהובן: סונטה מס' 3 אופוס 69 לצ'לו ופסנתר; פורה: אלגיה לצ'לו ופסנתר.
15.00 "אנתולוגיה" מוסיקה דתית של ימי הביניים והרנסנס.
16.00 "מאולמי הקונצרטים בעולם" התז' הסימפ' של צפון גרמניה בטהובן: קונצ'רטו לפסנתר מס' 5 (ר. לופו); נילזן: סימפוניה מס' 5; ג'ורג' בנג'מין: נחתם כאופק השטות.
18.00 "מחוורי יצירות" בטהובן: פרק קונצרטי לפסנתר ולתז. ברה מג'ור (ללא אופוס) (תז' סימפונית של ברלין/ מ. גליג/ ק. בינטה); מאהלר: סימפוניה מס' 3 לאלט, מקהלת, מקהלת ילדים ולתז' (ג'. נורמן/ מקהלת הנערים מוינה/ מקהלת האופרה מוינה/ הפילהרמונית של וינה/ ק. אבדו).
20.05 "בצדי הדרך" טלמן: רביעייה לשני חלילים, חלילית וקונטינואו; לאסוס: מוטט "בשוב ארוני את שיבת ציון".
20.27 "פינת השיר".
20.30 "הקונצרט הקאמרי" שלישית יובל. היידן: שלישייה לפסנתר, כינור וצ'לו במי מינור, הוב. 12; ראבל: שלישייה; דבוז'אק: שלישייה בפה מינור אופוס 65.
22.00 "מוסיקה ויוה".
23.00 "קלאסיקל".

רשת א'

07.30 "ישן בעיניך" שירים ישנים.
08.05 "חוגה" עם בני הגדל.
09.05 "טלרדיו" שירות מידע למאזינים.
10.05 "פניני בוקר" מגיש: גדעון הוד.
11.05 "ירוק ירוק" שירים עבריים.
12.05 "מעורב ים־תיכוני".
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 "בראש צעיר" מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 "האוניברסיטה הפתוחה" "ירושלים בתקופה הביזנטית": ירושלים — מטרופולין נוצרית (חלק ראשון) ד"ר אורה לימור.
16.05 "בן הארץ" עם בועז עברון (ש"ח).
17.05 "צבעי הקשת" "שירי עמים".
18.06 "מינחת ערב".
19.00 שידורים לעולים.
22.05 "לכל אדם כוכב" עם האסטרולוג אילן פקר: מזל "עקרב".

רשת ב'

07.00 "הבוקר הזה".
08.05 "סעו לשלום" עם גדעון הוד.
09.05 "ביקור בית" עם רבקה מיכאלי.
10.05 "כל צבעי הרשת" עם יואב גינאי.
12.05 "אלף־אלף ב־בית" עם אהוד מנור.
13.05 "בחצי היום" חדשות ופזמונים.
14.06 "בת צחוק" הווי והומור.
15.05 "שירים ושיעורים".
16.05 "תוצרת הארץ" שירים עבריים.
17.05 "רגעי קסם".
17.55 "קראתי ספר" קוראים ממליצים.
18.06 "שעה חופשית" מגזין שבועי לענייני חינוך.
19.00 "היום הזה".
19.35 שירים עבריים.
20.05 "שירים וסלים" הליגה הלאומית בכדורסל.
23.05 "קפה ראשון" חירונים מגוונים בהשתתפות המאזינים עם שמוליק רוזן.

גלי צה"ל

06.05 "אוניברסיטה משודרת" הגנטיקה החדשה ותורשת האדם גנים מפוצלים. מרצה: ד"ר יוסי שילה.
06.30 "פוקחים עין" החדשות הראשונות.
07.07 "שבע אפס שבע" עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 "אילה בוקר" עם אלי ישראלי.
10.05 "עשר" שירים עבריים.
11.05 "נכון לעכשיו" עם רפי רשף.
13.10 "דו רה יומי".
14.05 "פגישה יומית" עם אורלי יניב.
15.05 "שירים לתג" עם ארז טל.
16.05 "ארבע אחר הצהריים".
16.54 "באופן מילולי" פינתו של אבשלום קור.
17.00 "ערב טוב ישראל".
18.05 "מה עושה עחמ"ש ביחידה לסילוק פצצות?" עם היחידה לסילוק פצצות של חיל הנדסה.
18.45 "משהו עולמי" מגזין לענייני חוץ.
00.05 ציפורי לילה עם גל אוחובסקי.
02.00 "לא רוצים לישון".
05.00 צלילי בוקר".

שידורי צה"ל 1

19.05 "עושים מרינה" עם דורו דיין. ש.ח.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 משירי דני רובס.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת הגנטיקה החדשה ותורשת האדם גנים מפוצלים, מרצה: ד"ר יוסי שילה. (ש.ח.)
22.05 "על הדבש ועל הכיפאק".
23.05 "24 היום שהיה".

שידורי צה"ל 2

19.05 "יומיום מוסיקה".
20 .05 להיטים.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 "הפסקת עשר" עם מיכל ניב.
23.05 "קול הג'או הזה".

רשת ג'

06.04 "בחזרה לאושר" ותיקים וטובים.
07.07 "שיר בבוקר בבוקר".
09.05 "מה, כבר תשע?"
10.05 "דברים טובים".
11.05 מלאכי חוקה "על הקו".
12.05 "אהבה יומיומית".
13.05 "רק בימי חול".
14.06 "לי ולך" שיר וברכה.
15.05 "חדש, חדיש ומחודש".
16.05 "פופ 89".
18.06 "היה היה".
20.05 "מן ההתחלה" תקליטי שדרים.
21.05 "קצת אחרת".
23.05 "הלילה הוא שירים".

שלישי רדיו

22.11.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור
06.01 "שעון מוסיקלי".
07.09 "בהאזנה נינוחה". י.כ.פ. באך: סימפוניה מס' 20 בסי במול מג'ור (התז. הקאמ. של קוסלו/ה. מילר); צ'מרוזה: קונצ'רטו בסול מג'ור לשני חלילים ותז. (א. וכ. ניקולה/התז. הקאמ. של שטוטגרט/ק. מינכינגר); ברקלי: נושא וואריאציות לגיטרה (ב. רוזאקה; א. מיטושין: קונצ'רטו ל־4 קרנות (חברי תז. שיקאגו); פרוקופייב: 5 פואמות של אנה אחמטובה (ג. וישנבסקאיה/ רוסטרופוביץ'); פורה: אלגיה אופוס 24 (ו. דה־פרה/ג' מורי); ביזה: סימפוניה ברו.
09.00 "בין חברים".
10.00 "קונצרט בוקר. פרוקופייב: הסימפוניה הקלאסית (הפילה. לונדון/ג' פריצ'ארד); חצ'טוריאן: רפסודיה קונצרטית לצ'לו ותז. (רוסטרופוביץ'/סבטלנוב/התז. הסימפ. של ברית"מ; צ'ייקובסקי: סרנדה אופוס 48 בדו מג'ור לכלי קשת (תז. פילדלפיה/ר. מוטי); שוסטקוביץ': סימפוניה מס' 1 בפה מג'ור (תז. סינסינטי/ו. זוסקינד); מאר קואי: 7 רביעיות קוליות (הלהקה הקולית של ניו־יורק); סטרווינסקי: קונצרט לפסנתר וכלי נשיפה מעץ (סוליומה/סטרווינסקי/תז. אר.סי.איי); גרצ'אנינוב: סימפוניה מס' 4 (התז. הסימפ. של רדיו מוסקווה/א. זוראיטיס).
12.57 "פינת השיר" חרווה הרכבי קוראת משירה.
13.00 "קלאסיקל", לנשפנים הזיד.
14.06 "אמנים באולפן" ונדי איסלר־

לילה אטלס, מנצחת על התזמורת רישה"ש (מ' 20.30)

קאסיו חליל: אורלי לבן: גיטרה: פנחר קטעים מאת שיידלר, קסטלנואובו־טדסקו, בורקהרט, שורה, דוארטה, איסלור ורדוול.
15.00 "אנתולוגיה בצליל". באך: המסנתר המושווה ספר א' מס' 1).
16.00 "קונצרט קאמרי" מרים פריד: כינור; פול ביסס: כינור, ויולה; לקלה: סונטה במי מינור לשני כינורות; סתר: סונטה לשני כנורות; מוצרט: דואו לכנור ולוויולה בסול מג'ור, ק. 423; מרטינו: 3 מדריגלים לכנור ולוויולה.
17.00 "תנו לאוזן לדבר" פסנתרנים מנגנים שופן.
18.00 "קונצרט קולי" עם הזמרים האנגליים: הנדל: היימנוני הכתרה; דופאי: שירים חילוניים; ברהמס: שירת הגורל; קולבי: בגן של מינור.
20.05 "בצדי הדרך" קונטז: סונטה לכינור, מס' 8 "גדעון מושיע ישראל"; ויואלדי: קונצ'רטו לחלילית בדו מג'ור.
20.27 "פינת השיר".
20.30 "קונצרט התזמורת הסימפונית רשות השידור" (הליה אטלס/ [illegible]); גבריאל [illegible]

רשת א'

07.30 "ישן בעיניך" שירים ישנים.
08.05 "חוגה" עם בני הגדל.
09.05 "טלרדיו" שירות מידע למאזינים.
10.05 "פניני בוקר" מגיש: גדעון הוד.
11.05 "ירוק ירוק" שירים עבריים.
12.05 "מעורב ים־תיכוני".
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 "בראש צעיר", מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 "האוניברסיטה הפתוחה" — "יצירת מילים בעברית בת־זמננו": "צורני הנקבה בעברית" (חלק ראשון) פרופ' אורה שוורצוולד.
16.05 "מועדון שעון הזהב" מעולמו של האדם המבוגר.
17.05 "צבעי הקשת": "שירים ממזרח אירופה".
18.06 "מינחת ערב".
19.00 שידורים לעולים.
22.05 "סנינו יחד וכל אחד לחוד", עורך ומנחה: יובב כץ: "קו פתוח". עם הפסיכולוגים אלי פלח וגבי גולן.

רשת ב'

07.00 "הבוקר הזה".
08.05 "סעו לשלום", עם גדעון הוד.
09.05 "ביקור בית", עם רבקה מיכאלי.
10.05 "כל צבעי הרשת".
12.05 "אלף־אלף ב־בית", עם אהוד מנור.
13.05 "בחצי היום", חדשות ופזמונים.
14.06 "בת צחוק", הווי והומור.
15.05 "שירים ושעורים".
16.05 "תוצרת הארץ", שירים עבריים.
17.05 "רגעי קסם".
17.55 "קראתי ספר", קוראים ממליצים.
18.06 "אצבע על הדופק", שבועון בענייני בריאות ורפואה.
19.00 "היום הזה".
19.35 שירים עבריים.
20.05 פרקי חזנות "בבקשתך".
21.00 "מבט לחדשות".
21.30 פרקי חזנות "בבקשתך".
22.05 "ג'או ועוד".
23.05 "שוטטות", עם דני אלדר.

גלי צה"ל

06.05 "אוניברסיטה משודרת". צלב חרב וצלב קרס. מרצה: פרופ' ש. גיורא שהם.
06.30 "פוקחים עין".
07.07 "שבע אפס שבע", עם איתן ליפשיץ.
08.00 "בוקר טוב ישראל".
09.05 "אילה בוקר", עם אלי ישראלי.
10.05 "עשר", שירים עבריים.
11.05 "נכון לעכשיו", עם רפי רשף.
13.10 "דו רה יומי".
14.05 "פגישה יומית", עם יצחק בן־נר.
15.05 "שירים לתג", עם ארז טל.
16.05 "ארבע אחר הצהריים".
16.54 "באופן מילולי".
17.00 "ערב טוב ישראל".
18.05 "בכוננות מתמדת", על מרכז התחמושת בצה"ל. (ש"ח)
18.45 "15 קטנות".
00.05 "ציפורי לילה", עם אביהו מרינה.
02.00 "לא רוצים לישון".
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 "מה עושה עחמ"ש ביחידה לסילוק פצצות?", עם היחידה לסילוק פצצות של חיל הנדסה. (ש"ח).
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 "ניחוחי תציר", שירי חבורות הזמר.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 "אוניברסיטה משודרת". המיתולוגיה של הרוע/צלב חרב וצלב קרס. מרצה: פרופ' ש. גיורא שהם. (ש"ח).
22.05 "על הדבש ועל הכיפאק מארח".
23.05 "24 היום שהיה".

שידורי צה"ל 2

19.05 "יומיום מוסיקה".
20.05 "צר8".
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 "הפסקת עשר", עם מיכל ניב.
23.05 "קול הג'או הזה".

רשת ג'

06.04 "בחזרה לאושר".
07.07 "שיר בבוקר בבוקר".
09.05 "מה, כבר תשע?"
10.05 "דברים טובים".
11.05 מלאכי חוקה, "על הקו".
12.05 "אהבה יומיומית".
13.05 "רק בימי חול".
14.06 "לי ולך", שיר וברכה.
15.05 "חדש, חדיש ומחודש".
16 .05 "פופ 89".
18.06 "מקום בצמרת".
21.05 "אורים עתיקו".
23.05 "הלילה הוא שירים".

רביעי רדיו

23.11.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור.
06.01 שעון מוסיקלי.
07.09 בהאזנה נינוחה: ויואלדי: קונצ'רטו לכנור הקיץ מתוך העונות (א. לאוברי/תז. האקדמיה סינט־מרטין / נ. מרינר); מוצרט: קונצ'רטו לפסנתר בלה מג'ור (ו. אשכנזי/תז. פילה.); רביסי: חמישה שירי בורלר (פ. טלר/פ. פלגא; בטהובן: הסימפוניה השביעית (ל. ברנשטיין/התז. הפילה. הניו־יורקית).
09.00 שעה עם אנסמבל, אנסמבל קנטילנה: פצל: סויטה ברו מג'ור; טלמן: קונצ'רטו בסול מג'ור לויולה וכלי־קשת (ג'. הרינגטון); היידן: סימפוניה מס' 22 במי במול מג'ור, הוגה דעות — סימפוניה מס' 30 בדו מג'ור הללויה.
10.00 קונצרט בוקר: באך: מיסה ברויס בלה (ר. בק/תז. יים רשות השידור/להקה קולית של מרבורג); מוצרט: סרנדה קרן הדואר ק. 320 (ג'. סל/תז. קליבלנד); מנדלסון: קונצ'רטו לכנור במי מינור (א. גרומיו/תז. פילה. החדשה/י. קרנץ); ברוקנר: הסימפוניה התשיעית (ל. ברנשטיין/התז. הפילה. של ניו־יורק).
12.57 פינת השיר, חרווה הרכבי קוראת משירה.
13.00 קלאסיקל, חביב ומוכר.
14.06 מן הסרטייה, שומאן: אגדות, אופוס 132 (א. חפץ/י. גוטמן/א. ארלשטיין); ג'ורג' רוכברג ואליוט קארטר: 5 שירים (א. כרנרטן ודור כלוך); ברהמס: סונטה בפה־מינור לקלרנית ופסנתר, אופוס 12 מס' 1

דינה ראדק ואלי חפץ מנגנים ברדיום (מ' 16.06)

(א. חפץ ודינה ראדק).
15.00 אנתולוגיה בצליל, באך: קנטטות.
16.00 מאולמי הקונצרטים שלנו: היידן: בריאת העולם (הפילהרמונית/מהטה/סולנים/מקה. ותז. פריס/א. אולדהם).
18.00 ממדף התקליטיה.
19.00 אמנים באולפן, יעל וייס: פסנתר: באך: פנטסיה כרומאטית ופוגה ברה מינור; רביסי: השתקפויות במים; שוברט: סונטה בלה מג'ור.
20.05 לבקשתכם, היידן: קונצ'רטו ברה־מג'ור לפסנתר ותז. (ארתורו בנדטי־מיכלאנג'לי); מאסנה: לה סיד, מוסיקה לבאלט (לואי פרמו).
20.57 פינת השיר.
21.00 אופרה, מוצרט: חלומו של שיפיונה.
23.00 רדיודרמה: חקירה שלאחר המוות, מאת: לאם מקייוסטין, תרגום ובימוי: ראובן מורגן, משתתפים: רני לסני, ישראל בקר, יעקב בוק, יוסי קינן, בתיה ברק, אלברט כהן, יהודה פוקס והרירה חריפאי (ש"ח).

רשת א'

07.30 ישן בעיניך, שירים ישנים.
08.05 חוגה, עם בני הגדל.
09.05 טלרדיו, שירות מידע למאזינים.
10.05 פניני בוקר, מגיש: גדעון הוד.
11.05 ירוק־ירוק, שירים עבריים.
12.05 מעורב ים־תיכוני.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.05 בראש צעיר, מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 האוניברסיטה הפתוחה: [illegible]
16.05 [illegible]
17.05 צבעי הקשת: שירי עמים.
18.06 מינחת ערב.
19.00 שידורים לעולים.
22.05 חבר מאותו כוכב, תכנית היכרויות רדיופונית בשידור חי עורכת ומנחה: מילכה למרן.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 סעו לשלום, עם גדעון הוד.
09.05 ביקור בית, עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת עם רם תרמור.
12.05 אלף־אלף בבית, עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום, חדשות ופזמונים.
14.06 בת צחוק, הווי והומור.
15.05 שירים ושעורים.
16.05 תוצרת הארץ, שירים עבריים.
17.05 רגעי קסם.
17.55 קראתי ספר, קוראים ממליצים.
18.06 יש שאלות, עורך ומנחה: איתן אלמוג.
19.00 היום הזה.
19.35 שירים עבריים.
20.05 צמוקים ושקדים, מבחר שירים ביידיש: שירים עם הזמר יאן פירס.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 צמוקים ושקדים (המשך).
22.05 להאחז בחלום, מחרוזת שירים.
23.05 מחפשים את המטמון.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת. רפואה ואתיקה, חובות הרופא. מרצה: ד"ר דוד הר.
06.30 פוקחים עין, החדשות הראשונות.
07.07 שבע אפס שבע, עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר, עם אלי ישראלי.
10.05 עשר, שירים עבריים.
11.05 נכון לעכשיו, עם רפי רשף.
13.10 דו רה יומי.
14.05 פגישה יומית, עם אורלי יניב.
15.05 שירים לתג, עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.54 באופן מילולי, פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 יער משורר, מגאזין לענייני צבא ובטחון.
18.45 מעבר לגבול, מגאזין לענייני המזרח התיכון.
00.05 ציפורי לילה, עם ספי בן־יוסף.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 שירים מכאן, שירים עבריים.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 שירים בנושא אחד: פגישות.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת, רפואה ואתיקה, חובות הרופא. מרצה: ד"ר דוד הר. וש"ח.
22.05 על הדבש ועל הכיפאק.
23.05 עשרים וארבע, היום שהיה.

שידורי צה"ל 2

19.05 יומיום מוסיקה.
20.05 תזכורת למצעד הפזמונים הלועזיים השנתי.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר, עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'או הזה.

רשת ג'

06.04 בחזרה לאושר, ותיקים וטובים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 מה, כבר תשע?
10.05 דברים טובים.
11.05 מלאכי חוקה, על הקו.
12.05 אהבה יומיומית.
13.05 רק בימי חול.
14.06 לי ולך, שיר וברכה.
15.05 חדש, חדיש ומחודש.
16.05 פופ 89.
18.06 הצעקה האחרונה.
20.05 כטוב באוזניכם.
21.05 פניני ג'או.
23.05 הלילה הוא שירים.

לקראת מצעד הפזמונים הלועזיים השנתי, שישודר בתום השנה האזרחית, נציג לכם תזכורת בת שעות של מיטב השירים שצעדו במצעדי הפזמונים במהלך השנה. [illegible] גלי צה"ל, 2, שעה 20.05

חמישי רדיו

24.11.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור.
06.01 שעון מוסיקלי.
07.09 בהאזנה נינוחה.
09.00 טעה בארץ.
10.00 קונצרט בוקר.
12.57 פינת השיר, חרווה הרכבי קוראת משירה.
13.00 קלאסיקל: מוסיקה לבאלט.
14.06 מן הסרטיה: גבריאלי: מוטט; מוצרט: קנטטה ק. 429; שומאן: פרפרים; גבריאל יעקובסון: רביעייה.
15.00 מפגשים: שיחות, ראיונות, ריונים.
16.00 אתנחתא, שידור חי, הרביעייה הישראלית: י. טונה/ר. מריקוס: כנורות/נ. שטיינברג: ויולה א. קנגובסקי: מוצרט: רביעייה ברה מינור, ק. 173; ז. שטיינברג: רביעייה מס' 2 (1969); בטהובן: רביעייה במי במול מג'ור, אופוס 74 הנבל.
17.30 יום הולדת: פנדרצקי: (נולד ב־23 בנובמבר 1933).
18.00 אנתולוגיה: הקלאסיקה המוקדמת בוינה.
19.00 רסיטל עם החלילנית יוג'יניה צוקרמן ובעלה, הכנר והויולן פנחס צוקרמן: דביסי: סירינקס לחליל סולו; בטהובן: אלגרו ומנואט לחליל וכנור; פורה: פנטסיה לחליל ופסנתר אופוס 79 ול. אמנהייזר, פסנתר: יוזף מ. קראוס: סונטה לחליל וויולה: פ. דופלר: אנדנטה ורונדו לחליל, כנור ופסנתר; ל. לארסן: "אובר" לחליל סולו.
20.05 פריזמה מימים עברו.
20.27 פינת השיר.

קרישטוף פנדרצקי, יום הולדת למלחין (מ' 17.30)

20.30 מאולמי הקונצרטים בעולם, רביעיית אמרסון: ארתור פוס: קטע לילה (עם ג'ון ליון, חליל); צ'רלס אייבז: רביעייה מס' 2; מוצרט: חמישייה במי במול מג'ור לקרן וכלי־קשת (עם רוברט רוץ, קרן).
22.00 מוסיקה לחתונה, א. קול חתן וקול כלה.
23.00 דור הזהב, אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות: בעורם באיגם, דניס בראיין (תכנית שלישית): מוצרט: קונצ'רטו מס' 4 במי במול מג'ור לקרן ולתז.; בטהובן: סונטה בפה מג'ור; שטראוס: קונצ'רטו מס' 1; ז. איברו: שלושה קטעים קצרים.

רשת א'

07.30 ישן בעיניך, שירים ישנים.
08.05 חוגה, עם בני הגדל.
09.05 טלרדיו, שירות מידע למאזינים.
10.05 פניני בוקר, מגיש: גדעון הוד.
11.05 ירוק ירוק, שירים עבריים.
12.05 מעורב ים־תיכוני.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר, מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.30 האוניברסיטה הפתוחה, עידן המהפכות, מערב ומזרח: המהפכה הצרפתית (חלק שני) פרופ' מיכאל הרסגור.
16.05 ארץ לא נודעת.
17.05 צבעי הקשת: שירי עדות.
18.06 מינחת ערב.
19.00 שידורים לעולים.
22.05 יש לי חלום, עורך ומנחה: יובב כץ עם הפסיכולוגים מוטי גלמן ואבי ברמן.

רשת ב'

07.00 הבוקר הזה.
08.05 סעו לשלום, עם גדעון הוד.
09.05 ביקור בית, עם רבקה מיכאלי.
10.05 כל צבעי הרשת עם יואב גינאי.
12.05 אלף־אלף בבית, עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום, חדשות ופזמונים.
14.06 בת צחוק, הווי והומור.
15.05 שירים ושעורים.
16.05 תוצרת הארץ, שירים עבריים.
17.05 רגעי קסם.
17.55 קראתי ספר, קוראים ממליצים.
18.06 זרקור, עורך ומנחה: יצחק גולן.
19.00 היום הזה.
19.35 שירים עבריים.
20.05 שורשים, שבועון לעניני פולקלור ועדות.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 שורשים (המשך).
22.05 ג'אז ועוד, עם לאה ליאור.
23.05 משחקי לילה, עם משה ני מור וזאב ענר.

גלי צה"ל

06.05 אוניברסיטה משודרת. סגנונות בפרשנות המקרא בימה"ב, פרשנות מדע ופילוסופיה. מרצה: פרופ' עמוס פונקנשטיין.
06.30 פוקחים עין, החדשות הראשונות.
07.07 שבע אפס שבע, עם אלכס אנסקי.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר, עם אלי ישראלי.
10.05 עשר, שירים עבריים.
11.05 נכון לעכשיו, עם ירון וילנסקי.
13.10 דו רה יומי.
14.05 פגישה יומית, עם יצחק בן־נר.
15.05 שירים לתג, עם ארז טל.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.54 באופן מילולי, פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 חזאים באויר, על מערך המטאורולוגיה בחיל־אויר (ש"ח).
18.45 חמש עשרה קטנות.
00.05 ציפורי לילה, עם רפי קינן.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1

19.05 יער משורר, מגאזין גל"צ לענייני צבא ובטחון וש"ח.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 שירי משוררים.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 אוניברסיטה משודרת. סגנונות בפרשנות המקרא בימה"ב, פרשנות מדע ופילוסופיה. מרצה: פרופ' עמוס פונקנשטיין.
22.05 על הדבש ועל הכיפאק.
23.05 עשרים וארבע, היום שהיה.

שידורי צה"ל 2

19.05 יומיום מוסיקה.
20.05 צער וחצי, תוכנית הכדורסל עם אלי ישראלי.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר, עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'או הזה.

רשת ג'

06.04 בחזרה לאושר, ותיקים וטובים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר: שירים.
09.05 מה, כבר תשע? עם אבי אתגר.
10.05 דברים טובים, עם שמירה איסכר.
11.05 מלאכי חוקה, על הקו.
12.05 אהבה יומיומית, עם יוסי סיאם.
13.05 רק בימי חול, עם מנחם פרי.
14.06 לי ולך, שיר וברכה, עם רויטל עמית.
15.05 חדש, חדיש ומחודש, עם שוש עטרי.
16.05 פופ 89, עם יגאל רביד.
18.06 קוליבר, שבועון פופ.
20.05 צליל מכוון.
21.05 מופע רוק.
23.05 הלילה הוא שירים.

"עלובי החיים", שידור חי מתיאטרון הקאמרי. שידור זה הוא שידור סטריאופוני של הצגת ה־300 של "עלובי החיים". הרעיון נולד בפגישה בין מנהל הרדיו ומנהל הקאמרי במסגרת מגמה כללית שלנו להרחבת בעתיד הקרוב בשידורים חיים של מופעי בידור. זהו מבצע שידורים מסובך, כרוך בשימוש נרחב במיקרופונים אלחוטיים. ציוד מיוחד יובא מלונדון על־ידי [illegible] לשפר את איכות השידור. בהפקה: [illegible] המשתתפים, מנהל הקאמרי ואחד מגדל, [illegible] את המחזמר. משתתפים: דודו פישר, שלומית אהרון, [illegible], ליאורה ריבלין, יובל דור, [illegible], אלברט עמר, [illegible]. של אמיר. רשת ג', שעה 20.30

מבחירות הקולנוע

האשה שבינינו

רומנסה היסטורית תמוהה. מרלן ז'ובר, היא גם רופאה וגם יפה. מלחמת העולם הראשונה מוצאת אותה מנהלת בית־חולים. בעלה מת והיא הולכת לחפש את אהובה המאצ'ו, ונאשמת בטעות מחתרנות קומוניסטית. שעתיים של קרבות, נופים רומנטיים של דרום צרפת ועוד מראות משונים ואנכרוניסטיים. הסרט הופק לפני ארבע שנים ובויים בידי הצרפתי ז'ראר ורגס.
"לימור", ת"א.

הלן גאדיי, כעורה ואינטליגנטית, היא בתו של חזיר שוביניסט, הנשבעת לצאת ממטחווי ההגמוניה הגברית. עובדת למחייתה כדי לנסוע לאנגליה ולהתאחד עם אהובה המיוסר, וסופה שהיא חוזרת לזרועות אותה הגמוניה בצורת איש עסקים רומנטי (סם ניל) ההופך אותה למיסיס ג'יימס קוויק. נפתולי העלילה המיימית מצריכים הרבה סבלנות, אבל סבלנות היא מצרך יקר מדי מכדי שנשחיתה על מוצרים נפשעים מסוג זה. "פאר" ת"א.

מתוך הסרט הצרפתי "האשה שבינינו"

תקלה מופלאה

סרט מצליח, במושגים הוליוודיים, ינפק, כמעט תמיד, עותק שני ושלישי. כך קרה גם ל"תקלה נפלאה" המתוק מלפני שנתיים. רובוט מס' 5 חוזר לזירה ויוצא לכבוש את ניו־יורק סיטי. לצידו פישר סטיבנס, כמדען ההודי המבולבל והרומנטי. מס' 5 עוזר לו לבנות 1000 צעצועי רובוט, וגם מייעץ לו בענייני הלב. מייקל מקיין, זמר הרוק מ"ספיינל טאפ", מגלם את דמותו של רוכל רחוב ערמומי שרוצה למכור את מס' 5 האנושי לתאגיד מחשבים ענק. מס' 5, מצידו, מראה לו מה זה לנסות ולעשות משהו בניגוד לדעתו.
במפתיע, גם החלק השני של הסרט שומר על רמת הראשון. אותן התבדחויות ונאגים חביבים והרבה הומור תמים וילדותי.
"רב חן", ת"א.

בשטח

המודרנים

כמעט טוב פריז של שנות העשרים, זמנים מודרניים, עליזים והוללים, עטופי מיתוס. בסלון של גרטרוד שטיין עושים האמנים היסטוריה רק בכך שהם שותים כוס קפה ומעשנים סיגריה בפומית דקה. צו האופנה משתנה בין "אין" ל"אאוט" במהירות מסחררת. "והשנה" – אומרת שטיין בחיוך בולדוגי מרושע – "צעירים הם בני 26". גיבור הסרט, הצייר פיקטיבי הארט, הוא בן 33, שטיין גורה עליו "אאוט" נצחי בשתי מילים.
הבמאי האמריקני אלן רודולף מאפשר לנו זווית פוסט־מודרניסטית על התקופה בה התהווה המודרניזם. הסרט יוצא בעקבות פרשת זיוף של שלוש תמונות נודעות של האימפרסיוניסטים. גיבוריו של רודולף הם מיתוסים, המינגווי, שטיין, אליס ב. טוקלאס. אך דמויות פיקטיביות הן המקדמות את העלילה. צייר אמריקני כושל (קית' קאראדין), עכשיו גם האבא של חתגלית מרתה פלימפטון, מ"פסים וכוכבים") רכילאי מתוסכל (וואלס שון מ"זקוף ת'אוזן"), ברונית קפריזית (ג'רלדין צ'פלין), נזירה רמאית בעלת גלריה (ג'נבייב בוז'ולד), וגם בני זוג המחוברים ביניהם בקשר סדו־מזוכיסטי (לינדה פיורנטינו וג'ון לון מ"הקיסר האחרון").
רודולף ברא בשביל דמויות הקרטון שלו עולם שכולו בדיה. תעתוע, משחק על האמנות והחיים. הרבה הערות מתוחכמות, ציטוטים ישירים וסמויים ואיזכורים מתולדות הספרות, האמנות והקולנוע. דיון שכלתני מסוג זה הוא טרחני, אקלקטי וריקני מעצם טבעו. לקח לו הרבה זמן, לרודולף, שעה וחצי סרט, כדי להגיע למה שרצה להגיד: שהעולם מזויף, מרושע ומנוכר. ושעולם האמנות מזויף לא פחות ממנו. "דיזנגוף", ת"א.

הסרט U2

כמעט טוב סרטה הראשון של להקת הרוק האירית הנודעת U2, עשוי במתכונת המוכרת של סרטי להקות. הסרט צולם בשנה שעברה במהלך מסע הופעות של הלהקה בדרום של אמריקה. הבמאי הצעיר פיל ג'ואנו משלב בין קטעי ההופעות כמה ראיונות מגומגמים עם חברי הלהקה וגם, איך לא, ביקור נימוסין והערצה שהם עורכים בגרייסלנד, אחוזתו של מלך הרוקנ'רול. אגב, תקליטם החדש, "שקשוק והמהום", עליו מבוססת ההופעה בסרט, יצא החודש בהדפסה מקומית.
סרט להקות פשטני, מצולם בשחור לבן בהרבה אקרובטיקה של מצלמה. הקסם היחיד הוא בהופעתו המהפנטת של סולן הלהקה, בונו. נפלא וכריזמטי כתמיד. עובד על מיניות נשית־גברית, ונקי לחלוטין מפנייה סקסיסטית. גם הטקסטים הפוליטיים טובים. "טיילת" ת"א.

מרדף חצות

כמעט טוב ההפתעה הגדולה ביותר בסרט זה היא הופעתו הקומית של רוברט דה נירו, האיש שידע להשמין ולרזות לצורך תפקידים אגדיים. והוא הרי כבר היה מפיסטופלס ב"ליבו של אנג'ל" ואפילו אל קפונה מפוטם ב"הבלתי משוחדים". או מה כבר נשאר לו לעשות, אם לא איזו קומדיה עסיסית?
וזהי הצלחתו השנייה של הבמאי מרטין ברסט. הקודמת היתה "השוטר מבוורלי הילס". גם כאן הוא מפגיש מרדפי שוטרים וגנבים בפריזמה מטורללת. דה נירו, כצייד פושעים שמצטווה (תמורת מאה אלף דולר) לאסור את צ'רלס גרודין, בתפקיד רואה חשבון ממולח שהסתבך עם המאפיה של שיקאגו. מסעם ההיתולי ברכבת ובאוויר, מהחוף המזרחי לחוף המערבי, מסתבך כשהם נרדפים על־ידי סוכני אף.בי.איי, אנשי מאפיה וצייד אסירים עקשן שרוצה לגזול מדה נירו את לחמו. בין הצייד לטרפו מתפתחת מערכת אנושית מיוחדת במינה, שבשיאה הם נוסעים ביחד לבקר את גרושתו של דה נירו. סצינות קומיות כאלה נראו לאחרונה גם ב"תקועים בדרך", אך ברסט ידע לנצל טוב יותר את כשרונם הקומי של דה נירו וגרודין המצוין. "שחף" ת"א.

מסע לקיתירה

טוב מאוד יצירת המופת של הבמאי היווני תיאו אנגלופולוס מגיעה אלינו להקרנה באיחור של ארבע שנים. שוה לאחר הקרנת סרטו היותר מאוחר "מגדל הדבורים". אנגלופולוס, כמנהגו תמיד, עוקב אחרי מסע לתוך נפשם של גיבוריו המיוסרים והמיואשים. מסע לתוך קורביה של ההסטוריה היוונית, לזהות הלאומית. בצבעים אפרוריים ועבודת מצלמה [illegible] הוא מצלם את גיבוריו, גבר ואשה, מרירים בגיל העמידה שנוסעים בעקבות אביהם הזקן. האב הוא עקור שברח מיוון לרוסיה וחזר למכורתו כעבור שלושים ושתיים שנה, כדי למצוא שאין לו מה לחפש שם. אנגלופולוס מלטף אותם. ממתין להתרחשויות, כמעט בלי דיאלוג. נוגע בתהומות רגש.
אנושי, מאופק, מעמיק, שלם, יפהפה. מלאכת מחשבה קולנועית. בקיצור סרט הכרחי. הקולנוע, בית ציוני אמריקה, ת"א.

השבוע חולק לראשונה פרס שר החינוך והתרבות לבמאים ותסריטאים. הפרס דומה לזה שמקבלים סופרים ישראליים, ומאפשר התפנות שנתית לכתיבת תסריטים מקוריים. השנה זכו בפרס דודון נשר, שחקן, תסריטאי ("בלוז לחופש הגדול" ותשדירי הבחירות של מפ"ם), ומרצה לקולנוע. הבמאי דני וקסמן, ("חמסין", "טרנזיט"), שבעזרת המילגה יקדם השנה את הפקת סרטו התקוע "המיועד", וכן הבמאי רפי בוקאי, שעשה לפני שלוש שנים את "אוונטי פופולו" הבלתי נשכח, ועתה יעבוד על סרטו החדש "תמרה".

★ פיטר פריישטדט הוציא סרט דוקומנטרי חדש בסדרת הסרטים על אישים יהודיים. הסרט החדש עוסק ביצחק גרינבאום, שבפולין היה "מלך היהודים" ובארץ קיבל את תיק הפנים בממשלה הראשונה. הסרט מגלה דברים נבואיים שחזה גרינבאום בשנות השלושים, כאשר הבין כבר אז, שבבוא היום תגדל אוכלוסיית הפלסטינים ואי אפשר יהיה להתגבר על הבעיה.

★ הסרט "הקיץ של אביה" נבחר לייצג את ישראל בפרס האוסקר 89, במדור הסרט הזר הטוב ביותר. הבחירה נעשתה על־ידי ועדה מיוחדת שמונתה על־ידי משרד התמ"ס. טקס האוסקר ייערך ב־29 למרץ 89.

צ'בי צ'ייס ומדולין סמית בסרט "חוות הצחוק"

ניקו וג'ינו

מספיק ניקי הוא ילד מגודל בן עשרים ושש, חציו של צמד תאומים. אחיו לומד לחיות רופא מנתח, ובינתיים הוא מממן את לימודיו בעבודה על אוטו זבל.
האחים חיים יחד בסימביוזה מושלמת. ג'ינו מסוכך על אחיו המפגר, עוטף אותו בשתלטנות סמויה ושומר עליו מעיונות העולם. מטפל בו כאילו היה תינוק. ניקי נצמד לאחיו ונוחד לאבד אותו, וכשלתמונה נכנסת תלמידת רפואה עשירה השולחת עיניה על האח המוצלח נתקף ניקי בפחדי נטישה. יש גם רגעים נוגעים ללב בשיממון הכללי של המלודרמה הזו.
תום הולס, הזכור מאז צחוק נערת החמור בתפקיד מוצרט ב"אמדאוס", הוא ניקי פגוע הראש. ריי ליוטה, היה ב"משהו פראי" צ'חצ'ח קשוח, ובעלה המופרע של מלני גריפית. כאן הוא בדמותו יפה. המנשך של האח המוצלח, ג'יימי לי קורטיס, היתה פעם המושלמת של הסרט "מושלם", ופה היא נערתו הכעורה והאמביציונית של ליוטה. הבמאי הוא רוברט יאנג. "בן יהודה", ת"א.
יעל ישראל

חוות הצחוק

הבמאי הוותיק ג'ורג' רוי היל, מביים את הקומיקאי המעצבן צ'בי צ'ייס, בקומדית משפחה. צ'ייס בסרט הוא חציו של זוג יאפים המתחילים חיים חדשים מחוץ לעיר. ב"בית החלומות" זוחלים נחשים ועופה מתגלה בגינה. צ'ייס מתמסר לכתיבת סרט, אשתו (מדולין סמית) מקדישה את זמנה לטיפוח הבית. שלוות הכפר מופרת מהר מאוד והזוג מחליט שזה לא בדיוק בשבילו.
"אסתר", ת"א.

חיים חדשים אחרי הגירושים

פעם שלישית חוזר השחקן, התסריטאי והבמאי האמריקני אלן אלדה, לתאר את חיי הזוגות הבורגניים בגיל המעבר, כמו ב"ארבע העונות" ו"מה מריץ את ג'ו טיינן" שנעשו לפני מספר שנים.
כאן הוא עושה מעין "פרק ב'" בסגנון ניל סיימון. סיפורו של סרסור בורסה ניו־יורקי טרוד. אשתו זורקת אותו מהבית ומוצאת לה פסל צעיר ורב־און. הבעל הנוטש, שלא בדיוק מרגיש בחסרונה, יוצא אל שוק הבשר ומוצא לו רופאה יפה שרוצה לעשות איתו ילד. קומדיה רומנטית מרירה מתוקה, אנושית, ובסך הכל מעוררת הזדהות. ואלדה אפילו עובר שם קורס לידה ביחד עם אשתו.
אלדה מגלם את דמותו של הברוקר הנרגן, אן מרגרט היא גרושתו הפותחת בפרק ב' מסעיר עם ג'ון שיה ("החולמים"). החבר הכי טוב של אלדה הוא האל לינדן הוותיק. ואשתו החדשה ואם תינוקו הצרפתיה היא ורוניקה המל.
"בן־יהודה" ת"א.

לאהבה בלבד

כנן, שגיבורת הסרט עוברת הרבה כדי להחזות משפלה ויוצאת דופן, וכל זאת בשלטון הגברים הויקטוריאני של האשרים, אבל לשם מה היא עוברת את זה [illegible] ואימרין מוחי בתילי ועוות פילוסופיות – אם לא בשביל האחד והיחיד הממתין לה מעבר לאוקיינוס?
[illegible] אלא רומן רומנטי למשרתות [illegible] ויוצרי הסרט עשו בעבר [illegible] בשם "הקריירה המזהירה" [illegible] אוסטרליה [illegible] הסרטים הפמיניסטים. פמיניזם [illegible] שמראה את האשה כנוצר רגיש [illegible] לפתח ברית [illegible]

איכות

אהבנו כל כך – לב, ת"א
גוג – דקל, ת"א
גורל המלחמה החיה – לב, ת"א
החגיגה של באבט – גורדון, ת"א
הקומיסרית – תכלת, ת"א
כפה קטן שלי – דיזנגוף, ת"א
מלון פלז'ה – דיזנגוף, ת"א
קיץ אצל סבא – מוזיאון ת"א
עיניים שחורות – תמוז, ת"א

שחמט

בעיות וסיומים

בעיות השבוע

ושוב בעיה של ירון בן ה־10. והפעם כמעט מיניאטורה עם סגירות עצמיות (5553). במט־עזר הארוך חוזרים כלים לעמדות הראשוניות שלהם (5554).

5553 ירון הדס קרית מוצקין
מקורית

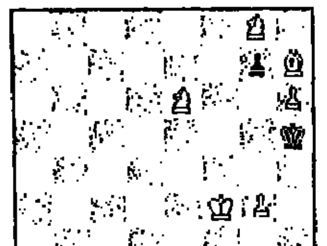

6+2 מט בשני מסעים

5554 שלמה זיידר חיפה
מקורית

6+8 מט־עזר בשישה מסעים

פתרונים אל העורך, רח' רמת הגולן 43, ירושלים 97703.

רב־אומן שהלך לעולמו

בספטמבר נפטר המחבר היהודי רוסי יוסף קריחלי בגיל 57. חברנו יוחנן אפק, שהשתתף בסמינר למאמנים בכירים שנערך בגרוזיה, זכה להכירו זמן קצר לפני פטירתו. קריחלי היה מחבר פורה ומגוון, והישגיו הרבים זיכוהו בתואר רב־אומן. מבין בעיותיו הרבות בחרתי ברב־מסעית הבאה:

יוסף קריחלי ז"ל
קנדיאן צ'ס צ'ט 1981

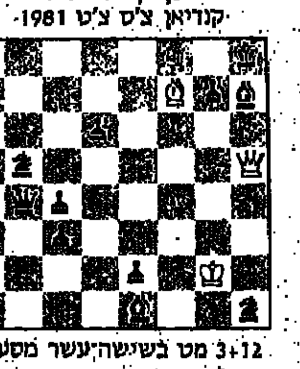

3+12 מט בשישה־עשר מסעים

הנסיון לכפות מט מידי 1.רז8? (סתר ע"י 1...מהב1!) לבן מבצע תימרון ארוך ומסובך על־מנת להסיט את המלכה השחורה: 1.רו6+ מז8. 2.מהד5+ מח8. 3.מהא8+ רז8. 4.נהג8 מו2. 5.רו7+ מח7. 6.מהו5+ מח8. 7.מהו8+ רח7. 8.מהח4+ מהא5. 9.רו6+ מז8. 10.מהג4+ מח8. 11.מהג8+ רז8. 12.רו7+ מח7. 13.מהו5+ מח8. 14.מהז5+ רח7. 15.רו8+ ...

תחרות תמאטית

בהכרזה שפורסמה במדור הקודם נשמטו פרטי המחלקה השניה, והם: תחרות לזכר וולקו וזרגוף, מט־עזר בשני מסעים.

3 "וריאנטים"

לאחרונה יצאה לאור החוברת השלישית של "וריאנטים", ביטאון האיגוד לקומפוזיציה שחמטית בישראל. בחוברת המרשימה 24 עמודים ו־60 דיאגרמות, והיא כוללת חומר מגוון [illegible] ישראלים מצטיינים [illegible] המשך מאמרו המצויין של חיימן "צעדים ראשונים בקומפוזיציה", דו"ח קצר [illegible]

קרבות ותחרויות

ניצחונות ראשונים

נבחרות ישראל פתחו בניצחונות את השתתפותן באולימפיאדת השחמט בסאלוניקי. בסיבוב הראשון השיגה נבחרת הגברים נצחון בתוצאה מאכזבת על ברבאדוס, 1.5:2.5. אלון גרינפלד שגה בעמדה זכויה והפסיד, גדי רכליס נאלץ להאבק קשה כדי לחלץ תיקו, שחקני המילואים רונן לב ועופר ברוק ניצחו בהופעת הבכורה האולימפית שלהם. בסיבוב השני כבר התאוששה נבחרתנו בהביסה 0:4 את ווילס. גרינפלד, רכליס, אליהו שווידלר ולב ניצחו. נבחרת הנשים בהרכב לובה קריסטול, אולגה פודרז'נסקיה ושלומית ורדי זכתה 0:3 נגד פורטו־ריקו ו־2.5:0.5 נגד קולומביה. אילנה דוד (גלז) תצטרף לנבחרת רק בשבוע הבא. בין התוצאות המעניינות: בסיבוב הראשון חילצה סוריה חצי נקודה מברית־המועצות (אלבסט־עקיל – תיקו בלוח הרביעי) בסיבוב השני ניצחה ברית־המועצות את הפיליפינים 1:3. שוויץ הפסידה לפורטוגל 2.5:1.5 כאשר קורצ'נוי מפסיד ליד הלוח הראשון לאמן הבינלאומי אנטונס. אנגליה החזקה ניצחה את יוון א' רק 1.5:2.5 (שורט־קוטורינאס – תיקו) ארצות הברית־סין – 12:2 באולימפיאדה הכללית משתתפות 103 נבחרות. באולימפיאדת הנשים: 56 נבחרות.

פסטיבל בראשון לציון

פסטיבל חנוכה, ע"ש א. פלדקליין, ייערך בראשון־לציון בתאריכים 4־11 בדצמבר, בהשתתפות שחמטאים נבחרים מטימישוארה ברומניה. במוקד תעמוד תחרות ראשית לשחמטאים בעלי מד־כושר 1800 ומעלה. כן תערך תחרות ב' לשחמטאים עד 1799 נקודות מד כושר, ועוד שמונה ארועים שחמטאיים. שתי התחרויות הנזכרות לעיל ייערכו לפי השיטה השוויצרית בשבעה סיבובים. ל־30 המסעים הראשונים יוקצו 90 דקות וליותר המסעים שעה אחת לשחקן. כן תערך תחרות לפתרון בעיות שישלחו לפונים. הרשמה לתחרויות אצל שמואל פרידמן רח' חלץ 5 ראשון־לציון. מיקוד: 75222.

אכזבה בריקיאוויק

השלישית בתחרויות הפרס הגדול שנערכה ברייקיאוויק, בירת איסלנד, אופיינה במשגים גסים רבים של רבי־האמנים. נראה שהדבר נובע מהעומס, המתח והשתתפות מרובה בתחרויות, של רוב המתחרים. עם המצטיינים באיסלנד נימנה רב־האמן ההונגרי גיולה סאקס (מקום 6־8). באחד המשחקים הטובים בתחרות זו גבר על אנדריי סוקולוב מברית־המועצות שניצח, בתחרות זו, את אלוף העולם גארי קספרוב, ובתחרות בבלפורט את אנאטולי קרפוב.

הגנה סיציליאנית
לבן: סאקס שחור: סוקולוב
רייקיאוויק 1988

1.ה4, ג5; 2.פ־ו3, ה6; 3.ד4, ג:ד4; 4.פ:ד4, פ־ו6; 5.פ־ג3, ד6; 6.ז4, א6; 7.ר־ד3, מה־ג7; 8.פ־ו3, (מסע טוב שנועד לפקח על ה־5) 8...פ־ג6; 9.0־0, ב5; 10.מה־ה1, ר־ב7; 11.מ־ח1, ר־ה7; 12.ח5, ד:ח5; 13.ז:ה5, פ־ד7; 14.ר־ז4, פ־ג5; 15.פ־ה4 (הלבן אינו חושש מ־15...פ:ד3 16.ג:ד3, מה־ד7; בשל 17.מה־ז3, ולשחור יש בעיות. הצרחה לכל צד שהוא אינה נוחה לו) 15...פ:ה4; 16.ר:ה4, ח6; (לא 16...0־0; 17.מה־ז3, מ־ח8; 18.מה־ח3, ז6; 19.פ־ז5, ר:ז5; 20.ר:ז5, פ:ה5; 21.ר־ו6+ וזוכה) 17.מה־ז2, פ־ב4; 18.פ־ד2! (מקריב רגלי כדי לחלץ מיתקפתו) 18...ר:ה4; 19.פ:ה4, מה:ג2; 20.מה־ו3, 0־0; (התשובה הטובה ביותר) 21.צ־א־ח1, פ־ד5! (נחוץ 21...פ־ד3. 22.צ־ה2, מה־ג4; 23.ב3, מה־ד5; והמצב אינו ברור. לא יועיל 24.צ־ד2, צ־א־ד8; 25.צ:ד4! מ:ח4 26.מה:ח4! פ־ו2+ והשחור זוכה. לעומת זאת לא טוב 21...מ־ח7? בשל 22.ר־ו6!)

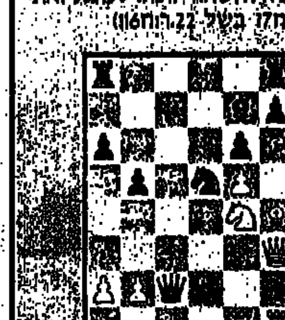

22.מה־ח6!! [illegible]

תשבצים

תשבץ 261

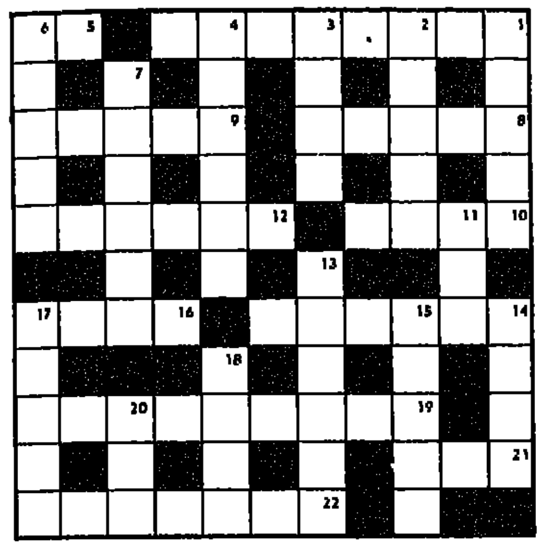

אפקי: 1. גם בהשאלה: מקום לחשיפה גם של רגשות (שתי מלים). 5. מחדשי השנה. 6. מין צמח על מים עומדים (כ"מ). 9. היתול, תאור חולשות וחסרונות בצורה מבדחת אך מתוך יחס סלחני. 10. אסוף את הציבור. 12. משימת יצוג. 14. התנהגות נאותה, וגם מתן כבוד. 16. מוריד את המורל לגמרי. 19. מונח מודרני לדרך ראשית, בד"כ בטיפולה של מע"ץ לא של הרשות המקומית (או בשיתוף). 21. אשפה לחצים. 22. כנוי למאפה סטנדרטי מסובסד.
אנכי: 1. מין מאכל מביצים. 2. עיר באיטליה. 3. בעל עסוק במשק הבהמות. 4. במיתולוגיה הסקנדינבית: ארמון שבו מקבל אודין את נשמות הגבורים שנפלו ועורך להן משתה (כ"מ). 6. חוסר ידע מוחלט. 7. כנוי לשנים המתאימים במיוחד זה לזה. 11. יוצר כלי חרס. 13. בעל דרגת כמורה גבוהה. 14. מין חטוטרת. 15. תרנגול. 17. במוסיקה: קטע המבוסס על מוטיב בעל אופי לימודי. 18. נעים לחיך. 20. אחד החושים.

אגוזן 261

אפקי: 1. קבוצה מצוינת שהראו בטלוויזיה, לאו דוקא בתשדירי הבחירות (5,3). 5. כנוי כזה איננו במקומותינו (2). 8. לא קשה למצוא מקום מתבוא אבל אפשר לשחזרו בפנים (5). 9. לא טוב להתנגד לעור (5). 10. השופט שיתחיל את הישיבה (4). 12. בנין שזז ליד מסילת הרכבת (3,3) 14. מפורסם ודאי על הירה (4,2). 16. דין ישן כדין מי שאינו נמצא כבר ברשומות (4). 19. מה יקרה בשטחים אם נידה תפ"אז איו (9) (כ"מ). 21. ברור בהחלט שאם תקחו ממנו את הצאצא שלו הוא ישאר דומה לו (3). 22. זמנו מתאים לעסוק בכתיבה (7).
אנכי: 1. מתחסד כזה, שמתנגד לשימוש בקת הרובה (5). 2. מתות בכניסה ואין להפחית בכך (5). 3. שר מתנפל שחור כזפת (4). 4. אינך בורה אם מיד עוית (6). 6. משגרת רמזים והוא מתבלבל מזה (5). 7. משקעים עלולים לגרום למכשולים כאלה (6). 11. מקסים כמו אלף בערך (3). 13. ענק ולו השפעה רבה על חיינו (6). 14. בג"ץ קבע. הפעם, אחרת! (2,2). 15. תשש מר בקבוץ הצפוני (5). 17. קוה לאות ונשאר פסימי (5). 18. מה עושה יוסל בקבוץ? (4). 20. מלך יהודה קיבל את שמו מן השליט הסורי? (3).

תשבץ 260

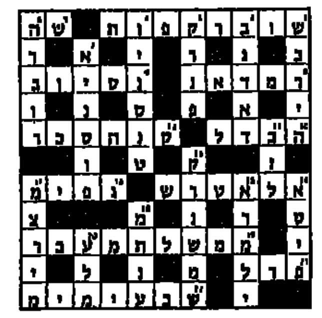

אגוזן 260

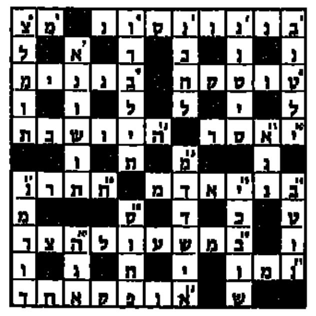

© אמיר בן־אור

ברידג'

פאקיסטן באולימפיאדה

פאקיסטן הופיעה השנה באולימפיאדה ללא הכוכב, מחמוד זיה, ואי השתתפותו (בעקבות חילוקי דעות פנימיים) השפיעה על מיקום הנבחרת (מקום 17 בבית ב'). אולם גם בלעדיו הוכיחה הנבחרת יכולת בכמה משחקים. לפניכם אחד מהם בו נראה כיצד ניתן להחלץ מ"בוץ", וזאת כשלא מתייאשים.

♠ K 8 2
♥ A K Q 7 6
♦ Q 9
♣ K 9 4

♠ A 5 3
♥ J 8 5 4 2
♦ J 10 8 5
♣ 10

♠ Q 9 6
♥ 10 9 3
♦ A 6 4 3
♣ 8 6 3

♠ J 10 7 4
♥ —
♦ K 7 2
♣ A Q J 7 5 2

מחלק: מזרח.
פגיעים: צפון־דרום
ההכרזה:

מזרח	דרום	מערב	צפון
—	1 קלאב	—	2 הארטס
—	3 קלאב	—	3 ספייד
—	4 ספייד	—	5 קלאב
—	6 קלאב		

אנו רואים שהפאקיסטנים הגיעו לחוזה מוגזם של 6 קלאב, כשעליהם למסור שני אלופים. מערב הוביל ב־10 קלאב. נישאט (הפאקיסטאני) זכה עם המלך דומם, והמשיך מיד בדיאמונד קטן, שישית ממזרח, והכרוז זכה בלקיחה עם המלך. עתה ברור לכרוז שהאלוף ספייד בידי מערב (ברור ששני האלופים אינם נמצאים באותה היד, אחרת היו זוכים מיד באלוף דיאמונד ובאלוף ספייד). לכן שיחק ספייד קטן מידו, ולאחר שמערב שיחק את ה־5, זכה עם המלך בדומם, המשיך באלוף מלך, ומלכה הארט, כשהוא משליך שלושה ספיידים מידו, ושיחק את המלכה דיאמונד. מזרח זכה ותקף בקלאב, אולם הכרוז זכה בידו, חתך את הדיאמונד האחרון בדומם, וביצע חוזה "בלתי אפשרי".
בחדר השני, הגיעו צפון דרום לחוזה של 5 בלי שליט, מזרח הוביל בספייד, מערב זכה באלוף, וחזר בספייד, הכרוז העביר את הלקיחה, מזרח זכה במלכה, המשיך באלוף דיאמונד והחוזה הוכשל, כשפאקיסטן זוכה ב־17 אימפס. אין צדיק בעולם.
ארנונה שפאן